

**Kristiina Niemi - Keijo Koukkari -
Seija Virkkala**

**Kokkolanseutu vuonna 2020 -
lähtökohtia tulevaisuuden tekemiselle**

Nro 21

1998

**Kristiina Niemi - Keijo Koukkari -
Seija Virkkala**

**Kokkolanseutu vuonna 2020 -
lähtökohtia tulevaisuuden tekemiselle**

Jyväskylän yliopisto. Chydenius-Instituutti

Kokkola 1998

ISBN 978-951-39-9394-8 (PDF)
URN:ISBN:978-951-39-9394-8

ISBN 951-39-0181-5
ISSN 1236-598X

Esipuhe

Kokkolanseutu vuonna 2020 -hanke on ollut kehittämistutkimus, jonka tarkoituksena on avustaa seutukunnan strategista päätöksentekoa tulevaisuudentutkimuksen keinoin. Hankkeen on Chydenius-Instituutissa vuoden 1997 aikana toteuttanut työryhmä, johon ovat kuuluneet tutkija Kristiina Niemi, erikoissuunnittelija Keijo Koukkari, tutkimusjohtaja Esko Alasaarela sekä tutkimusjohtaja Seija Virkkala.

Hankkeen ohjausryhmän puheenjohtajana toimi Kokkolan kaupunginjohtaja Antti Isotalus. Muut jäsenet olivat kehitysjohtaja Göran Honga, suunnittelupäällikkö Seppo Kässä ja suunnittelija Ilkka Kangas Kokkolan kaupungista, maakuntajohtaja Altti Seikkula, kehittämispäällikkö Pehr-Göran Kåla ja puheenjohtaja Roy Sabel Keski-Pohjanmaan liitosta, kaupunginjohtaja Eero Kiiski Kannuksen kaupungista, kunnanjohtaja Timo Mämmi Kälviän kunnasta, kunnanjohtaja Jorma Tikkanen Himangan kunnasta sekä kunnanjohtaja Matti Uusi-Rauva Lohtajan kunnasta. Kiitokset ohjausryhmälle, erityisesti sen puheenjohtajalle. Kiitokset myös Kokkolan kaupunginvaltuuston varapuheenjohtajalle Kari Urpilaiselle osallistumisesta hankkeen ideointiin sen eri vaiheissa.

Hankkeen seminaareihin osallistui noin 40 Kokkolan seutukunnan vaikuttajaa. Seminaariin osallistuneiden sekä kyselyihin vastanneiden henkilöiden panos on ollut hankkeessa keskeinen. Kiitos kaikille mukana olleille!

Kokkolanseutu vuonna 2020 -hanke on toteutettu osana seutukunnan tavoite 2 -ohjelmaa. Seutukunnan tulevaisuuden tarkastelu painottuu tavoite 2 -ohjelman mukaisesti elinkeinoelämän muutoksiin. Muiden sektoreiden ja toimijoiden tarkastelu jää tässä yhteydessä vähemmälle. Toivomme kuitenkin, että raportti antaa lähtökohtia tulevaisuuden tekemiseen seutukunnan muillekin sektoreille, organisaatioille ja toimijoille. Toivomme, että tulevaisuusajattelu laajenee ja uusia tulevaisuudenkuvia seutukunnalle luodaan muistakin näkökulmista käsin, esimerkiksi kestävän kehityksen näkökulmasta, nuorten näkökulmasta tai naisnäkökulmasta.

Tutkimusraportin kirjoittamiseen ovat osallistuneet Kristiina Niemi (luvut 1-5, 8), Keijo Koukkari (luku 7) sekä allekirjoittanut (luku 6). Kirjoittajat kiittävät Seppo Kässiä ja Jouni Kaipaista käsikirjoituksen huolellisesta kommentoinnista.

Kokkolassa 28.1. 1998

Seija Virkkala
tutkimusjohtaja
Chydenius-Instituutti

Karlebyregionen år 2020 - utgångspunkter för utformningen av framtiden

Sammandrag

Målsättningarna för projektet Karlebyregionen år 2020 var att sätta i gång en inlärningsprocess i utformningen av framtiden och i framtidsforskningens metoder, producera framtidsinriktad information för den ekonomiska regionen, producera exemplifierande framtidsbilder för Karlebyregionen samt bidra till det strategiska beslutsfattandet i regionen. Granskningen accentuerades på näringslivet. Syftet med projektet och den rapport som avfattats är att skapa utgångspunkter för framtidsarbetet i regionen.

Den ekonomiska regionen liksom också andra områden och organisationer har en verksamhetsmiljö som blivit allt mer komplicerad och svårbemästrad. Utgångspunkten i projektet har varit hur framtiden kan utformas, varvid det centrala är att skissera flera möjliga utvecklingar och framtider samt analysera de faktorer som leder till dessa. På så sätt kan man förbereda sig på olika framtidsalternativ och också i viss grad inverka på hur framtiden blir.

I undersökningsrapporten beskrivs projektets gång, som var en interaktiv process mellan forskarna och den s.k. framtidsgruppen som bestod av olika aktörer i regionen. I praktiken skedde interaktionen i form av seminarier och enkäter. Det centrala innehållet i det första seminariet var en framtidsinriktad idémangling. Vid det andra seminariet behandlades de framtidsbilder som hade byggts upp utgående från idémanglingen och den enkät som hade gjorts därefter. Faktorer som inverkar på Karlebyregionens framtid dryftades också.

I undersökningsrapporten behandlas framtidsforskningen och särskilt scenariotänkandet vid utformningen av framtiden. Projektet resulterade i fyra exemplifierande framtidsbilder, i vilka granskningen koncentrerades på näringslivet och Karlebyregionens interna områdesstruktur. I fortsättningen är det viktigt att också använda andra approacher så att olika synvinklar och accentueringar kommer fram.

I rapporten skapas en möjlig tolkningsram för yttre förändringsfaktorer som baserar sig på globalisering och regionalisering. Globalisering innebär att det uppstår en världsekonomi, i vilken nationalekonomierna blir delområden i världsekonomin. Utöver storföretagen har också kultur och vetenskap hela världen som sitt arbetsfält. Miljöriskerna och utmaningarna när det gäller en hållbar utveckling är globala. Regionerna kommer mera direkt än förut att ställas inför den globala konkurrensens utmaningar. I konkurrensen klarar sig "områden som lär sig", som självmant kan tillgodogöra sig det lokala och det internationella, som har ett ekonomiskt, socialt och kulturellt kapital samt kunnigt folk. Nya innovationer produceras kollektivt i nätverk och i delar av dessa.

Huruvida Karlebyregionen år 2020 är en framgångsrik ekonomisk region i ett mosaikliknande regionernas Europa eller en region på tillbakagång i Europas periferi beror på både yttre och inre faktorer i området. Till exempel det interna samarbetet i regionen har en stor inverkan på områdets utveckling. Globaliseringen av ekonomin och den interna konkurrensen mellan regionerna i Finland inverkar bl.a. på vilken betydelse Karleby-

regionens nuvarande starka sidor kommer att ha i framtiden och vilka nya styrkefaktorer det kommer att finnas behov av. När faktorer som påverkar Karlebyregionens framtid dryftas granskas i rapporten särskilt olika alternativ för hur en gatewaystrategi kan genomföras.

Projektet är avsett att utgöra början på en kontinuerlig aktiv process i utformningen av framtiden i den ekonomiska regionen. I det sista kapitlet i rapporten presenteras tankar som uppkommit under projektets gång om framtidsarbetet i Karlebyregionen i fortsättningen. Det är viktigt att få med mycket folk och många sektorer för att olika synsätt, infallsvinklar och accentueringar skall komma fram. Det är viktigt med en växelverkan mellan invånare och beslutsfattare i regionen. Att alla invånare i regionen som är intresserade av saken och också olika medborgargrupper deltar i framtidsarbetet är viktigt, och möjligheterna att göra det borde tryggas. Uppmärksamhet borde fästas särskilt vid de ungas medverkan. Det centrala är att ta sikte på framtiden, dryfta faktorer som inverkar på framtiden, förutse eventuella utvecklingsförlopp, och framförallt komma till insikt om att man i viss grad kan påverka framtiden. Arbetet med scenarier och annan gestaltning av framtiden kan göras på olika regionala plan, i olika sektorer och i olika organisationer. För att trygga kontinuiteten i framtidsarbetet i regionen är det viktigt att framtidsarbetet koordineras från något håll, t.ex. av en grupp bestående av olika aktörer i regionen.

Kokkolanseutu vuonna 2020 - lähtökohtia tulevaisuuden tekemiselle

Tiivistelmä

Kokkolanseutu vuonna 2020 -hankkeen tavoitteina oli aloittaa oppimisprosessi tulevaisuuden tekemiseen ja tulevaisuudentutkimuksen menetelmiin, tuottaa tulevaisuussuuntautunutta tietoa seutukunnan käyttöön, tuottaa esimerkinomaisia tulevaisuudenkuvia Kokkolanseudulle sekä avustaa seutukunnan strategista päätöksentekoa. Tarkastelu painottui elinkeinoelämään. Hankkeen ja siitä syntyneen raportin tarkoituksena on luoda lähtökohtia seudun tulevaisuustyölle.

Seutukuntien kuten muidenkin alueiden ja organisaatioiden toimintaympäristö on entistä monimutkaisempi ja vaikeammin hallittava kokonaisuus. Hankkeen lähtökohta on ollut tulevaisuuden tekeminen, jossa keskeistä on useiden mahdollisten kehityskulkujen ja tulevaisuuksien hahmottaminen sekä niihin johtavien tekijöiden analysointi. Näin voidaan varautua erilaisiin tulevaisuuden vaihtoehtoihin ja myös jossain määrin vaikuttaa siihen, millaiseksi tulevaisuus muodostuu.

Tutkimusraportissa kuvataan hankkeen kulkua, joka oli vuorovaikutteinen prosessi tutkijoiden ja alueen eri toimijoista kootun ns. tulevaisuusryhmän välillä. Käytännössä vuorovaikutus toteutui seminaarien ja kyselyiden muodossa. Ensimmäisen seminaarin keskeinen sisältö oli tulevaisuussuuntautunut ideariihä. Toisessa seminaarissa käsiteltiin ideariihen ja tämän jälkeen tehdyn kyselyn perusteella rakennettuja tulevaisuudenkuvia sekä pohdittiin Kokkolanseudun tulevaisuuteen vaikuttavia tekijöitä.

Tutkimusraportissa käsitellään tulevaisuudentutkimusta ja erityisesti skenaarioajattelua tulevaisuuden tekemisessä. Hankkeessa syntyi neljä esimerkinomaista tulevaisuudenkuvaa, joissa tarkastelu painottui elinkeinoelämään ja Kokkolanseudun sisäiseen aluerakenteeseen. Jatkossa on tärkeää käyttää myös toisenlaisia lähestymistapoja, jotta erilaiset näkökulmat ja painotukset pääsevät esiin.

Raportissa luodaan eräs mahdollinen ulkoisten muutostekijöiden tulkintakehikko, joka perustuu globalisaatioon ja alueellistumiseen. Globalisaatio on maailmantalouden muodostumista, jossa kansantalouksista tulee maailmantalouden alueita. Suuryritysten lisäksi myös kulttuuri ja tiede toimivat maailmanlaajuisesti. Ympäristöriskit ja kestävä kehityksen haasteet ovat globaaleja. Alueet kohtaavat entistä suuremmin globaalien kilpailun haasteet. Kilpailussa menestyvät ”oppivat alueet”, jotka pystyvät hyödyntämään paikallisuutta ja kansainvälisyyttä omaehtoisesti, joilla on taloudellista, sosiaalista ja kulttuurista pääomaa sekä osaavia ihmisiä. Uusia innovaatioita tuotetaan kollektiivisesti verkostoissa ja niiden osissa.

Siihen, onko Kokkolanseutu vuonna 2020 menestyvä seutukunta mosaiikkimaisessa alueiden Euroopassa vai taantuva alue Euroopan periferiassa, vaikuttavat sekä alueen ulkoiset että sisäiset tekijät. Esimerkiksi seudun sisäisellä yhteistyöllä on suuri vaikutus alueen kehittymiselle. Talouden globalisaatio ja Suomen sisäinen alueiden välinen kilpailu vaikuttavat mm. siihen, mikä on Kokkolanseudun nykyisten vahvuuksien merkitys tulevai-

suudessa ja mitä uusia vahvuustekijöitä tarvitaan. Kokkolanseudun tulevaisuuteen vaikuttavia tekijöitä pohdittaessa raportissa tarkastellaan erityisesti gatewaystrategian erilaisia toteutumisvaihtoehtoja.

Hankkeen on tarkoitus olla alku jatkuvalla aktiiviselle tulevaisuuden tekemisen prosessille seutukunnassa. Raportin viimeisessä luvussa esitetään hankkeen kuluessa syntyneitä ajatuksia Kokkolanseudun tulevaisuustyöstä jatkossa. On tärkeää saada työhön mukaan paljon tahoja ja ihmisiä, jotta erilaiset näkemykset, lähestymistavat ja painotukset pääsevät esiin. Tärkeää on seudun asukkaiden ja päättäjien vuorovaikutus. Kaikkien asiasta kiinnostuneiden seudun asukkaiden ja myös erilaisten kansalaisryhmien osallistuminen tulevaisuustyöhön on tärkeää ja mahdollisuudet tähän tulisi turvata. Erityisesti nuorten osallistumiseen olisi kiinnitettävä huomiota. Keskeistä on tulevaisuuteen suuntautuminen, tulevaisuuteen vaikuttavien tekijöiden pohtiminen, mahdollisten kehityskulkujen ennakointi ja ennen kaikkea sen oivaltaminen, että tulevaisuuteen voidaan jossain määrin vaikuttaa. Skenaariotyöskentelyä ja muuta tulevaisuuden hahmottamista voidaan toteuttaa eri aluetasoilla, eri sektoreilla ja eri organisaatioissa. Seutukunnan tulevaisuustyön jatkuvuuden turvaamiseksi on tärkeää, että seutukunnan tulevaisuustyötä on koordinoimassa jokin tietty taho, joka voisi olla esimerkiksi alueen eri toimijoista koostuva ryhmä.

Sisältö

Esipuhe	3
Sammandrag	5
Tiivistelmä	7
Sisältö	9
1. Kokkolanseutu vuonna 2020 -hankkeen tarkoitus	11
1.1. Tulevaisuuden hahmottamisen tärkeys	11
1.2. Hankkeen tavoitteet	12
1.3. Raportin tavoitteista ja rakenteesta	15
2. Tulevaisuudentutkimus ja skenaariot tulevaisuuden tekemisessä	18
2.1. Tulevaisuudentutkimuksen luonteesta	18
2.2. Tulevaisuudentutkimuksen tuottama tieto keskustelun ja päätöksenteon pohjana	21
2.3. Tulevaisuudentutkimuksen ajattelutavoista	23
2.4. Skenaarioajattelusta	25
2.5. Tulevaisuudentutkimuksen menetelmistä	31
2.5.1. Delfi-menetelmästä	35
2.5.2. Tulevaisuustaulukkomenetelmästä	38
3. Kokkolanseutu vuonna 2020 -hankkeen toteutus	42
3.1. Tulevaisuusryhmä	42
3.2. Hankkeen vaiheet	42
3.3. Prosessin arviointia	51
4. Kokkolanseudun kuvausta	53
5. Neljä esimerkinomaista tulevaisuudenkuvaa Kokkolanseudulle	57
5.1. Taustaa ja tarkastelukehikko	57
5.2. Neljä tulevaisuudenkuvaa	61
6. Tulevaisuuteen vaikuttavia muutostekijöitä	68
6.1. Hankkeeseen osallistuneiden näkemyksiä Kokkolanseudun tulevaisuuteen vaikuttavista ulkoisista tekijöistä	70
6.2. Globalisoituminen ja autonomisten verkostojen muodostuminen	72
6.3. Globaalit ympäristöriskit ja kestävä kehityksen haasteet	75
6.4. Maailmantalouden suuralueet	77
6.5. Kansallisvaltioiden roolin muutos	81
6.6. Globaalin kilpailun haasteet alueille	82

7.	Kokkolanseudun tulevaisuudesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä	86
7.1.	Hankkeeseen osallistuneiden näkemyksiä Kokkolanseudun tulevaisuuteen vaikuttavista sisäisistä muutostekijöistä	86
7.2.	Gatewayasema ja Kokkolanseudun tulevaisuudenkuvat	87
7.3.	Alueen elinkeinoelämän tulevaisuudenkuvat	95
7.4.	Aluerakenteen, väestörakenteen sekä perifeerisyyden tarkastelua	100
7.5.	Alueellinen yhteistyö	103
8.	Ajatuksia tulevaisuustyöstä Kokkolanseudulla jatkossa	105
	Kirjalliset lähteet	110
	Liitteet	115

1. Kokkolanseutu vuonna 2020 -hankkeen tarkoitus

1.1. Tulevaisuuden hahmottamisen tärkeys

Seutukuntien kuten muidenkin alueiden ja organisaatioiden toimintaympäristö on entistä monimutkaisempi ja vaikeammin hallittava kokonaisuus. Erilaiset epävarmuus- ja riskitekijät lisääntyvät, ja monet muutosprosessit etenevät kiihtyvällä nopeudella. Monissa ilmiöissä kehitys on myös aikaisempaa vähemmän trendinomaista, mikä tekee tulevaisuuden ennakoimisen entistä vaikeammaksi. Muutokset maailmalla vaikuttavat kuitenkin yhä enemmän myös yksittäisten alueiden ja paikkakuntien kehitykseen.

Tulevaisuuteen ja sen mukanaan tuomaan epävarmuuteen voi suhtautua eri tavoin. Sopeuttavassa suhtautumisessa tulevaisuutta pyritään ennustamaan jo tunnettujen trendien avulla ja sopeuttamaan oma toiminta ennustettuun tulevaisuuteen. Näin uskotaan saavutettavan parempia tuloksia kuin toimimalla pelkästään nykyhetkellä vallitsevan tilanteen perusteella. Tällöin ei kuitenkaan oteta huomioon sitä, että nykyisyydessä tehtävät päätökset muokkaavat tulevaisuutta; menneisyyden trendit eivät ehkä jatkukaan tulevaisuudessa ja tästä syystä tulevaisuus voidaan tuntea vain useina vaihtoehtoina, joista mikä tahansa voi toteutua. (Uotila 1994, 20)

Tulevaisuuteen suhtautumisen tapaa, joka ottaa huomioon edellä mainitut seikat, kutsutaan *luovaksi suhtautumiseksi tulevaisuuteen* (Gerardin 1971). Päätaavoite siinä on useiden mahdollisten tulevaisuuksien hahmottaminen ja analysointi sekä vaihtoehtoihin varautuminen ja toivottavana pidetyn tulevaisuuden edistäminen. Kyse on aktiivisesta tulevaisuuden tekemisestä, jossa tulevaisuutta koskeva tutkimus on kiinteä osa suunnittelua, päätöksentekoa ja käytännön toimenpiteitä. (Kivistö 1995, 21) *Luovaan suhtautumiseen perustuva tulevaisuuden hahmotus ei pidä ”ennusteen” hyvyyden kriteerinä sen tarkkuutta todella toteutuvaan tulevaisuuteen, vaan tulevaisuuden hahmottamisen vaikutusta päätöksenteon laadulle nykyhetkellä ja lähitulevaisuudessa* (Mannermaa 1991, 19). Taulukossa 1 on havainnollistettu sopeuttavan ja luovan suhtautumistavan eroja.

Taulukko 1. Sopeuttava ja luova suhtautuminen tulevaisuuteen (Mannermaa 1991, 19)

	Sopeuttava suhtautuminen	Luova suhtautuminen
Tulevaisuuden luonne	Millaiseksi maailma muodostuu?	Mitkä ovat mahdolliset maailmat?
Toimintastrategia	Miten saavutamme tavoitteemme ennustetussa tulevaisuudessa?	Miten varaudumme erilaisiin tulevaisuuksiin?

Mitä nopeammin muutokset tapahtuvat, sitä tärkeämpää on arvioida tulevaisuutta ja sen vaihtoehtoisia kehityskulkuja. Tulevaisuudentutkimus on eräs keino, jonka avulla voidaan pyrkiä vastaamaan epävarman tulevaisuuden herättämiin kysymyksiin.

Aktiivisessa tulevaisuuteen suhtautumisessa - tulevaisuuden tekemisessä - keskeistä on useiden mahdollisten kehityskulkujen ja tulevaisuuksien hahmottaminen sekä niihin johtavien tekijöiden analysointi. Näin voidaan varautua erilaisiin tulevaisuuden vaihtoehtoihin ja myös jossain määrin vaikuttaa siihen, millaiseksi tulevaisuus muodostuu: edistää toivottuja kehityskulkuja ja pyrkiä torjumaan ei-toivottuja kehityskulkuja. *Tulevaisuuden ennakointi ja tulevaisuuden eri kehitysvaihtoehtoihin varautuminen on yksi organisaatioiden ja alueiden kilpailutekijä.* Tulevaisuuttaan systemaattisesti pohtivilla organisaatioilla ja alueilla on paremmat edellytykset selviytyä kilpailussa kuin niillä, jotka ainoastaan pyrkivät sopeutumaan siihen, mitä tulevaisuus tuo mukanaan. (vrt. Kivistö 1995, 21)

1.2. Hankkeen tavoitteet

Kokkolanseutu vuonna 2020 -hanketta käynnistettäessä oli sen tavoitteita ja tarkoitusta määritelty seuraavasti: ”Hanke on alueellista kehittämistä palveleva esiselvitys, jonka tavoitteena on Kokkolan seudun päättäjien strategisen päätöksenteon avustaminen tuotta-

malla informaatiota päätöksenteon tueksi. Samalla hankkeen tavoitteena on käynnistää oppimisprosessi, jonka tuloksena päätöksentekijät pystyvät jatkossakin tuottamaan itselleen tarpeellista tietoa tulevaisuudentutkimuksen menetelmiä käyttäen. Tulevia kehityskulkuja ennakoimalla osataan entistä paremmin sopeuttaa alueelliseen kehittämistyöhön liittyviä suunnitelmia vastaamaan muuttuvia olosuhteita. Näiden tavoitteiden kautta hanke edesauttaa alueellista ohjelmatyötä, etenkin erilaisten strategioiden ja tavoitteiden jäsentämistä. Hankkeen organisaatiossa ja toteutuksessa alueen päättäjät ovat mukana keskeisessä roolissa, mikä omalta osaltaan kytkee tutkimuksen käytäntöön.” Hankkeen tavoitteet tarkentuivat prosessin kuluessa ja ne voidaan eritellä seuraavasti.

Kokkolanseutu vuonna 2020 -hankkeen tavoitteet:

1. Aloittaa hankkeessa mukana olevien henkilöiden oppimisprosessi

- *tulevaisuussuuntautuneeseen ajatteluun*
- *tulevaisuuden tekemiseen*
- *tulevaisuutta koskevan tiedon hankkimiseen ja käyttämiseen sekä*
- *tulevaisuudentutkimuksen menetelmiin.*

Hankkeessa mukana olevien henkilöiden kautta oppimisprosessi koskee laajemminkin seutukuntaa.

2. Tuottaa tulevaisuussuuntautunutta tietoa seutukunnan käyttöön

Tähän osatavoitteeseen kuuluu mm. sen pohtiminen, mitkä tekijät vaikuttavat Kokkolanseudun tulevaisuuteen. Nämä tekijät jaoteltiin hankkeessa

- *ulkoisiin tekijöihin, joita ovat sellaiset esimerkiksi globaalit ja valtakunnalliset tekijät, joihin Kokkolanseudulla ei voida vaikuttaa sekä*
- *sisäisiin tekijöihin, joita ovat sellaiset alueen sisäiset tekijät, joihin Kokkolanseudulla voidaan vaikuttaa.*

3. *Tuottaa esimerkkiskenaarioita/tulevaisuudenkuvia Kokkolanseudulle*

Tässä hankkeessa skenaarioita tuottaessa läpikäytyt prosessit (esimerkiksi seminaareissa) ovat tärkeämpiä kuin itse ne esimerkinomaiset skenaariot/tulevaisuudenkuvat, joihin näiden prosessien tuloksena päädytään.

4. *Avustaa seutukunnan strategista päätöksentekoa*

Tämä tavoite voi toteutua edellä mainittujen osatavoitteiden saavuttamisen kautta.

Hankkeen lähtökohta ja keskeinen tavoitteenasetteluun ja toteutukseen liittyvä ajatus oli seuraava:

Hankkeen on tarkoitus luoda lähtökohtia keskustelulle ja toiminnalle eli olla alku jatkuvalla aktiiviselle tulevaisuuden tekemisen prosessille seutukunnassa!

Hanke sinänsä oli luonteeltaan oppimisprosessi, mikä käytännössä merkitsi mm. sitä, että työn kulku täsmentyi prosessin edetessä.

Hankkeen rajaukset

Hankkeen kohdealueena oli Kokkolan seutukunta, johon kuuluvat Kokkolan ja Kannuksen kaupungit sekä Kälviän, Lohtajan ja Himangan kunnat. Seutukunnassa on asukkaita noin 53 000, joista noin 80 prosenttia asuu kaupungeissa. Kokkolan seutukunta on osa Keski-Pohjanmaan maakuntaa, johon lisäksi kuuluu Kaustisen seutukunta.

Kokkolanseutu vuonna 2020 -hankkeelle ei sitä käynnistettäessä asetettu aluerajausta lukuunottamatta muita rajoituksia. Hanke on kuitenkin tavoite 2 -hanke ja tämän vuoksi

tarkastelu painottui elinkeinoelämään. Tarkastelu kohdistui seutukunnan sisällä erityisesti tiettyihin sektoreihin, jotka täsmentyivät hankkeen kuluessa seuraaviksi:

**Gateway (transito, logistiikka, jatkojalostus)*

**Suurteollisuus*

**Pienet ja keskisuuret teollisuusyritykset*

**Palvelualan yritykset (ml. kauppa ja matkailu)*

**Maatalous ja elintarviketeollisuus*

**Julkiset vs. yksityiset sosiaalipalvelut sekä epävirallinen sektori*

**Koulutus*

**Kulttuuri*

**Hallintosektori: kuntien asema, aluehallinto ja aluepolitiikka*

Painopistevalinnan ja sektorijaottelun avulla voitiin selkeyttää työskentelyä muuten laaja-alaisessa hankkeessa.

1.3. Raportin tavoitteista ja rakenteesta

Käsilläoleva raportti on kirjoitettu erityisesti Kokkolanseudun kehittämistyötä tekeville ja siitä kiinnostuneille henkilöille. Raportti pyrkii osaltaan vastaamaan hankkeelle asetettuihin tavoitteisiin. Raportin kuten koko hankkeen päätavoitteena on tarjota lähtökohtia seutukunnassa jatkossa tehtävälle tulevaisuustyölle. Lähtökohtia tulevaisuustyölle pyritään antamaan kuvaamalla Kokkolanseutu vuonna 2020 -hanketta sekä tulevaisuudentutkimuksen perusteita, luomalla katsaus yleisiin tulevaisuuteen vaikuttaviin kehitystekijöihin ja erittelemällä erityisesti Kokkolanseudun tulevaisuuteen vaikuttavia tekijöitä. Jatkotyön kannalta keskeisiä ovat myös hankkeen kokemusten pohjalta esitettävät ajatukset seutukunnan tulevaisuustyöstä jatkossa. Tarkoitus ei ole missään mielessä tuottaa kattavaa esitystä aihepiiristä. Kiireinen ja ainoastaan Kokkolanseudun kehittämisestä kiinnostunut lukija voi keskittyä Kokkolanseutua ja Kokkolanseutu vuonna 2020 -hanketta käsitteleviin

osuuksiin ja jättää raportin yleisempiä osuuksia (esim. tulevaisuudentutkimus ja sen menetelmät) pois. Raportin rakenne on ensimmäisen luvun jälkeen seuraavanlainen:

Kirjallisuuteen perustuvassa luvussa kaksi käsitellään tulevaisuudentutkimusta ja skenaarioita tulevaisuuden tekemisessä. Asiat pyritään esittämään hyvin tiivistetysti, mutta siten, että mukana olisi seutukunnan tulevaisuustyön kannalta olennaisia asioita. Oppimisprosessin aloittaminen tulevaisuudentutkimuksessa oli yksi hankkeen tavoitteista.

Luvussa kolme kerrotaan siitä, miten Kokkolanseutu vuonna 2020 -hanke käytännössä toteutettiin eli eritellään sitä prosessia, joka hankkeen aikana käytiin läpi. Hankkeen kulku on kuvattu yksityiskohtaisesti ja prosessia myös arvioidaan, jotta hankkeen kokemuksia myös tältä osin voitaisiin hyödyntää seudun tulevaisuustyössä jatkossa.

Kokkolanseudun nykytilaa kuvataan lyhyesti luvussa neljä. Tämän jälkeen on vuorossa hankkeessa syntyneiden Kokkolanseudun tulevaisuudenkuvien esittely. Esiteltävät tulevaisuudenkuvat ovat esimerkinomaisia kuvia Kokkolanseudusta vuonna 2020 ja niiden rooli on lähinnä keskustelun herättäminen. Koko hanketta ajatellen tulevaisuudenkuvien luomisen prosessi, joka tärkeiltä osin tapahtui hankkeen seminaareissa¹ ja joka myös oli seminaarien keskeinen sisältö, on kuitenkin ollut keskeinen osa hanketta. Luvussa viisi myös perustellaan hankkeeseen valittua tulevaisuudenkuvien tarkastelukehikkoa ja arvioidaan tulevaisuudenkuvia ja niiden rakentamisessa tehtyjä ratkaisuja.

Luvussa kuusi tarkastellaan tulevaisuuteen vaikuttavia yleisiä muutostekijöitä. Luvun alkuun on koottu hankkeen tulevaisuusryhmän² näkemyksiä Kokkolanseudun kannalta keskeisistä ulkoisista tekijöistä. Lisäksi tarkastellaan erikseen muutamaa muutostekijää: globalisoitumista, maapallon suuralueiden kehitystä, kansallisvaltion roolin muutosta sekä alueellistumista, ja muodostetaan niiden avulla eräs mahdollinen muutoksia selittävä tulkintakehikko.

¹ Ks. luku 3.2.

² Ks. luvut 3.1. ja 3.2.

Luvussa seitsemän pohditaan erityisesti Kokkolanseudun tulevaisuutta ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Myös tähän lukuun sisältyy hankkeen tulevaisuusryhmän näkemyksiä. Erityisesti tarkastellaan gatewaystrategian, elinkeinoelämän ja aluerakenteen kehitysvaihtoehtoja ja niihin vaikuttavia tekijöitä. Lukujen kuusi ja seitsemän tarkoituksena on osaltaan vastata osatavoitteeseen, jonka mukaan hankkeen tavoitteena on tuottaa tulevaisuussuuntautunutta tietoa seutukunnan käyttöön.

Raportin viimeisessä luvussa esitetään hankkeen kuluessa syntyneitä ajatuksia Kokkolanseudun tulevaisuustyön toteuttamisesta jatkossa.

Raportista ei löydy vastausta siihen, millainen seutukunnan tulevaisuus on, mutta se toivottavasti herättää siitä paljon kysymyksiä. Toivottavaa myös on, että raportti onnistuu lisäämään lukijan kiinnostusta tulevaisuudentutkimuksen ja tulevaisuuden tekemisen maailmaan. Lisätiedon haussa voi käyttää esimerkiksi raportin kirjallisuusluettelo.

2. *Tulevaisuudentutkimus ja skenaariot tulevaisuuden tekemisessä*

Tämä luku on lähinnä kotimaiseen kirjallisuuteen perustuva katsaus tulevaisuudentutkimuksesta ja erityisesti skenaarioajattelusta. Skenaarioajattelulle on tässä yhteydessä annettu erityinen painoarvo ensinnäkin siitä syystä, että Kokkolanseutu vuonna 2020 -hankkeessa käytetty tapa mahdollisten tulevaisuuksien hahmottamisessa - tulevaisuudenkuvien laatiminen - perustuu skenaarioajatteluun. Toiseksi skenaariotyöskentelyn katsotaan jatkossa olevan seudun tulevaisuustyössä keskeinen väline.

2.1. *Tulevaisuudentutkimuksen luonteesta*

Tulevaisuudentutkimukselle¹ on esitetty monia määritelmiä, joista yksi on seuraavanlainen:

”Tulevaisuudentutkimus laajasti ymmärrettynä on se osa ihmisten ja yhteiskuntien kulttuuritoimintaa ja -tuotantoa, jonka pyrkimyksenä on luoda perusteltuja näkemyksiä tulevaisuudesta julkisen keskustelun, yhteiskunnallisen suunnittelun, päätöksenteon ja muun intentionaalisen toiminnan pohjaksi. Tulevaisuudentutkimus suppeassa merkityksessä on yhteiskunnan kehitysvaihtoehtojen tutkimista ja arviointia, jolle ovat ominaisia mm. aiheiden laaja-alaisuus ja niiden rakenteiden epätasällisyys, pitkä tarkasteluajanjakso, kehitykseen ja päätöksentekoon liittyvät epävarmuudet, riskien hallinnan tarve, monimutkaisuus sekä arvolähtökohtien ja kansalaiskeskustelun korostuminen.” (Komiteanmietintö 1989:3, 1)

¹ Tulevaisuudentutkimuksen lähtökohtana pidetään usein Ossip K. Flechtheimin kirjoituksia 1940-luvun lopulla. Tällöin hän otti käyttöön futurologia-termin ja esitti erään tutkimus- ja toimintaohjelman humanistiselle tulevaisuudentutkimukselle. Sen kanssa samanaikaisesti kehittyi lähinnä USA:sta alkaen toinenkin tulevaisuudentutkimuksen virtaus, joka puolestaan lähti liikkeelle sotilaallisista ja suurvaltapolitiittisista kysymyksenaseteluista ja levisi menetelmien kautta kaupalliselle sektorille. (Maalaska 1993, 6-7)

Tulevaisuutta koskeva tieto on epävarmaa. Mikään tulevaisuuden vaihtoehto ei ole vielä määräytynyt koettavaksi todellisuudeksi, vaan erilaiset tulevaisuudet ovat valinnan kohteena. Tulevaisuudentutkimuksen keskeinen tehtävä onkin tehdä ymmärrettäväksi se, että tulevaisuus ei ole ennalta määrätty ja että siihen voidaan vaikuttaa. Tulevaisuudentutkimus voi auttaa ymmärtämään ja aukaisemaan tulevaisuuden mahdollisuuksia. (Malaska 1993, 7-9)^s

Tulevaisuudentutkimuksessa on olennaista aktiivinen tulevaisuuteen suhtautuminen. Tulevaisuudentutkimuksen tuottaman tiedon avulla käynnistetään tulevaisuuteen suuntautuvaa toimintaa, jolla pyritään haluttuun tavoitteeseen. Tulevaisuudentutkimus ei tarjoa valmiita ratkaisumalleja. Sen sijaan siinä selvitetään kehityksen syy-yhteyksiä ja paljastetaan vaikutusmahdollisuuksia nykyhetkellä. Tulevaisuudentutkimus kiinnittää huomiota uusiin tärkeisiin asioihin ja osoittaa kohteita kehitystoiminnalle. (Hautamäki 1984, 13)

Tulevaisuudentutkimuksen tieteellisyydestä, ajattelutavoista ja metodeista on käyty paljon keskustelua. Ääripäitä ovat edustaneet näkemys, jonka mukaan tulevaisuudentutkimus on täysin oma tieteenalansa ja toisaalta näkemys, joka kieltää tulevaisuudentutkimuksen mahdollisuuden täydellisesti ("koska tulevaisuutta ei ole, sitä ei voi tutkia"). Mannermaan (1993) tulkinta on, että tulevaisuudentutkimuksen empiirinen tutkimuskohde on nykyisyydessä. Tulevaisuudentutkimus ei Mannermaan mukaan ole tieteenala, vaan tieteellinen tutkimusala, jolla on vain sille ominaiset piirteensä ja pätevyysalueensa, kuten tulevaisuussuuntautunut tiedonintressi, oma tapa asettaa tutkimusongelmat ja osittain oma tutkimusmetodologia. (Mannermaa 1993, 19-21)

Malaskan (1993) mukaan tulevaisuudentutkimus poikkeaa joiltakin osin tieteiden tiedonkäsityksestä. Tulevaisuutta ei aistihavaintojen mielessä ole vielä olemassa. Tulevaisuudentutkimus on laaja-alaista. Sen havaintokohteet kuuluvat eri tieteiden aloille, eikä tulevaisuudentutkimuksella ole omaa vain sille kuuluvaa havaintokohteiden joukkoa. (Malaska 1993, 7) Tulevaisuudentutkimus on käsitteellisesti laajempi asia kuin useimpiin tieteenaloihin sisältyvä ennustamispyrkimys (Mannermaa 1993, 21).

Erityisesti nykyisinä murrosaikoina erilaisilla ”reviirien” (tieteenalojen) välisillä ristivaikutuksilla ja ulkopuolelle jäävillä vaikutuksilla on ratkaiseva merkitys. Esimerkiksi taloustieteiden tutkimiin ilmiöihin vaikuttavat voimakkaasti monet muut kuin taloudelliset asiat ja ilmiöt (poliittiset tapahtumat, tekniikan kehittyminen, ympäristöongelmat ym.). Näin ollen pelkästään taloustieteiden pohjalta ei voida selittää tai kuvata, mitä taloudessa on tapahtumassa. Maailmanyhteisössä vaikuttaa samanaikaisesti hyvin erilaisia ja eri suuntiin pyrkiviä voimia; globalisoivia, integroivia, alueellisia tai pirstoavia voimia. Jotkut näistä voimista ovat pääasiassa taloudellisia voimia, toiset samalla myös poliittisia voimia, toiset taas kulttuurisia. Eri tieteet ovat kiinnostuneita niistä, mutta kukin omassa eristäytyneisyydessään. (Malaska 1993, 8)

Tiedonalana tulevaisuudentutkimus pohjautuu empiirisesti kaikkien tieteiden tuottamaan tietoon ja muuhun inhimilliseen kokemustietoon ja ymmärrykseen. Tähän tietoon ja ymmärrykseen tulevaisuudentutkimus tuo oman erityisen lisänsä ja panoksensa. (Malaska 1993, 7)

Tulevaisuudentutkimuksessa ei arvoja ja arvostuksia suljeta tiedonalan ja käsittelyn ulkopuolelle, eikä niiden oleteta olevan yleisiä ja yhtäläisiä kaikille ihmisille. Ei myöskään oleteta, että arvot ja arvostukset määräytyisivät jossakin tiedonalan ulkopuolella, josta ne sitten saadaan ikäänkuin annettuina. ”Ei ainoastaan se, mikä on totta ja tosiasioista johdettavissa, vaan myös se, mikä on hyvää ja kaunista ja mikä on oikein, on tärkeää tulevaisuudentutkimuksessa.” (Malaska 1993, 9)

Alueellisen tason tulevaisuudentutkimukset edellyttävät erityisesti monitieteistä ja laaja-alaista tutkimusotetta. Kokkolanseutu vuonna 2020 -hankkeessa kohtaavat seutukuntatasolla monet eri sektorit ja toisaalta on koko ajan kyse alueen kokonaisuudesta. Tämä merkitsee tarvetta useiden tiedonalojen yhdistämiseen ja tämän lisäksi myös arvojen ja arvostusten huomioimista. Alueellisessa tulevaisuudentutkimuksessa tarkastelun laaja-alaisuus

on usein ongelmallista.² Näin oli osittain myös Kokkolanseutu vuonna 2020 -hankkeessa; tarkastelu jouduttiin pitämään aika yleisellä tasolla.

2.2. Tulevaisuudentutkimuksen tuottama tieto keskustelun ja päätöksenteon pohjana

Mitä konkreettista hyötyä tulevaisuudentutkimuksesta sitten on? Tutkimushankkeiden hyödyllisyyden arviointi on yleensäkin vaikeaa, koska on lähes mahdotonta arvioida kaikkia niitä vaikutuksia, joita tutkimuksella on todellisuuteen. Vaikutukset voivat olla sekä suoria että välillisiä. Toisaalta ei voida täsmällisesti tietää, miten kehitys olisi edennyt ilman kulloinkin kyseessä olevaa tutkimusta. Arviointiongelmat ovat erityisen suuria tulevaisuudentutkimuksessa. Kivistö (1995) on hahmottanut tulevaisuudentutkimuksen hyötyjä seuraavasti:

Tulevaisuudentutkimuksen avulla voidaan tuottaa rationaalista, järjestelmällistä ja perusteltavissa olevaa tietoa tulevaisuudesta ja sen vaihtoehdoista. Tämä tieto on yleensä kattavampaa ja luotettavampaa kuin esimerkiksi pelkkä intuitioon, lyhytnäköiseen suhdanne-ennakointiin tai erityistieteen kapeaan näkökulmaan perustuva tulevaisuuden ennakointi. Tulevaisuudentutkimuksen tuottamat perustellut tulevaisuusväitteet luovat konkreettisia edellytyksiä järkevälle tulevaisuuskeskustelulle ja päätöksenteolle. (Kivistö 1995, 22)

Tulevaisuudentutkimus tarjoaa usein laaja-alaisen viitekehyksen päätöksenteolle. Näin se myös auttaa hahmottamaan tavoitteita ja toimintaa. Ongelmille saadaan vaihtoehtoisia lähestymis- ja ratkaisutapoja. Moninaisuus ja vaihtoehdot edistävät yleensä päätöksenteon valinnaisuutta ja konkreettisuutta. (Kivistö 1995, 22)

² Ks. tarkemmin luku 2.4.

Tulevaisuudentutkimukseen liittyy myös ennakolta varautumisen näkökulma. Tulevaisuus tulee jo ennakolta tutuksi siten, että osa tulevaisuuden mukanaan tuomista asioista voidaan prosessoida mielen tasolla etukäteen. Tulevaisuudentutkimus itsessään opettaa siihen osallistujia tulevaisuusajatteluun tavalla, joka ei olisi muuten mahdollista. Pitkän aikavälin tulevaisuusharkinta on oma ajattelun muotonsa, joka edellyttää harjaantumista ja eläytymistä. (Kivistö 1995, 22)

Tulevaisuudentutkimuksessa muodostetaan yleensä monitieteisiä ja suuria linjoja sisältäviä kokonaiskuvia tulevaisuudesta ja tulevaisuuteen etenemisestä. Suurten kehityslinjojen avulla puolestaan voidaan saada tietoa sellaisista tärkeistä vaihtoehdoista, mahdollisuuksista ja uhkista, jotka helposti häviävät lyhyen aikavälin pohdinnassa. Tulevaisuudentutkimus on parhaimmillaan olennaisten asioiden selville saamista eli metsän näkemistä puilta. (Kivistö 1995, 22-23)

Tulevaisuudentutkimuksen voidaan ajatella olevan osa toimintaa, jolla tulevaisuutta tehdään luovasti ja moniarvoisesti. Tulevaisuudentutkimuksen perimmäisenä tavoitteena on suunnittelun ja päätöksenteon tason parantaminen. Sen hyödyllisyys riippuu siitä, voidaanko sen avulla parantaa tulevaisuutta koskevien päätösten tasoa. (Kivistö 1995, 23)

Tulevaisuudentutkimus ilman yhteyksiä päätöksentekoon on resurssien tuhlausta, mutta ilman tulevaisuudentutkimusta ei voida myöskään puhua päätöksenteon vapaudesta, koska tällöin ei ole tiedossa vaihtoehtoja, joiden välillä voidaan valita (Meristö 1991, 23).

Tulevaisuudentutkimus on viime vuosina saanut Suomessa osakseen yhä suurempaa mielenkiintoa. Erilaisia tulevaisuuden hahmottamiseen liittyviä hankkeita on toteutettu paitsi erilaisissa organisaatioissa ja eri sektoreilla, myös eri aluetasoilla. Usein hankkeet ovat perustuneet skenaarioajatteluun³. Suomen tulevaisuutta on pohdittu esimerkiksi Suomi-

³ Ks. luku 2.4.

skenaariot -hankkeessa (Ruokanen - Nurmio 1995) ja valtioneuvoston tulevaisuusselonteoissa (1996 ja 1997). Seudullista tulevaisuudentutkimusta on esimerkiksi Pääkaupunkiseudun tulevaisuuskuva PKS 2020 -hanke, jonka tuloksena syntyi neljä skenaariota ja tulevaisuuskertomusta Uudellemaalle (Uudenmaan liitto - YTV 1997). Kuntien tulevaisuutta on pohdittu esimerkiksi kehityksen megarendejä kuntien kannalta käsittelevässä julkaisussa (Kivistö 1995) sekä ”Kunnat ja neljä tulevaisuutta” -julkaisussa (Kirvelä 1997). Liitteessä 1 on kuvattu edellämainittuja julkaisuja. Alueellisten skenaario- ja muiden tulevaisuushankkeiden yleistymisen viitanee osaltaan siihen, että tulevaisuuden ennakkoinnilla ja eri kehitysvaihtoehtoihin varautumisella uskotaan saavutettavan paremmat menestymisen mahdollisuudet myös alueiden välisessä kilpailussa.

Tulevaisuudentutkimuksen tavoitteena on tuottaa tulevaisuussuuntautuneeseen keskusteluun mielekkäitä käsitteitä, tulevaisuudenkuvia ja skenaarioita, joiden avulla tulevaisuus voidaan ottaa käsitteellisesti haltuun. Näin tulevaisuudesta voidaan rationaalisesti keskustella huolimatta siihen sisältyvistä monista vaihtoehdoista ja epävarmuuksista. (Seppälä - Kuusi 1993, 141)

Kokkolanseutu vuonna 2020 -hankkeen yhtenä tavoitteena onkin avustaa seutukunnan kehittämistyötä tuomalla yhteisiä lähtökohtia tulevaisuuskeskustelun ja päätöksenteon pohjaksi. Tämä lienee tavoite, jonka on hyvä ohjata seutukunnan tulevaisuustyötä jatkosakin.

2.3. Tulevaisuudentutkimuksen ajattelutavoista

Tulevaisuuteen voidaan tunkeutua erilaisia ajattelutapoja käyttäen. Mannermaa (1993) on jaotellut tulevaisuudentutkimuksen ajattelutavat⁴ deskriptiiviseen tulevaisuudentutkimukseen, skenaarioajatteluun ja evolutionaariseen tulevaisuudentutkimukseen.

⁴ Mannermaa puhuu paradigmoista.

Deskriptiivinen tulevaisuudentutkimus on lähestymistapa, jossa pyritään esittämään menneisyyden kehityslinjojen jatkamiseen perustuvia ennusteita (eli tulevaisuutta koskevia arvioita, joihin liitetään korkea toteutumistodennäköisyys). Deskriptiivisen tulevaisuudentutkimuksen taustalla vallinnut näkemys yhteiskunnallisen kehityksen yleisestä luonteesta on ollut usko edistykseen. Tämä on käytännössä usein ilmentynyt lineaarisena tai eksponentiaalisena kasvuajatteluna. Tulevaisuuteen asennoidutaan siten, että se on ennustettavissa - ainakin periaatteessa. Myös tieteellisyys ”metodisen sofistikoituneisuuden” mielessä on ollut tyypillistä deskriptiiviselle tulevaisuudentutkimukselle. Deskriptiivinen tulevaisuudentutkimus voi olla perusteltu lähestymistapa silloin, kun tutkimuskohde on kvantifioitavissa ja sen ympäristö on suhteellisen muuttumaton. (Mannermaa 1993, 27)

Skenaarioajattelun mukaan tulevaisuudentutkimuksen ensisijainen tehtävä ei ole ennustaa todella toteutuvaa tulevaisuutta, koska sen ei uskota olevan mahdollista. Ennustamisen sijaan tavoitteena on hahmottaa useita erilaisia tulevaisuuden laaja-alaisia käsikirjoituksia, skenaarioita. Skenaarioiden arvo ei määräydy niiden toteutumistodennäköisyyksien, vaan niiden kuvaamiin tapahtumainkulkuihin liitettävien arvostusten perusteella. (Mannermaa 1993, 27)

Evolutionaarinen tulevaisuudentutkimus on saanut vaikutteita systeemiajattelusta⁵ ja toisaalta yleisemmästä kompleksisuuskeskustelusta, jota on käyty 1980-luvulla (Mannermaa 1993, 27). Evoluutioajattelu on eräiltä osin hyvin matemaattinen ja luonnontieteellinen. Toisaalta sillä on yhtymäkohtia ns. ymmärtävään tutkimusperinteeseen yhteiskuntatieteissä. Evoluutioajattelulle tyypillisiä käsitteitä ovat mm. kompleksiset systeemit ja niiden herkät, monitilaiset todellisuudet, katastrofit ja kaaokset sekä haarautumat ja palautumattomat muutokset.⁶ (Malaska 1993, 11)

⁵ Systeemitieto on tietoa jostakin rajatusta asiasta. Systeemiajattelussa rakennetaan maailmaan todellisuus, joka todellistuu jonakin sisäpuolena (varsinaisena systeeminä ja tietämisen kohteena) ja ulkopuolena (ympäristönä) sekä rajapintana. Rajapinnan kautta ympäristön vaikutukset välittyvät systeemiin ja systeemin ympäristöön. (Malaska 1993, 11)

⁶ Mannermaa (1991) ja Pantzar (1991) ovat väitöskirjoissaan tutkineet evoluutioajattelua ja sen soveltamista tulevaisuudentutkimuksessa.

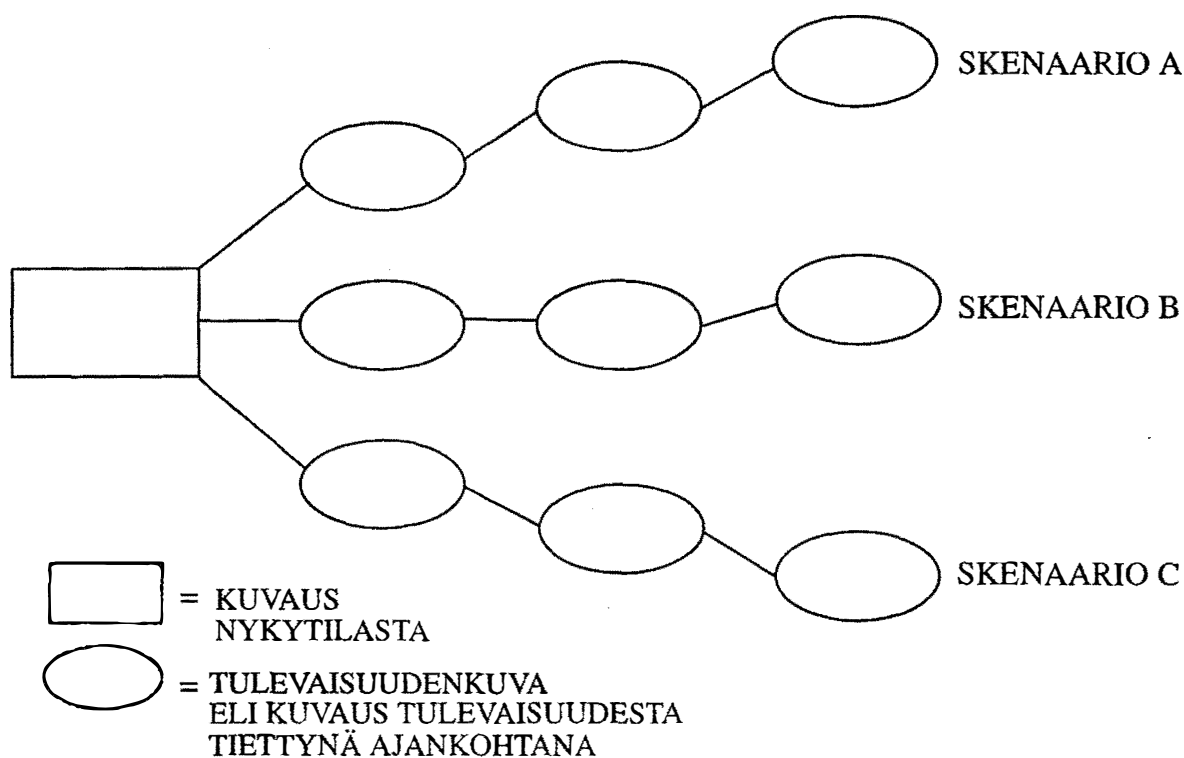
Kokkolanseutu vuonna 2020 -hankkeessa - kuten useissa viimeaikaisissa tulevaisuus-hankkeissa muillakin alueilla - valittiin työskentelyn lähtökohdaksi skenaarioajattelu. Alueen kehittämistyön kannalta keskeistä on tulevaisuuden tekemisen näkökulma; useisiin mahdollisiin kehityskulkuihin varautuminen ja kehityksen kulkuun vaikuttaminen. Seuraavassa luvussa tarkastellaan lähemmin skenaarioajattelua.

2.4. Skenaarioajattelusta

Skenaariolle on tulevaisuudentutkimuksessa esitetty lukuisia määritelmiä ja luonnehdintoja. Usein skenaarion katsotaan sisältävän kuvauksen nykytilasta, mahdollisesta tulevaisuudentilasta sekä tapahtumaketjusta eli kehityspolusta, joka johtaa ko. tulevaisuudentilaan (ks. esim. Mannermaa 1991, 145-148). Skenaariot ovat eräänlaisia tulevaisuuden käsikirjoituksia.

Tulevaisuudenkuvalla puolestaan tarkoitetaan yleensä tiettyä ajankohtaa (esim. vuotta 2020) koskevaa kuvausta tulevaisuudesta. Skenaario on siis tavallaan ajallisesti peräkkäisten tulevaisuudenkuvien sarja. Kokkolanseutu vuonna 2020 -hankkeessa luodut kuvaukset tulevaisuudesta ovat lähinnä tulevaisuudenkuvia, eivät skenaarioita.⁷ Kuvassa 1 on havainnollistettu skenaarion ja tulevaisuudenkuvan eroa.

⁷ Useissa tulevaisuudentutkimusta käsittelevän kirjallisuuden määritelmissä katsotaan, että tulevaisuudenkuva ei ole skenaario ilman kehityspolkua, joka johtaa nykytilasta ko. tulevaisuudenkuvaan. Käytännössä usein kuitenkin puhutaan skenaarioista, vaikka em. ehto ei toteutuisikaan.

Kuva 1. Skenaario ja tulevaisuudenkuva

Skenaarioita on luokiteltu monin eri tavoin. Usein käytettyjä luokitteluperusteita ovat skenaarion uhkaavuus vs. toivottavuus; se, rakennetaanko skenaario nykyisyydestä tulevaisuuteen edeten vai päinvastoin; ja se, missä määrin skenaario painottuu jonkin toimijan tekojen kuvaamiseen tai toisaalta toimintaympäristöön. (Mannermaa 1991, 159)

Ruokanen ja Nurmio (1995) kuvaavat skenaarioita, niiden merkitystä sekä niiden yhteyksiä visioihin ja strategioihin seuraavasti:

Skenaariot ovat vaihtoehtoisia tulevaisuuksia. Ne ovat erilaisia mahdollisia maailmoita, joiden syntymisen edellytykset voidaan nähdä tämän päivän tiedon perusteella. Skenaario on mahdollinen maailma, joka toteutuu, jos sille määritellyt reunaehdot ovat voimassa. Skenaarioiden avulla voidaan hahmottaa, mitä muutos tarkoittaa eli mistä vaihtoehtoisista aineksista ja kehityskuluista se voi koostua. Tämän het-

ken valinnat vaikuttavat siihen, mitä tulevaisuudessa tapahtuu. Skenaariot ohjaavat ajattelemaan rakenteita ja kehityskulkuja, sekä kehittävät kykyä varautua nopeisiin muutoksiin. (Ruokanen - Nurmio 1995, 26-27)

Vaihtoehtoisten tulevaisuuksien toteutumiseen vaikuttavat kunakin aikana tehdyt päätökset. Tulevaisuus lähettää itsestään signaaleja, jotka tarkkailija voi havaita. Oikeiden signaalien havaitseminen antaa tilaisuuden varustautua tulevaisuuden mahdollisuuksiin ja uhkiin. (Ruokanen - Nurmio 1995, 27)

Skenaario ei ole visio eikä strategia. Visio on eräänlainen kuva siitä, millainen yritys tai yhteisö jonkin ajan kuluttua haluaa olla. Visio on tahdon asia. Visioita laadittaessa ei vielä kiinnitetä huomiota tulevaisuuden toteutumisen edellytyksiin, esteisiin ja muihin vaikeuksiin. Visio on mielikuva siitä, millaiseksi tulevaisuus halutaan. Vision toteuttamiseksi luodaan tahtotila, joka merkitsee käytettävissä olevien voimavarojen sitouttamista ja sitoutumista visioon. Visioihin suuntautuvia polkuja nimitetään strategioiksi. Visioiden toteutumisen esteenä, pullonkaulana matkalla niihin, on useimmiten vaikeus rakentaa toimivaa ja järkevää strategiaa. Vision avulla luodaan energiaa, pidetään yllä tarkoitusta, oppimista ja luodaan sitoutumista tavoitteisiin. (Ruokanen - Nurmio 1995, 28-29)

Skenaariot ovat vaihtoehtoisia toiminta- ja elinympäristöjä. Ne eivät ole ennusteita, eikä niiden pohjalta voida väittää, mitä tulee tapahtumaan. Skenaariot ovat mahdollisia maailmoita, joiden avulla voidaan ryhtyä laatimaan uusia visioita, strategioita ja niiden mukaista toimintaa. Skenaariot itse eivät ole strategiaa eivätkä politiikkaa, vaan vaihtoehtoisia kuvauksia, joiden pohjalta strategiaa ja politiikkaa voidaan laatia. Tavoitteena on antaa päätöksentekijöille välineitä entistä parempien päätösten tekoon. Skenaarioiden avulla voidaan kiinnittää huomio erilaisiin epävarmuustekijöihin sekä siihen, millaisia seurauksia erilaisilla päätöksillä voi olla. (Ruokanen - Nurmio 1995, 30-32)

Skenaarioiden hyödyllisyys ei riipu niiden kyvystä ennustaa tulevaisuutta, vaan kyvystä aikaansaada uutta ajattelua ja toimintaa. Tulevaisuus on yleensä jotain muuta kuin jokin etukäteen laadituista skenaarioista. Varustautuminen skenaarioiden kuvaamien tulevaisuuksien kohtaamiseen antaa kuitenkin käyttökelpoisia eväitä. Skenaariot voivat toimia kommunikaation välineenä eri organisaatioiden, yritysten ja yksilöiden välillä. Ne antavat keskusteluun yhteisiä lähtökohtia. (Ruokanen - Nurmio 1995; 27, 31)

Sitä, vallitseeko skenaarioiden tai tulevaisuudenkuvien ja toisaalta ”tulevaisuuden todellisuuden” välillä vastaavuus ei edes periaatteessa voida arvioida, koska ”tulevaisuuden todellisuutta” ei ole olemassa. Skenaarion tai muun tulevaisuusarvion ymmärrettävyys tai perusteltavuus ei kerro mitään siitä, kuinka kiinnostava tai vaikuttava tietty skenaario on. Huolellisesti laadittu ja hyvin perusteltu skenaario voi olla täysin epäkiinnostava, eikä sillä välttämättä ole minkäänlaista vaikutusta yhteiskunnalliseen kehitykseen. (Mannermaa 1993; 23,31)

Alueellisissa skenaariotutkimuksissa päämuuttujan tai -muuttujien valinta on tutkimuksen tärkeimpiä vaiheita. Alueelliseen kehitykseen vaikuttaa hyvin suuri joukko luonteeltaan erilaisia muutostekijöitä, joiden väliset vuorovaikutukset ja muutostapahtumat määrittävät tulevan kehityksen suunnan. Alueellisia skenaarioita laadittaessa tulisi samassa tutkimuksessa kyetä yhdistämään talouden toimintamekanismit arvojärjestelmän muutoksiin, teknologiset innovaatiot väestökehitykseen, nämä kaikki toisiinsa jne. Yhteiskunnallista ja alueellista kehitystä arvioiva tulevaisuudentutkimus vaatisi hyvin monen tieteenalan uusinta asiantuntemusta ja lisäksi tulevaisuudentutkimuksellista asiantuntemusta eri tieteenalojen tulevaisuussuuntautuneen asiantuntemuksen yhdistämisessä. Tässä suhteessa tulevaisuudentutkimuksen menetelmät ovat kuitenkin varsin kehittymättömiä. Käytännössä tutkimukset ovat painottuneet yhden tai muutaman päämuuttujan tarkasteluun, ja muista tekijöistä on tehty yksinkertaistavia oletuksia tai ne on jätetty kokonaan pois. (Mannermaa 1986, 58)

Skenaariotyöskentelystä

Skenaariotyöskentelyllä tarkoitetaan skenaarioiden rakentamisen prosessia. Malaskan (1993, 12) mukaan skenaariotyöskentelyä voidaan pitää strategisen johtamisen ja suunnittelun kommunikatiivisena ja visionäärisenä osana. Nurmio (Ruokanen - Nurmio 1995) kuvaa skenaariotyöskentelyn merkitystä ja hyötyjä seuraavasti:

”Skenaariotyöskentelyn tarkoituksena on myötävaikuttaa siihen, että maailmankuviamme kehitys pysyy maailman muuttumisen tahdissa, että voimme paremmin säilyttää toimintakykymme murroksessa ja varautua erilaisiin epäjatkuvuuksiin. Skenaariotyöskentely voi onnistuessaan yhteiskunnallisella tasolla johtaa parempaan ja tuloksekkaampaan vuorovaikutukseen selkeyttämällä keskustelun lähtökohtia. Skenaariotyöskentely voi rakentaa yhteisymmärrystä kohdistamalla huomion siihen, mikä on itse ongelma, ennen kuin käydään keskustelua ratkaisuvaihtoehdoista. Skenaariotyöskentely kehittää yhteistyötä suuntaamalla keskustelun yhteisiin pitkän aikavälin intresseihin. Organisaatiotasolla skenaariotyöskentely avartaa ja syventää strategista ajattelua. Se voi tehostaa uusien mahdollisuuksien ja riskien analysointia, kun visioita ja strategioita kehitetään ja arvioidaan skenaarioiden pohjalta. Skenaariotyöskentely kehittää muutosvalmiutta ja nopeuttaa organisatorista oppimista.” (Ruokanen - Nurmio 1995, 16)

Skenaariotyöskentely ei ole helppoa, mutta siitä saatavat hyödyt voivat olla varsin merkittäviä. Murrosta on vaikea hahmottaa ja kuvata, käsitteet ja työskentelytapa ovat monille uusia. Skenaariot omaksuu parhaiten niiden kanssa työskentelemällä. Kyse on päätöksentekijöiden oppimisprosessista, joka vaatii panostusta ja omakohtaista syventymistä. Skenaariotyöskentely merkitsee haastetta uuteen yhteistyöhön yli perinteisten organisatoristen rajojen ja reviirien, uudenlaista vuorovaikutusta. (Ruokanen - Nurmio 1995, 16)

Suomi-skenaarioiden seurantaan projektin tuloksia kuvaavassa julkaisussa Nurmio (1996) esittää mm. seuraavia normatiivisia johtopäätöksiä erilaisten organisaatioiden skenaariotyöskentelystä:

* Skenaariotyöskentelyn tavoitteet on määriteltävä selkeästi ja niiden tulee ohjata työskentelyä. Skenaariotyöskentelyn on sovittava yhteen organisaation muiden suunnittelu- ja kehitysprosessien kanssa.

* Onnistunut skenaariotyöskentely edellyttää panostamista ja sitoutumista. Organisaation ylimmän johdon tuki, sitoutuminen ja osallistuminen on keskeistä. Organisaatiossa tarvitaan skenaariotyöryhmä, jonka vetäjällä on laaja ja syvä näkemys organisaation kehitystilanteesta ja mahdollisuus käyttää merkittävä osa työajasta skenaarioprojektin toteutukseen.

* Skenaariotarkastelu on kohdistettava ja rajattava tärkeimpiin ulkoisiin muutos- ja epävarmuustekijöihin ja niiden aikaansaamiin haasteisiin. Muutoin skenaarioista tulee liian laajoja ja yleisiä, jolloin niiden käyttöarvo jää pieneksi.

* Skenaarioiden on oltava selkeitä ja johdonmukaisia suhteessa niiden omiin peruslähtökohtiin. Skenaarioiden on myös oltava keskenään loogisesti erilaisia ja vaihtoehtoisia tulevaisuudenkuvia eikä saman peruslogiikan eri variaatioita. Lisäksi skenaarioiden on oltava niitä hyödyntävien päätöksentekijöiden näkökulmasta mahdollisia, oleellisia ja haastavia. Niiden tulee saada päätöksentekijät kyseenalaistamaan vallitsevia käsityksiä sekä ottamaan huomioon sellaisia muutos- ja epävarmuustekijöitä, joilla on strategista merkitystä.

* Skenaariotyöskentely on nähtävä vaiheittaisena oppimisprosessina, jossa käytännön aktiviteetteja on määriteltävä pitkin matkaa. Itse työprosessia on myös jatkuvasti arvioitava.

* Skenaariotyöskentelyn tulee perustua avoimeen, mutta luovaan dialogiin ja vallitsevien näkemysten kriittiseen arviointiin. Skenaariotyöskentelyssä on säilytettävä tasapaino intensiivisten työvaiheiden ja asioiden kypsytelyn välillä.

* Skenaariotyöskentelyssä on säilytettävä jatkuva kosketus päätöksentekijöiden arkipäivään ilman, että ajankohtaiset ongelmat pääsevät dominoimaan työskentelyä. (Nurmio 1996, 34-37)

2.5. *Tulevaisuudentutkimuksen menetelmistä*

Pääosa tulevaisuudentutkimuksessa käytetyistä metodeista kehitettiin 1950- ja 1960-luvuilla. Tällöin yhteiskunnallinen kehitys länsimaissa oli suhteellisen vakaata ja ennakoitavaa, talouskasvu oli voimakasta ja tasaista, energia halpaa ja esimerkiksi ympäristöongelmat eivät vielä aiheuttaneet sellaista epävarmuutta kuin 1970-luvulta lähtien. Viime vuosina tulevaisuudentutkimuksessa onkin kasvanut tarve kehittää uusia metodeja ja soveltaa vanhoja uudella tavalla. (Mannermaa 1996, 17-18)

Yleispätevän luokittelun laatiminen tulevaisuudentutkimuksen metodeille on erittäin vaikeaa. Tähän on syynä muun muassa se, että erityyppisiä menetelmiä voidaan käyttää samassa tutkimuksessa toisiaan täydentävinä lähestymistapoina. Menetelmien ryhmittely voi myös perustua erilaisiin kriteereihin. (Mannermaa 1996, 18)

Menetelmän (menetelmien) valinta riippuu ennen kaikkea tutkimuksen aiheesta, tavoitteista ja käytettävissä olevista resursseista. Käytössä on kuitenkin oltava jokin työskentelyä eteenpäin vievä kehikko. (Mannermaa 1996, 24)

Huomattava osa kaikesta tulevaisuudentutkimuksesta on *kirjallisuustutkimusta*, jossa yhdistellään muiden tuottamaa tietoutta kyseessä olevan tutkimustehtävän tarpeisiin. Tällöin tehdään uusi synteesi aiemmin tuotetusta tulevaisuutta koskevan tiedon ”raaka-aineesta”.

Tähän lähestymistapaan liittyvät esimerkiksi trendi- ja megatrendianalyysit sekä historiallisten tilanteiden ja/tai analogioiden soveltaminen tulevaisuuskysymysten käsittelyyn. (Kivistö 1995, 26)

Tulevaisuuden ennakoinnin tarpeisiin on kehitetty useita *kvantitatiivisuuteen, mitattavuuteen, eksaktiuteen ja matemaattiseen ilmaisuun perustuvia metodeja*. Tällaisia menetelmiä voivat olla esimerkiksi trendianalyysit ja ekstrapolaatiot, atk-pohjaiset laskentamallit, optimointi- ja simulointimallit sekä todennäköisyys- ja riskianalyysit ja -mallit. Monet teknisen kehityksen ennakointimenetelmät ja vaikutusanalyysit kuuluvat tähän alueeseen. (Kivistö 1995, 27)

Tärkeällä sijalla kaikessa tulevaisuudentutkimuksessa on *asiantuntijoiden käyttö*, joka voi olla muodoiltaan hyvin erilaista. Voidaan käyttää esimerkiksi aivoriihityöskentelyä tai delfitekniikkaa⁸. Pääidea tässä lähestymistavassa on järjestäytyneellä tavalla koota valittujen asiantuntijoiden kokonaiskäsitys ja sen perustelut tarkastelun kohteena olevasta tulevaisuusaiheesta. (Kivistö 1995, 27)

Keskeistä asiantuntijatiedon tuottamisessa on kyky hankkia ja käyttää kriittisesti asiantuntijoiden ja päätöksentekijöiden tietoa, ja muodostaa siitä tulevaisuuden kannalta relevantteja synteesejä (Kuusi 1996, 14). Keskeisin ero asiantuntijatiedossa verrattuna historiallisiin aikasarjoihin on, että tiedon esittäjän psyykkiset ominaisuudet, arvot ja intressit vaikuttavat hänen esittämiinsä arvioihin. Kriittinen asiantuntijatiedon käyttö edellyttää, että tämä otetaan tavalla tai toisella huomioon. (Kuusi 1993, 133)

Yksi tapa ymmärtää asiantuntija-arvioiden sisältämää tietoa on tarkastella sen suhdetta tulevaisuuden kehitysmahdollisuuksien toivottavuuteen ja todennäköisyyteen. Tulevaisuuden tekemisen kannalta - joka tulisikin olla lähtökohtana - asiantuntijan valitsema näkökulma on merkittävä ainakin kahdelta kannalta: Ensinnäkin näkökul-

⁸ Delfi-menetelmästä ks. tarkemmin luku 2.5.1.

man valinta voi kertoa siitä, millaisista lähtökohdista alalla yleensä tehdään tulevaisuutta koskevia päätöksiä. Toiseksi asiantuntijat poikkeavat henkilöinä kullekin luonteenomaisen tulevaisuuden tekemisstrategian osalta (uusiin asioihin innostuvat kokeilijat ja riskinottajat tarkastelevat ongelmia mahdollisuuksiin tarttuvan näkökulmasta, kun taas varovaisille riskien välttäjille on luonteenomaista uhkiin varautuvan näkökulma). (Kuusi 1993, 133-134)

Eräs asiantuntija-arvioihin liittyvä perusvaikeus on se, että vaikka asiantuntija haluaisi antaa mahdollisimman objektiivisen näkemyksen tulevaisuudesta, on hänen hallitsemansa tietoaaineisto rajallinen ja arvionsa tässä suhteessa puutteellinen. Usein asiantuntijat, jotka periaatteessa voisivat antaa riippumattomuutensa vuoksi objektiivisimpia lausuntoja, tuntevat asioita huonommin kuin ne, joiden etuja arvioitavat asiat koskettavat. Lisäksi eniten asioihin sitoutuneilla on parhaat mahdollisuudet tehdä ennusteita, jotka he toteuttavat omalla toiminnallaan. (Kuusi 1996, 8-9)

Skenaarioiden rakentaminen on perinteisesti ollut tulevaisuuden ”haltuunoton” keskeinen tapa. Skenaarioiden rakentamisessa keskeistä on ajatus monista mahdollisista tulevaisuuksista, tulevaisuuteen etenemispolun (vaiheiden) määrittely, skenaariotyöskentelyyn osallistuvien henkilöiden innovatiivisuuden hyödyntäminen, tulevaisuusajatteluun oppiminen sekä skenaarioiden kytkentä ja hyödyntäminen päätöksenteossa (Kivistö 1995, 27).

Skenaarioiden laatiminen ei ole sidoksissa mihinkään erityiseen metodiin, ja puhe ”skenaariotekniikasta” on harhaanjohtavaa. Skenaarioita voidaan rakentaa sekä kvantitatiivisilla että kvalitatiivisilla menetelmillä, useimmat skenaariot lienevät kvalitatiivisia. Samassa skenaariotutkimuksessa voidaan myös käyttää samanaikaisesti kvantitatiivisia ja kvalitatiivisia menetelmiä.

Yhteistyön ja luovan tulevaisuuteen vaikuttamisen alueelle on kehittynyt uusia menetelmiä, joita on kutsuttu mm. *kommunikatiiviseen tulevaisuuden hahmotteluun* perustuviksi menetelmiksi (Vapaavuori toim. 1993). Esimerkiksi ryhmätyöskentelynä laaditut tulevai-

suustaulukot⁹ korostavat yhteisten päätösten roolia tulevaisuuden muotoutumisessa samalla kun niissä tuodaan eri tavoin esiin tulevaisuuden muotoutumisen reunaehdoja (Kuusi 1996, 14-15). Kommunikatiivisiin metodeihin voidaan sisällyttää myös tulevaisuusverstaat (ks. esim. Nurmela 1993). Esimerkiksi ”Pääkaupunkiseudun tulevaisuuskuva PKS 2020” -hankkeen¹⁰ tulevaisuustyössä käytettiin tulevaisuusverstaata yhtenä menetelmänä. Hankkeessa sovellettiin tulevaisuusverstastyöskentelyä seuraavalla tavalla:

Tulevaisuusverstastyöskentelyssä on PKS 2020 -sovelluksessa kolme vaihetta, joiden kautta ryhmä luo yhteisen tulevaisuuskuva. Verstaat voidaan järjestää ilman ennakkoon määrättyä teemaa, mutta myös tiettyyn aihepiiriin syventyvää verstastyöskentelyä voidaan järjestää. Verstaiden työn edetessä toiset asiat korostuvat enemmän ja siksi yksittäisiin asiakokonaisuuksiinkin voidaan keskittyä. Verstasryhmissä on kymmenestä viiteentoista osallistujaa, jotka tekevät osittain yksilötyötä, osittain pienryhmätyötä. Vähempi osallistujien lukumäärä lisää verstastyön intensiivisyyttä. (Tukiainen 1997, 13)

Metodina tulevaisuusverstaiden kolmivaiheisuus jäsentää työskentelyä niin, että on mahdollista koota yhteen osallistujien näkemyksiä ja kuunnella kaikkia tasapuolisesti. Ryhmiin voivat osallistua kaikki halukkaat, sekä maallikot että asiantuntijat. Verstaissa ryhmätyön perusteisiin kuuluu avoimuus ja aktiivisuus, jolloin keskustelun merkitys korostuu kaikissa vaiheissa. Tulevaisuusverstastyöskentelyn vahvuutena on pyrkimys luoda yhteistä tietopohjaa. Tässä ovat erilaiset näkemykset avuksi, koska ne auttavat hahmottamaan kokonaisuuksia. (Tukiainen 1997, 13)

Ryhmän vetäjällä on vastuu verstastyöskentelyn eri vaiheiden eteenpäin viemisestä ja asiassa pysymisestä; vetäjä jakaa puheenvuoroja ja ohjaa luovasti työskentelyä. Avustaja kirjaa kaikissa verstaissa esiin tulleet kommentit, puheenvuorot, kysymykset, ideat ja toteuttamismahdollisuudet. Nämä toimitetaan puhtaaksi kirjoitettuna kaikille verstaissa mukana olleille ennen seuraavaa verstaan kokoontumista, jolloin ryhmän työskentely voi jatkua siitä, mihin se edellisellä kerralla jäi. Näin osallistujat voivat myös verstaiden kokoontumisten välillä olla ”tulevaisuustyön hengessä” mukana ja palauttaa mieleen esille tulleita asioita. (Tukiainen 1997, 13)

Verstaiden kolme vaihetta ovat ongelmavaihe, kuvitteluvaihe ja todellistamisvaihe. Nämä eivät ole erillisiä osia, vaan niiden työssä tulisi näkyä kehityskaari alusta loppuun. Ongelmavaiheessa luodaan arkipäivän ja lähiympäristön ongelmien avulla näkökulma asioihin, joita tullaan käsittelemään myöhemmin. Ryhmän kesken on oltava riittävä yksimielisyys valituista ongelma-alueista, jotta verstastyöskentely voi edetä. Kuvitteluvaiheessa tarkoituksena on kääntää ongelmat myönteisiksi. Ratkaisukeskeinen ongelmanratkaisu edellyttää yhteistyötä, mutta myös yksilöllistä mielikuvitusta

⁹ Ks. tarkemmin luku 2.5.2.

¹⁰ Ks. tarkemmin liite 1.

ja utopistisia näkyjä tarvitaan luovan ryhmätyön sujumiseksi. Jos erilaiset näkökulmat poikkeavat liiaksi toisistaan, ei yhteistä tulevaisuuskuvaa ehkä muodostukaan. Keskustelu tulevasta kehityksestä olisi käytävä rakentavassa ja kannustavassa hengessä, koska erilaiset ideat voivat yhdistyä yllättävällä tavalla ja muodostaa yhteisen tulevaisuuskuvan. Ei ole kuitenkaan suotavaa luoda väkisin vain yhtä tulevaisuuskuvaa. Todellistamisvaiheessa olisi löydettävä keinot toteuttaa haluttu tulevaisuuskuva ja huolehdittava asioiden yhteensopivuudesta. Verstaiden työskentelyn tulokset kootaan verstasraporteiksi. (Tukiainen 1997, 13)

Seuraavaksi kuvataan lyhyesti kahta Suomessa suhteellisen yleisesti käytettyä ja sovellettua menetelmää tulevaisuudentutkimuksessa; delfi-menetelmää ja tulevaisuustaulukkometelmää.

2.5.1. Delfi-menetelmästä

Delfi-tekniikka on yksi monista asiantuntijoiden kannanottojen keruumenetelmistä, joilla on pyritty arvioimaan tulevan kehityksen mahdollisuuksia. Delfi-menetelmän pääasiallisena sovellutusalueena on ollut teknologian kehityksen ja vaikutusten arviointi. Sitä on kuitenkin käytetty muillakin aloilla. (Kuusi 1993, 132-133)

Delfi-menetelmillä tarkoitetaan tutkimusmenetelmiä, joita yhdistävät seuraavat piirteet:

1. Tutkimusta varten on muodostettu asiantuntijaryhmä tai -paneeli.
2. Asiantuntijat muotoilevat kantansa tutkimusta tekeväälle erikseen. Kannanotot voivat kohdistua alusta lähtien täsmällisesti esitettyihin väitteisiin tai ensimmäinen kierros voi perustua väljään kysymyksenasetteluun, joka täsmentyy selkeiksi väitteiksi vasta yhden tai useamman haastattelu- tai postikyselykierroksen jälkeen.
3. Asiantuntijoille välitetään anonyymisti ja tyyppillisesti kirjallisesti tietoja toisten paneeliin kuuluvien kannanotoista ja niiden perusteluista. Heille voidaan myös toimittaa kannanottoihin vaikuttavia kirjallisia aineistoja tms.

4.eAsiantuntijat voivat yhden tai useamman kerran muuttaa kannanottojaan esitetyne aineiston perusteella. (Kuusi 1993, 135)

Delfitekniikan käyttöä on pidetty perusteltuna (ks. Linstone-Turoff 1975, 4¹¹) esimerkiksi tilanteissa, joissa

- *ongelma on sellainen, että sitä ei voida tarkastella analyyttisillä tekniikoilla
- *kollektiiviset subjektiiviset arviot ovat oletettavasti hyödyllisiä ongelman ratkaisussa
- *ongelma on laaja ja/tai kompleksinen, tieteidenvälinen ja sen tarkasteluun osallistuvat asiantuntijat poikkevat toisistaan koulutuksensa ja kokemuksensa perusteella, eli heiltä puuttuu yhteinen kieli
- *asiantuntijoita ei kyetä saamaan tai ei haluta saada saman pöydän ääreen.e

Delfitekniikan toteuttamisesta käytännössä on esiintynyt erilaisia versioita. Delfi-prosessin päävaiheet ovat seuraavat (ks. esim. Linstone 1978, 274-275¹²):

1.nAihealueen valinta ja työryhmän kokoaminen

2.nKyselylomakkeen muotoilu, epäselvien ja tulkinnanvaraisten ilmaisujen ja käsitteiden minimointi, mahdollisen pilottikyselyn toteuttaminen

3.nYhden tai useamman delfipaneelin valitseminen

Paneelin tulisi koostua joukosta toisistaan riippumattomia ”asiantuntijoita”, joidene uskotaan kykenevän ”näkemään” ko. alueella tulevaisuuteen paremmin kuin kadunmies pystyisi. Paneelin koko voi vaihdella paljonkin.e

4.nEnsimmäinen kyselykierros, vastausten kokoaminen ja tilastollisten tunnuslukujenn laskeminen

Poikkeavat vastaukset voivat tässä vaiheessa johtua siitä, että ”poikkeava” jäsen tietää joko enemmän tai vähemmän kuin muut.e

5.nPalauten

Lähetetään ”poikkeaville” tieto heidän ”poikkeavuudestaan” ja pyydetään heiltä perusteluja.e

¹¹ Mannermaan 1991, 131 mukaan.

¹² Mannermaan 1991, 129 mukaan.

6. Toinen kyselykierros

Lähetetään paneelille ensimmäisen kierroksen tulokset ”poikkeavien” panelistien esittämine erityisperusteluineen ja pyydetään uutta vastausta kyselylomakkeella, joka ideaalitapauksessa on sama kuin ensimmäisellä kierroksella.

7. Saatujen vastausten kokoaminen ja tilastollisten tunnuslukujen laskeminen

Yleensä tavoitellaan sitä, että yksimielisyys olisi kasvanut.

8. Vaiheiden 6 ja 7 toistaminen

Toistoa jatketaan kunnes vastausten stabiilisuus on riittävä. Tuloksena on paneelin lopullinen vastaus. (Mannermaa 1991, 129-131)

Delfi-tekniikka on saanut osakseen paitsi kiitosta, myös kritiikkiä. Alkuperäiseen delfi-tekniikkaan kohdistetun kritiikin (Kuusi 1993, 136) tiivistää seuraavasti: (1) Kyselyjä tehtäessä ei asiantuntijoilta ole tiedusteltu, miltä kannalta he haluavat tarkastella tulevaa kehitystä. (2) Ei ole osattu riittävästi painottaa oikeiden kysymysten asettamisen keskeisyyttä. (3) Postikyselyn käyttö haastatteluihin verrattuna johtaa suureen vastauskatoon. (4) Monta peräkkäistä tarkistuskierrosta tekee tutkimuksesta raskaan ja kalliin. (5) Pyrkiminen asiantuntijoiden yksimielisyyteen on usein väkinäistä ja voi jopa johtaa tärkeän informaation kadottamiseen.

Kuusen (1993) mielestä delfi-raati on silloin hyvin valittu, jos siihen toisaalta kuuluu niitä esim. tutkijoita, kansalaisaktiiveja tms., jotka herkästi aistivat ilmassa leijuvat tulevaisuuden tekemisen ja yhteiskunnalliset mahdollisuudet, tulevaisuuden heikot signaalit. Toisaalta raatiin tulisi kuulua tulevaisuuden toimeenpanijoita kuten päätöksenteon valmistelijoita julkishallinnossa, yritysjohtajia ja ”hulluja kokeilemaan valmiita yrittäjiä”. Onnistunut delfi-tutkimus on Kuusen mielestä tulevaisuuden tekemisen eikä niinkään sen ennakkoinnin väline. Toisin sanoen delfi-tutkimus olisi mielekäs sellaisessa tutkimuskohteessa, jossa muutokset ovat idulla ja kehitykseen voidaan vielä vaikuttaa. (Kuusi 1993, 138-139)

2.5.2. Tulevaisuustaulukkomenetelmästä

Tulevaisuustaulukkomenetelmä¹³ on tulevaisuussuuntautunut luovan ryhmätyön menetelmä, jossa lähtötietoaineistona on ihmisten intuitiivinen näkemys tulevaisuudesta. Tulevaisuustaulukko ja siitä johdetut tulevaisuuskuvat ja kehityspolut ovat tämän intuitiivisen tietämyksen jatkojalosteita. Tottunut tulevaisuudentutkija voi käyttää menetelmää yksinäänkin. (Seppälä 1987; 14, 18)

Tulevaisuustaulukkomenetelmää on Suomessa sovellettu myös jonkin verran poiketen Seppälän esittämästä mallista. Seuraavassa kuitenkin kuvataan tulevaisuustaulukkomenetelmää Seppälän (1984 ja 1987) mukaan.¹⁴ Menetelmään liittyviä keskeisiä käsitteitä, jotka osaltaan selvittävät menetelmän perusteita, ovat seuraavat:

Tulevaisuustaulukko koostuu sektoreittain järjestetyistä tulevaisuustiloista. Tulevaisuustaulukko edustaa yleensä jotakin tiettyä näkökulmaa ja tulevaisuusongelman on sisällyttävä tulevaisuustaulukon puitteisiin. Tulevaisuustaulukosta on viittauksenomaisesti luettavissa kaikki ne tulokset, joihin tutkimusprojektin kuluessa päädytään. Tutkimuksen näkökulma määräytyy siitä toimijasta, jonka kannalta tulevaisuutta tarkastellaan. Sektorit ovat näkökulman osa-alueita. Ne pyrkivät yhdessä kuvaamaan koko näkökulman eivätkä saisi olla keskenään päällekkäisiä. Tulevaisuustila kertoo sektorin tulevaisuudessa vallitsevan olosuhteen. Kullakin sektorilla voi samana ajan-kohtana olla voimassa vain yksi tulevaisuustila. (Seppälä 1984, 13-14)

Tulevaisuustaulukkoon sisältyy suuri määrä tulevaisuuskuvia. Tulevaisuuskuva on tulevaisuustiloista koottu näkökulmakohtainen tulevaisuuden tietyn ajankohdan kuvaus. Tulevaisuuskuvioiden lukumäärän hallitsemiseksi niistä erotetaan sisäisesti ristirii-

¹³ Tulevaisuustaulukkomenetelmä on syntynyt FAR-menetelmästä (FAR=Field Anomaly Relaxation), joka kehitettiin Stanford Research Instituutissa Kaliforniassa 1950-luvulla. Tulevaisuustaulukkomenetelmä on Suomen oloihin sovitettu FAR-menetelmä. Yrjö Seppälä ryhtyi järjestämään tulevaisuusseminaareja, joissa FAR-menetelmää käytettiin. Tällöin siitä kehittyi tulevaisuussuuntautunut ideointimenetelmä, jossa keskeinen osa on seminaarilaisista muodostetulla ideointiryhmällä. Menetelmä poikkesi jo niin paljon alkuperäisestä FAR-menetelmästä, että sille annettiin uusi nimi; tulevaisuustaulukkomenetelmä. (Seppälä 1987)

¹⁴ Tässä esitettävä kuvaus menetelmästä on hyvin pintapuolinen ja tiivistetty.

taiset, mahdolliset, toivottavat ja todennäköiset. Sisäisesti ristiriitainen tulevaisuuskuva sisältää tulevaisuustiloja, joiden yhtäaikainen olemassaolo on suurella todennäköisyydellä mahdotonta. Toivottavaan tulevaisuuskuvaan sisältyvien tulevaisuustilojen yhdessä toteutuminen on toimijan kannalta haluttavaa. Toivottava tulevaisuuskuva on yleensä tavoitteellinen ja muodostaa päämäärän, jonka saavuttamiseksi yritetään löytää keinoja. Kehityspolut, jotka johtavat johonkin toivottavaan tulevaisuuskuvaan, ovat eräänlaisia suunnitelmia. Todennäköinen tulevaisuuskuva on todennäköisen kehityspolun päätepistetulevaisuuskuva.¹⁵ (Seppälä 1984, 15-17)

Kehityspolku eli skenaario on ajallisesti peräkkäisten tulevaisuuskuviin kokoelma. Tulevaisuuspuu on usean samasta lähtötulevaisuuskuvaan alkunsa saavan kehityspolun kokoelma. Tulevaisuuspuu siis muodostuu useasta skenaariosta. (Seppälä 1984, 17-19)

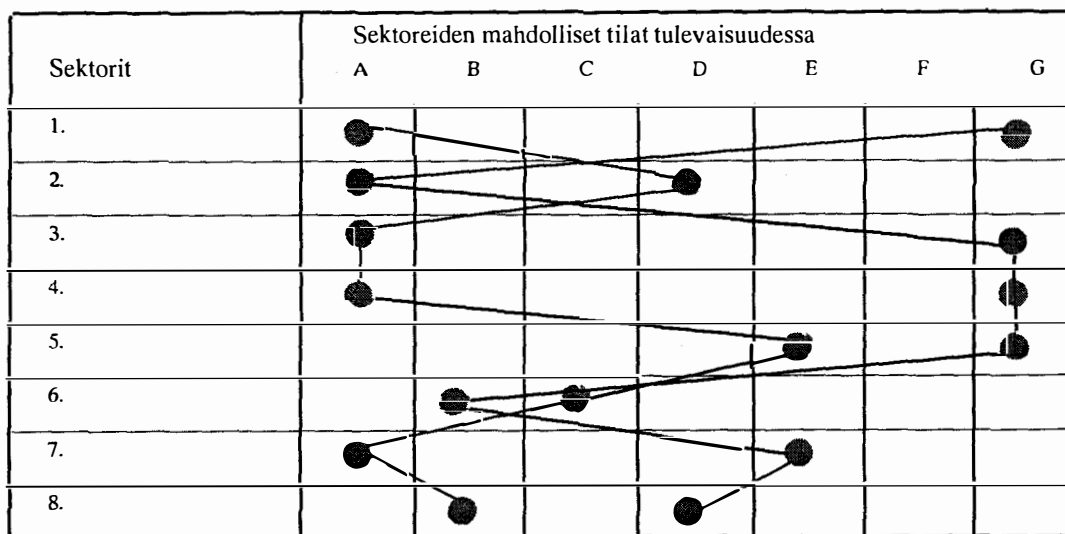
Koska tulevaisuustaulukkomenetelmä perustuu ihmisten intuitiivisiin käsityksiin tulevaisuudesta, on *tulevaisuussuuntautuneen ideointiryhmän kokoaminen* tärkeä vaihe. Ryhmän lisäksi tarvitaan tulevaisuusseminaarin prosessin vetäjä ja ainakin yksi alan asiantuntija. *Tulevaisuusongelma tulee määritellä* verrattain väljästi. (Seppälä 1987, 18-20)

Aivoriihitekniikka kannustaa ideoiden vuolaaseen tuottamiseen. Ideoiden määrän ja laadun oletetaan korreloivan keskenään positiivisesti. Tulevaisuussuuntautuneiden näkemysten keräämiseen voidaan käyttää aivoriihen sijaan esimerkiksi tuumataalkoita. Aivoriihen tuottamasta aineistosta tehdään synteesi, joka esitetään *tulevaisuustaulukon* muodossa. (Seppälä 1987, 20-23)

Tulevaisuuskuvat tehdään tulevaisuustaulukon perusteella. Kuhunkin tulevaisuuskuvaan valitaan yksi tulevaisuustila kultakin tulevaisuustaulukon sektorilta. Kiinnostavia voivat olla tavoitteellinen tai toivetulevaisuus, todennäköinen tai yllätyksetön tulevaisuus, uh-

¹⁵ Siirtyminen tulevaisuuskuvaan toiseen on mahdollista, jos tätä siirtymäprosessia voidaan kuvata sarjana peräkkäisiä tulevaisuuskuvia, jotka eroavat naapuritulevaisuuskuvista vain yhden sektorin osalta. Näiden kaikkien tulevaisuuskuviin täytyy olla mahdollisia. (Seppälä 1984, 17)

kaava tulevaisuuskuva tai nykytilaa lähinnä oleva tulevaisuuskuva. Kaikkien mahdollisten tulevaisuuskuvienv joukosta on löydettävä mielenkiintoiset tulevaisuuskuvat karsimalla mahdottomat eli sisäisesti ristiriitaiset tulevaisuuskuvat pois. Myös päällekkäiset tulevaisuuskuvat on syytä karsia, jolloin tulokseksi jäävät mahdolliset ja olennaisesti erilaiset tulevaisuuskuvat. Kustakin ryhmästä valitaan yksi kuva edustamaan kaikkia ryhmän tulevaisuuskuvia. (Seppälä 1987, 28-29) Kuva 2 havainnollistaa tulevaisuustaulukkoa.

Kuva 2. Tulevaisuustaulukko, jossa on esitetty kaksi tulevaisuuskuva. (Seppälää 1993, 207 mukailleen)

Käytännössä tulevaisuuskuvienv luominen tapahtuu käymällä seminaarissa tulevaisuustaulukko läpi sektori sektorilta. Tavoitteena ideointiseminaarissa ei ole osallistujien pakottaminen yksimielisyyteen, vaan mahdollisimman selkeän näkemyksen saaminen osallistujien tulevaisuusvisioista. Ideoinnin ja keskustelun jälkeen syntynyt tulevaisuuskuva täytyy tarkistaa sisäisen johdonmukaisuuden kannalta. Tämä tehdään tarkastelemalla syntynyttä tulevaisuuskuva ja miettimällä, sopivatko siinä mainitut tulevaisuustilat keskenään yhteen. Jos jokin tulevaisuustiloista osoittautuu sopimattomaksi, niin se korvataan toisella tulevaisuustilalla. (Seppälä 1987, 29-30)

Kehityspolku kertoo, kuinka yksi tulevaisuuskuva muuttuu toiseksi. Muutos tapahtuu sektori sektorilta. Sektorin muuttumisjärjestys vaatii yhteistä harkintaa ja esimerkiksi ryhmätyöskentelyä. Ehdotuksista keskustellaan yhdessä ja valitaan korjausten jälkeen se kehityspolku, mikä parhaiten vastaa seminaarin osallistujien näkemystä. (Seppälä 1987, 32)

Ennen yhteenvetomuistion kirjoittamista pyritään muuttamaan tulevaisuustaulukko sellaiseksi, että kukin sarake vastaa yhtä tulevaisuuskuva. Tulevaisuustaulukon tulevaisuustilat järjestetään siis uudelleen. Tämän prosessin aikana tulevaisuustaulukko tulee monipuolisesti ajateltua uudelleen. Samalla tarkistetaan myös tulevaisuuskuvat ja niiden nimet. Tämän tulevaisuuskuviin ja tulevaisuustaulukon tarkistus- ja korjausprosessin jälkeen tarkistetaan myös kehityspolkuja, jotka määritellään uudelleen käyttäen uutta tulevaisuustaulukkoa ja tulevaisuuskuvia. (Seppälä 1987, 39-40)

Käytännössä tulevaisuustaulukkomenetelmää on sovellettu esimerkiksi siten, että on tarkasteltu tutkittavaan kohteeseen (esimerkiksi toimialaan) vaikuttavia tekijöitä ja näiden tekijöiden mahdollisia tiloja tulevaisuudessa. Sektoreiden tilalla on siis muuttujina tutkimuskohteen kannalta keskeiset tulevaisuuteen vaikuttavat tekijät. Lopputulokseksi tulevaisuustaulukkomenetelmää soveltaneista hankkeista on usein saatu toiveskenaario, uhkaskenaario sekä kolmanneksi jonkinlainen keskitien tai todennäköinen skenaario.

3. Kokkolanseutu vuonna 2020 -hankkeen toteutus

Kokkolanseutu vuonna 2020 -hanke on ollut oppimisprosessi siinä mukana olleille. Tämä pätee myös hankkeen toteuttamistapaan. Tutkijoilla ei ollut valmista mallia hankkeen toteuttamiselle. Lähtökohtana oli se, että käytännön toteuttamistapojen olisi palveltava mahdollisimman hyvin hankkeen tarkoitusta ja tavoitteita käytettävissä olevien resurssien puitteissa. Hanketta prosessina ja menetelmällisessä mielessä tarkasteltaessa voidaan erottaa kaksi asiaa: hanke kokonaisuutena ja Kokkolanseudun tulevaisuuskuvien luominen. Tässä luvussa kuvataan hanketta kokonaisuudessaan. Tulevaisuuskuvien rakentamista käsitellään yksityiskohtaisemmin viidennessä luvussa.

3.1. Tulevaisuusryhmä

Hankkeen organisaatioon kuului ohjausryhmän ja toteuttajatahon lisäksi laajahko ryhmä henkilöitä, jotka kutsuttiin hankkeeseen sisältyviin seminaareihin ja joiden näkemyksiä tiedusteltiin myös kyselyllä. Tätä ryhmää kutsutaan tässä raportissa tulevaisuusryhmäksi. Hankkeen ohjausryhmä päätti tulevaisuusryhmän kokoonpanosta ja ohjausryhmän jäsenet kuuluivat myös itse tulevaisuusryhmään. Muutoin tulevaisuusryhmä muodostui muun muassa kuntien luottamushenkilöistä¹, yritysten edustajista ja koulutoimen edustajista. Liitteessä 2 on luettelo niistä tulevaisuusryhmään kuuluvista henkilöistä, jotka osallistuivat hankkeen seminaareihin tai jompaan kumpaan niistä.

3.2. Hankkeen vaiheet

Hanketta kokonaisuutena voidaan luonnehtia vuorovaikutteiseksi prosessiksi. Vuorovaikutteisuus toteutui erityisesti tulevaisuudenkuvien laatimisessa sekä Kokkolanseudun tulevai-

¹ Luottamushenkilöistä mukaan kutsuttiin kunnanvaltuustojen ja -hallitusten puheenjohtajat, Kokkolasta lisäksi varapuheenjohtajat.

suuteen vaikuttavien tekijöiden hahmottamisessa. Käytännössä vuorovaikutus tapahtui tulevaisuusryhmän ja tutkijoiden välillä seminaarien ja kyselyiden muodossa.

Hanke alkoi vuodenvaihteessa 1996/97 ja päättyi loppuvuodesta 1997. Hankkeen päävaiheet olivat organisaatiosta ja toteuttamistavoista tehtyjen (alustavien) päätösten jälkeen seuraavat:

1. Tulevaisuudentutkimuksen kirjallisuuskatsaus ja tulevaisuussuuntautuneen tietovarannon luonti
2. Kokkolanseudun tulevaisuuteen vaikuttavien muutostekijöiden alustava tarkastelu
3. Ensimmäisen seminaarin valmistelu
4. Ensimmäinen seminaari; tulevaisuussuuntautunut idearihi
5. Seminaarin purku
6. Kysely tulevaisuusryhmälle sektoreittaisista tulevaisuudentiloista
7. Toisen seminaarin valmistelu
8. Toinen seminaari; Kokkolanseudun tulevaisuuteen vaikuttavien tekijöiden ja tulevaisuudenkuvien käsittely ryhmätöinä
9. Seminaarin purku
10. Hankkeen kuluessa kertyneen aineiston analysointi ja raportin kirjoittaminen
- (11. Kolmas seminaari; hankkeen kokemukset, niiden hyödyntäminen ja Kokkolanseudun tulevaisuustyö jatkossa)²

Vaiheet on numeroitu ainoastaan selkeyden vuoksi. Hankkeen vaiheet menivät käytännössä päällekkäin ja limittäin.

² Kolmas seminaari pidetään helmikuussa 1998.

1. Tulevaisuudentutkimuksen kirjallisuuskatsaus ja tulevaisuussuuntautuneen tietovarannon kartoitus

Tutkimuksen alkuvaiheeseen pääosin ajoittunut tulevaisuudentutkimuksen kirjallisuuskartoitus jatkui koko hankkeen ajan. Hankkeen alkuvaiheessa tutkija kuitenkin tuotti ohjausryhmälle kirjallisuuskatsauksen perusteella kaksi raporttia.³ Lähinnä kirjallisuuteen pohjautuva tulevaisuussuuntautuneen tietovarannon kartoitus ajoittui myös koko hankkeen ajalle.

2. Muutostekijöiden alustava tarkastelu

Hankkeen alkupuolella tehtiin ohjausryhmän jäsenille kysely, jossa heitä pyydettiin erittelemään Kokkolanseudun tulevaisuuteen vaikuttavia muutostekijöitä sektoreittain. Kyselyn perusteella käytiin muutostekijöistä keskustelua hankkeen ohjausryhmän kokouksessa huhtikuussa.

3. Ensimmäisen seminaarin valmistelu

4. Ensimmäinen seminaari

Hankkeen ensimmäinen kutsuseminaari tulevaisuusryhmälle pidettiin Villa Elbassa 7.5.1997. Seminaarin ohjelma oli seuraavanlainen:

³ ”Tulevaisuudentutkimuksesta ja skenaarioista tulevaisuudentutkimuksen kentässä ” ja ”Eräistä lähestymistavoista ja menetelmistä skenaarioiden rakentamisessa (erityisesti alueelliset skenaariot) ”

KOKKOLANSEUTU
VUONNA 2020
-SEMINAARI 7.5.1997a

Ohjelma

- 9.00a **Aamukahvi**
Seminaarin avaus
Kaupunginjohtaja Antti Isotalus, Kokkolan kaupunki
- 9.30 **Neuvottelusuunnittelu tulevaisuuden tekemisessä**
Projektipäällikkö Kauko Aronen, Suomen Kuntaliitto
- 10.30 **Tulevaisuudentutkimuksesta**
Kristiina Niemi, Chydenius-Instituutti
- 11.00 **Tulevaisuussuuntautunut ideariih**
Tässä vaiheessa ideoidaan tarkastelun kohteena olevien sektoreiden mahdollisia tulevaisuudentiloja käyttäen työskentelytapana ideakävelyä - seinätaulutekniikkaa.
Vetäjänä Esko Alasaarela, Chydenius-Instituutti
- 12.30 **Lounas**
- 13.30 **Keskustelu ideoiduista tulevaisuustiloista**
Vetäjänä Esko Alasaarela
- 14.45 **Johdatusta Kokkolanseudun tulevaisuuteen vaikuttaviin muutostekijöihin**
Keijo Koukkari, Chydenius-Instituutti
- 15.00 **Kahvi**
- 15.15 **Tulevaisuussuuntautunut ideariihin jatkuu**
Tässä vaiheessa pohditaan keskeisimpiä eri sektoreiden kehitykseen tulevaisuudessa vaikuttavia muutostekijöitä. Ideointia ja keskustelua.
Vetäjänä Esko Alasaarela
- 16.45 **Päivän yhteenveto**
Seija Virkkala, Chydenius-Instituutti
- 17.00 **Seminaari päättyy**
-

Päivän tärkein anti hankkeen aineistoa ajatellen oli tulevaisuussuuntautunut ideariihi, joka toteutettiin käyttäen työskentelytapana ideakävelyä - seinätaulutekniikkaa.⁴ Ideakävelyssä seminaarin osallistujat kirjasivat ideoitaan ja ajatuksiaan eri sektoreista⁵ Kokkolanseudulla vuonna 2020. Käytännössä seminaaritalan seinien vierustoilla oli fläppitaulu jokaista yhdeksää sektoria varten. Fläppipaperin tultua täyteen ideoita se siirrettiin seinälle kyseisen sektorin fläppitaulun viereen. Näin kaikki ideat olivat näkyvissä koko ajan. Fläppitaulujen ympärille muodostui keskusteluryhmiä.

Ideoinnin jälkeen osallistujat valitsivat jokaiselta sektorilta yhden heidän mielestään mielenkiintoisen idean merkitsemällä viivan kyseisen idean viereen. Ideakävelyn jälkeisessä keskustelussa käsiteltiin lähinnä jokaisen sektorin viittä eniten pisteitä saanutta ideaa eli tulevaisuudentilaa jokaiselta sektorilta. Keskustelu nauhoitettiin. Seminaaripäivän loppupuolella käytiin myös lyhyehkö ideointi eri sektoreiden kehitykseen tulevaisuudessa vaikuttavista muutostekijöistä edelleen samalla tekniikalla. Ilta-päivän ohjelma ei täysin pysynyt aikataulussaan, joten muutostekijöiden käsittely jäi suhteellisen vähäiseksi.

5. Ensimmäisen seminaarin purku

Seminaarin aikana fläppitauluille kertyneet ajatukset kirjoitettiin puhtaaksi ja keskustelut purettiin nauhalta. Tulevaisuusryhmälle lähetettiin tiivistelmä alustuksista, luettelomuotoinen kooste suomenkielisestä tulevaisuutta ja tulevaisuudentutkimusta käsittelevästä kirjallisuudesta (noin 100 nimikettä) sekä joistakin muista lähteistä (www-sivuja).

Seminaariin osallistuneille lähetettiin lisäksi kysely, jossa pyydettiin arvioimaan ensimmäistä seminaaria (mikä siinä oli hyvää ja toisaalta, mitä olisi pitänyt tehdä toi-

⁴ Seppälä (1987, 22) esitellessään tulevaisuustaulukkomenetelmän käyttöä kuvaa tulevaisuussuuntautuneiden näkemysten keräämisessä samantyyppistä tekniikkaa, josta hän käyttää tuumatalkoot -nimitystä.

⁵ Luettelo sektoreista on luvussa 1.2.

sin) sekä antamaan muita mahdollisia kommentteja Kokkolanseutu vuonna 2020 -hankkeesta.

Seminaarin työskentelytavasta (ideakävelyt sekä keskustelu) saatiin seuraavanlaisia myönteisiä kommentteja:

- *myönteinen ilmapiiri, keskustelu/osallistuminen, ideariihia*
- *toteutus oli erittäin hyvä (ideakävely, jonka pohjalta syntynyt keskustelu erittäin hyvä) ja*
- *uusi luovempi työskentelytapa, mahdollisuus vapaaseen keskusteluun - mielipiteeseena*
- *ideakävelyt*
- *interaktiivisuus*
- *keskustelut ajatuksia herättäviä*
- *ideakävely mielenkiintoinen uutuusa*
- *erinomainen ajatus laittaa osanottajat tuomaan ideoitaan/ajatuksiaan taululle*
- *uusien ideoitien vapaa esittämismahdollisuus*
- *avoin, luova työskentelytapa; ideat ja ajatukset tulivat hyvin esille sekä niiden arviointi nosti kärki-asiat hyvin esille*
- *erinomaiset järjestelyt*
- *hyvä ja rakentava tilaisuus*

Muut myönteiset kommentit koskivat seminaarin osallistujajoukkoa (sen laaja-alaisuutta, monipuolisuutta, edustavuutta), alustuksia ja seminaaripaikkaa.

Seminaarin työskentelytapaa ja aikataulua koskevat vastaukset kysymykseen, mitä olisi pitänyt tehdä toisin, olivat seuraavanlaisia:

- *seminaarin aikataulu oli ehkä hieman liian pitkä*
- *olisi pitänyt rakentaa avuksi esimerkkipolkuja, joiden kautta helpompi päästä johtopäätösten kautta visioon. Mahdollisesti jako alusta alkaen ryhmiin, että ei tule niin paljon irrallisia ajatuksia*
- *ideakävelyihin olisi voitu mennä vieläkin nopeammin, jotta olisi jäänyt kunnolla aikaa purkuuna*
- *seminaaripäivä oli pitkäkköä*
- *fläppitaulu-idea sinänsä hyvä, mutta aikaavievä ja keskustelut jäivät etenkin viime vaiheessa pinnallisiksi*
- *ideakävelyn loppupäässä osalta mielenkiinto herpaantui, liian moni osallistuja ”liukeni” kesken päivänä*
- *aika loppui kesken, viimeinen ideakävely ja ideointikeskustelu jäi liian vähälle, kaikki eivät välttämättä tienneet, mistä oli kyse*
- *aikaa ei liene koskaan tarpeeksi. Työskentelyn intensiivisyyttä voisi yrittää tehostaa/parantaa ryhmätyöskentelyä koordinoiden. Toiset saavat avoimessa tilanteessa paremmin irtoamaan kuin toiset.*
- *ehkä osallistujien ennakoivallisuus olisi voinut olla parempi. Nyt osittain nousi ongelmaksi se, että mahdollinen tulevaisuus ja toivottu tulevaisuus eivät ole toisiaan poissulkevia, mutta eivät myöskään yhteneviä. Uhkaa ei torjuta kieltämällä se, vaan tuntemalla uhkakuvan tulevaisuuden mahdolliset seuraukset.*

Kolme muuta em. kysymykseen saatua kommenttia sisälsivät seuraavia asioita: Ennakkoon olisi pitänyt selvittää, mitä seutukunnissa (kunnissa) on tähän mennessä suunniteltu sekä mitä on tekeillä ja menossa. Tuoreen hallituksen tulevaisuusselonteon esittelyä seminaarissa kaivattiin. Kolmanneksi kritisoitiin seminaarin osallistujien matkapuhelimen käyttöä.

Muut Kokkolanseutu vuonna 2020 -hanketta koskevat kommentit olivat seuraavanlaisia:

- *vuosi 2020 on liian etäinen, 2005 olisi läheisempi. Keskustelu painottui kuitenkin lähitulevaisuuteen.*

- *osanottajien sama yhteiskunnallinen piiri, enemmän yrityselämää mukaane*
- *vastauksia siihen, mitä konkreettista tehdään, jotta Kokkolan olisi elinvoimainen vielä 2020e*
- *pitäisi saada koko Keski-Pohjanmaa (neljä seutukuntaa) vastaavaan työhön. Vaarana on, että maakunta kääntää selkänsä Kokkolalle*
- *pitäisi perustaa motivoituneiden kuntien edustajista tiivis ohjausryhmä, jolle annettaisiin selkeästi rajattu ja yhteisesti sovittuun päämäärään tähtäävä tehtävä*
- *saatu materiaali tulisi työstää huolellisesti (seminaarien) väliajalla*
- *miten saada koko alue sitoutumaan, ketkä ovat valmiita aidosti yhteistyöhön?*
- *jatkotyössä jaottelurakenne tärkeä, sitä kautta mahdollisimman konkreettiseen tavoiteasetteluun*
- *työtä tulee jatkaa vuosia; prosessi pitäisi pitää käynnissä; jatkovaiheet opettavat lisää; kukin ymmärtää paremmin, mitä prosessissa tulee tehdä; ote vakavoituu; työ tuo enemmän tuloksia*

6. Kysely tulevaisuusryhmälle

Ensimmäisessä seminaarissa kertyneen aineiston perusteella tehtiin jokaiselta sektorilta muutamia tulevaisuudentilojen kuvauksia lähinnä eniten ”kannatusta” saaneiden ideoiden perusteella. Tulevaisuusryhmää pyydettiin arvioimaan näiden kuvausten uskottavuutta ja toivottavuutta kyselyn muodossa. Kyselylomake on liitteessä 3. Kyselyyn saadut viisitoista vastausta analysoitiin tietojenkäsittelyohjelmalla. Tähän saakka kertyneen aineiston perusteella tutkijat muodostivat neljä tulevaisuudenkuvaa Kokkolanseudulle.

7. Toisen seminaarin valmistelu

8. Toinen seminaari

Hankkeen toinen seminaari pidettiin 17.6.1997, ja siinä esiteltiin edellämaitut Kokkolanseudun tulevaisuudenkuvat. Toisen seminaarin työtapana oli ryhmätyöskentely. Seminaarin osallistujat saivat päivän työskentelyn pohjaksi aineiston, joka käsitti tiivistelmän skenaarioiden luonteesta ja tarkoituksesta yleisesti, neljän Kokkolanseudun tulevaisuudentilan kuvauksen, ryhmätyöskentelyn tehtävät, ‘muistilistan’ Kokkolanseudun tulevaisuuteen vaikuttavista muutostekijöistä sekä neljän Suomiskenaarion kuvauksen. Seminaarin ohjelma oli seuraavanlainen:

**KOKKOLANSEUTU
VUONNA 2020
-HANKE**

Seminaari 17.6.1997 Lomakylä Trullevissa

Ohjelma

8.00	Aamukahvi
8.30	Kyselyn tulokset paljastuvat! (eli arviointi Kokkolanseudun sektorikohtaisista tulevaisuudenkuvista) - keskustelu
	Hankkeen ensimmäisten Kokkolanseudun tulevaisuudenkuvien esittely - keskustelu
	Evästykset ryhmätyöskentelyyn
n. 10.00	Ryhmätyöskentely 1
11.00	Ryhmätöiden purku
12.00	Lounas
13.00	Ryhmätyöskentely 2
14.30-16.00	Ryhmätyön purku kahvin kera

Seminaarin osallistujat jakautuivat satunnaisesti neljään ryhmään. Aamupäivän ryhmätyöskentelyssä pohdittiin lähinnä Kokkolanseudun tulevaisuuteen vaikuttavia tekijöitä. Tehtävät olivat seuraavat:

1. Pohdittavana Kokkolanseudun tulevaisuuteen vaikuttavat ulkoiset tekijät, joilla tässä yhteydessä tarkoitetaan sellaisia tekijöitä, joihin Kokkolanseudulla ei ole mahdollista vaikuttaa.

*Ryhmän mielestä merkittävimmät Kokkolanseudun tulevaisuuteen noin 25 vuoden aikavälillä vaikuttavat ulkoiset tekijät?

*Em. merkittävimpien ulkoisten tekijöiden mahdolliset tilat vuonna 2020 ja näiden tilojen vaikutukset Kokkolanseudulle?

2. Pohdittavana Kokkolanseudun tulevaisuuteen vaikuttavat sisäiset tekijät, joilla tässä yhteydessä tarkoitetaan sellaisia tekijöitä, joihin Kokkolanseudulla on mahdollista vaikuttaa.

*Ryhmän mielestä merkittävimmät Kokkolanseudun tulevaisuuteen noin 25 vuoden aikavälillä vaikuttavat sisäiset tekijät?

*Em. merkittävimpien sisäisten tekijöiden mahdolliset tilat vuonna 2020 ja näiden tilojen vaikutukset Kokkolanseudulle?

3. Ryhmän mielipide neljän esitellyn Kokkolanseudun tulevaisuudenkuvan uskottavuusjärjestyksestä? (Tulevaisuudenkuvat järjestykseen uskottavimmasta epäuskottavimpaan)

Iltapäivän ryhmätyöskentelyä ryhmät jatkoivat samoissa kokoonpanoissa. Tällä kertaa jokaisella ryhmällä oli käsiteltävänä yksi Kokkolanseudun tulevaisuudenkuva. Tähän liittyen pohdittiin seuraavia asioita:

1. Millainen kehityspolku (ulkoiset ja sisäiset tapahtumat) johtaa tällaiseen Kokkolanseutuun?

2. Mikä tulevaisuudenkuvassa on ryhmän mielestä toivottavaa?

3. Mitä strategisia valintoja Kokkolanseudulla on tehtävä, jotta toivottavat asiat toteutuvat?

4. Mikä tulevaisuudenkuvassa on ryhmän mielestä ei-toivottavaa?

5. Mitä strategisia valintoja Kokkolanseudulla on tehtävä, jotta ei-toivotut asiat eivät toteudu?

6. Muuta

*Onko tulevaisuudenkuva ryhmän mielestä sisäisesti looginen, mitkä ovat epäloogisuudet?

*Mahdolliset tarkennukset ja lisäykset tulevaisuudenkuvaukseen?

Aamupäivän ryhmätyöt purettiin ennen lounasta, iltapäivän ryhmätyöt iltapäivällä. Ryhmät esittelivät tuloksensa ja niistä käytiin keskustelu. Ryhmätöiden purku ja keskustelut nauhoitettiin.

9. Toisen seminaarin purku

Seminaarin jälkeen oli jälleen vuorossa seminaarista kertyneiden aineistojen purku. Ryhmien tekemät fläppipaperit kirjoitettiin puhtaaksi ja nauhat purettiin.

10. Hankkeen kuluessa kertyneen aineiston analysointi ja raportin kirjoittaminen

11. Keskustelutilaisuus hankkeen kokemuksista, tuloksista ja niiden hyödyntämisestä sekä Kokkolanseudun tulevaisuustyöstä jatkossa

3.3. Prosessin arviointia

Kokkolanseutu vuonna 2020 -hanke oli pilottiprojekti, jonka toteuttamistavat luotiin hankkeen kuluessa. Hankkeessa toteutettu prosessi muovautui edellä kuvatun kaltaiseksi lähtökohtana hankkeen tavoitteet. Lisäksi siihen vaikuttivat luonnollisesti tulevaisuudentutkimusta käsittelevä kirjallisuus sekä muista hankkeista julkaisumuodossa raportoidut kokemukset. Hankkeen alkuvaiheessa toteuttamistavoista keskusteltiin ohjausryhmässä. Prosessin edetessä toimintatapojen kehittäminen oli lähinnä hankkeen toteuttajien tehtävä.

Hankkeen toteuttamistapa sen tuottamaa aineistoa ajatellen oli tietyssä mielessä kaksijakoinen. Toisaalta hanke perustui keskeisesti osallistujien eli tulevaisuusryhmän ja ohjausryhmän näkemyksiin ja heidän tuottamaansa aineistoon. Tältä osin tutkijoiden tehtävä oli lähinnä toimia analysoijina ja kirjureina. Osallistujien näkemyksiä kerättiin pääosin hankkeen seminaareissa; niiden ideariihistä, ryhmätöistä ja keskusteluista. Lisäksi osallistujat tuottivat aineistoa vastaamalla hankkeeseen sisältyneisiin kyselyihin. Toisaalta taas hank-

keeseen sisältyi kirjallisuuskartoituksen pohjalta tehtyjä tulevaisuudentutkimukseen ja yleisiin tulevaisuuden muutostekijöihin liittyviä yhteenvetoja, jotka tutkijat tekivät kirjoituspöytätyönä.

Hankkeen kokemusten on tarkoitus olla osaltaan pohjana seutukunnassa jatkossa tehtävälle tulevaisuustyölle. Miten hanke sitten kokonaisuutena ja prosessina onnistui? Kokonaisuutena voitaneen sanoa hankkeen täyttäneen sille asetetut seuraavat tavoitteet: mukana olevien henkilöiden oppimisprosessin aloittaminen tulevaisuuden tekemiseen⁶ sekä tulevaisuussuuntautuneen tiedon ja tulevaisuudenkuvaesimerkkien tuottaminen seutukunnan käyttöön. Hankkeen hyötyjä seutukunnan strategisessa päätöksenteossa ei voi vielä arvioida.

Vuorovaikutteinen prosessi tutkijoiden ja tulevaisuusryhmän välillä oli ainakin tutkijoiden näkökulmasta onnistunut. Ilmapiiri seminaareissa oli (jälleen tutkijoiden näkemys) innostunut ja hanketta tunnuttiin pidettävän tärkeänä. Ensimmäisen seminaarin⁷ työskentelytapaa eli ideariihä ideakävelyn muodossa toteutettuna tunnuttiin osallistujien keskuudessa pidettävän onnistuneena ja monille se oli uusi työskentelytapa. Toisen seminaarin työtapana käytetty ryhmätyöskentely oli perinteisempää, mutta myös se tuotti aineistoa kiitettävällä tavalla. Molemmissa seminaareissa käyty keskustelu oli vilkasta.

Hankkeen kyselyihin ei vastattu huomattavan aktiivisesti, mistä voinee päätellä, että useampien kyselyiden tekeminen ainakaan koko tulevaisuusryhmälle ei olisi ollut aiheellista. Työskentelyssä päästäisiin pidemmälle ja syvemmälle, jos tulevaisuusryhmä kokoontuisi useammin. Tämän kannalta kriittinen tekijä puolestaan on osallistujien voimakas sitoutuminen ja panostaminen prosessiin. Tällöin myös ryhmän koon olisi ehkä oltava pienempi.

Tulevaisuudenkuvia ja niiden laatimista arvioidaan erikseen luvussa 5.1.

⁶ Ks. tarkemmin luku 1.2.

⁷ Osallistujien palautetta ensimmäisestä seminaarista on koottu lukuun 3.2.

4. *Kokkolanseudun kuvausta*¹

Kokkolan alueen historiallista kehityspolkua voidaan selittää esimerkiksi seuraavilla kolmella vaiheella: (1) Tervatalouden aika (1600-1800-luvut), jolloin Kokkola oli pitkään alueen merkittävimpiä tervasatamia ja tämä vaikutti muiden toimialojen, erityisesti laivanrakennuksen ja merenkulun, kehitykseen. (2) Suuren muuton, teollistumisen ja kaupungistumisen aika (1960- ja 1970-luvut). 1900-luvun alkupuolella Kokkolan seutu oli kaksikielinen kaupan keskus, jossa kehittyi käsityövaltaisia toimialakeskittymiä kuten veneteollisuutta ja nahkateollisuutta. Teollisen kukoistuksen seutu koki 1960- ja 1970-luvuilla. (3) Teollinen restrukturaatio 1980-luvulla ja talouskriisi 1990-luvulla. (Virkkala 1997, 216-217)

Kokkolaan syntynyt metallin ja kemian prosessiteollisuus sekä tevanake-teollisuus ovat olleet viime vuosikymmeninä merkittäviä työllistäjiä. Teollisuuden rakennemuutoksen seurauksena seutu - erityisesti Kokkola - menetti useita tuhansia teollisia työpaikkoja. Alueen alkutuotannon tuottavuuden kasvu on merkinnyt työpaikkojen vähentymistä myös perusmaataloudessa. (Keski-Pohjanmaan liitto 1997b)

Kokkolanseudun perusteollisuus on nyt metallin ja kemian perusteollisuutta, johon seutukunnassa kuuluvat seuraavat yritykset: Outokumpu Kokkola Zinc Oy, Kokkola Chemicals Oy, Imatran Voima Oy, Kemira Agro Oy ja Kemira Chemicals Oy. Metallin ja kemian perusteollisuudessa on työpaikkoja yhteensä noin 1 500. Parhaimmillaan 1980-luvun taitteessa ne tarjosivat työtä noin 2 500 henkilölle. Alueen perusteollisuuteen kuuluu myös elintarviketeollisuutta edustava Pouttu Oy. Aiemmin myös nahka- ja vaatetusteollisuus merkittävänä työllistäjänä ja suurine yksiköineen oli osa alueen perusteollisuutta.

Voimakkaan erikoistuneen perusmaatalouden lisäksi turkistaloudella ja perunanviljelyllä on ratkaiseva merkitys maaseudun työllisyydelle ja elinvoimalle.

¹ Tämän luvun lähteenä on käytetty Kokkolanseudun tavoite 2-ohjelmaa (Keski-Pohjanmaan liitto 1997a) ellei toisin mainita.

Korkeakoulutasoista opetusta alueella tarjoaa Chydenius-instituutti, joka harjoittaa myös tutkimus- ja kehittämistoimintaa. Alueella toimii myös monialainen Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu.

Seutukunnan vahvuuksia

Alueella oleva osaaminen on syntynyt joillakin aloilla huomattavan tuotantokeskittymän myötä, toisilla taas suppeankin tuotantoalan, mutta määrättyä erikoisosaamista vaativan yritystoiminnan kautta. Osa potentiaalisista aloista perustuu alueen omien raaka-aineiden hyödyntämiseen ja jatkojalostukseen. Näitä aloja, joita ovat mm. veneenrakentaminen, metalli- ja konepajateollisuus, vaatetus- ja nahkateollisuus, suurteollisuus (kemia ja metalli), elintarviketeollisuus, puunjalostus, muoviteollisuus, turkistuotanto ja alkutuotanto, hyödyntämällä voidaan alueen yritystoimintaa monipuolistaa ja kehittää.

Muita vahvuuksia ovat edullinen ikärakenne, satama ja alueen liikenteellinen sijainti, yrittäjäperinne, vahva kulttuuriperinne sekä puhdas luonto.

Seutukunnan heikkouksia

Osa seutukunnan heikkouksista liittyy yritysraakenteeseen. Viime vuosikymmeninä suuri osa uudesta työvoimasta sijoittui laajenevaan suurteollisuuteen, joka ei enää lisää työvoimaa. Keskisuuret yritykset toimivat sellaisilla aloilla (esimerkiksi vaatetusteollisuus), jotka uudessa kilpailutilanteessa eivät ole enää menestyneet yhtä laajasti kuin ennen. Yrityspohja on kapea varsinkin korkean osaamisen aloilla.

Alueen imagoa leimaa vielä 1970-luvun savupiipputeollisuuden huono maine ympäristöongelmineen. Alueen imu on heikohko. Muina heikkouksina pidetään yliopiston puuttumista, väestön keskimääräistä alhaisempaa koulutus- ja tulotasoja sekä pienten yritysten alhaista teknologian tasoa ja heikkoa markkinointiosaamista.

Lupaavat toimialat sekä maantieteelliset edellytykset ja mahdollisuudet

Kokkolanseudulle on keskittynyt monipuolista osaamista. Vaatetus- ja nahkateollisuudella on pitkät perinteet. Korkealuokkaisella designilla ja erikoistumisella alan uskotaan selviytyvän jatkossa kovassa kilpailussa. Suomen veneenrakentamisesta suuri osa, noin 60 prosenttia, on keskittynyt alueelle tai sen lähiympäristöön.

Suurteollisuuden toiminta perustuu pitkälti korkeaan osaamiseen. Laitoksissa tehdään jatkuvaa tuotekehittelyä kilpailukykyisten ja ympäristöystävällisten tuotantomenetelmien kehittämiseksi. Tuotannosta menee vientiin suurin osa, ja alueen viennin arvosta 95 prosenttia tulee suurteollisuudesta.

Seudulla on elinvoimaisia elintarviketeollisuusyrityksiä, joiden tuotanto perustuu alueen maatalouden erikoistumiseen. Alueen raaka-aineisiin perustuva tuotanto tarjoaa edellytykset raaka-aineiden jatkojalostukseen ja siihen perustuvaan yritystoimintaan. Myös alueen metalli- ja konepajateollisuudessa oleva osaaminen antaa hyvän pohjan kehittämiselle.

Alueen maantieteellinen sijainti tarjoaa hyvät edellytykset monipuolisen elinkeinotoiminnan kehittymiselle. Satama ja rautatieyhteys maan poikki Venäjälle antavat alueelle suuret kehittämismahdollisuudet läntisten teollisuusmaiden ja Venäjän välisen tavaravaihdon välittäjänä. Kokkolan satama on yksi Suomen merkittävimmistä transitoliikenteen satamista. Sataman välittömässä läheisyydessä on runsaasti vapaata aluetta uusien toimintojen sijoittumiselle. Syväväylä ja satamassa suoritettavat kehittämistoimenpiteet lisäävät huomattavasti sataman kapasiteettia. Jo pitkään jatkunut transitoliikenne on synnyttänyt alueelle alan osaamista ja laajan yhteistyöverkoston.

Kokkolan kautta kulkee myös Suomen päärata pohjois-etelä-suunnassa. Kokkolassa risteytyvät kolme valtatieä muodostavat tarpeellisen maantieverkon elinkeinoelämän tarpeita ajatellen. Pohjois-eteläsuunnassa kulkevat valtatie ovat valtakunnan pääväyliä. Kansainväliset kriteerit täyttävältä alueen lentokentältä on hyvät yhteydet Helsinkiin.

Mahdollisuuksina nähdään myös alueen kulttuuriset voimavarat, puhdas luonto ja näihin perustuvat matkailuun liittyvät kehittämismahdollisuudet.

5. *Neljä esimerkinomaista tulevaisuudenkuvaa Kokkolanseudulle*

5.1. *Taustaa ja tarkastelukehikko*

Kokkolanseutu vuonna 2020 -hankkeessa syntyneet tulevaisuudenkuvat¹ on laadittu hankkeen tulevaisuusryhmän seminaareissa ja kyselyssä tuottaman aineiston pohjalta. Hankkeessa toteutunutta prosessia myös tulevaisuudenkuvien rakentamisen osalta on kuvattu luvussa 3.2.

Tulevaisuudenkuvien rakentamisessa oli alunperin ajatuksena soveltaa tulevaisuustaulukkomenetelmää.² Prosessin kuluessa tämä osoittautui kuitenkin vaikeaksi toteuttaa. Syynä tähän oli tutkimuksen kohteena olevan alueen heterogeenisuus sekä tarkasteltujen sektoreiden lukuisuus ja heterogeenisuus. Kyse oli lukuisista keskenään yhteismitattomista - ja siten samoihin tulevaisuudenkuviin vaikeasti sovitettavista - sektoreista ja näiden sisäisistä tekijöistä, jotka kuitenkin vaikuttavat toisiinsa ja koko seudun kehitykseen. Lisäksi usein tulevaisuustaulukkomenetelmää käytettäessä päädytään toiveskenaarioon, uhkaskenaarioon sekä jonkinlaiseen keskittien tai todennäköiseen skenaarioon. Tässä hankkeessa ei kuitenkaan rakennettu visioita, eikä tulevaisuudenkuvia myöskään haluttu arvottaa siten, että jokin niistä olisi toivottava ideaalitulevaisuus ja jokin toinen taas uhkakuva. Toive- ja uhkakuviin perustuva lähestymistapa olisi käytännössä helposti merkinnyt sitä, että yhdessä tulevaisuudenkuvassa toteutuisivat kaikki hyvät asiat, toisessa kaikki huonot ja uhkaavina pidetyt asiat ja kolmas tulevaisuudenkuvista olisi joka suhteessa jonkinlainen keskittien tai todennäköisimpänä pidetty skenaario. Tällaista ratkaisua ei Kokkolanseutu vuonna 2020 -hankkeessa katsottu tarkoituksenmukaiseksi eikä hyödylliseksi.

Hankkeen toteutustavan tulevaisuudenkuvien rakentamisen osalta voidaan kuitenkin ajatella olevan joiltakin osin tulevaisuustaulukkomenetelmän kaltainen. Tulevaisuustauluk-

¹ Kokkolanseutu vuonna 2020 -hankkeessa ei syntynyt skenaarioita vaan tulevaisuudenkuvia, ks. luku 2.4.

² Tulevaisuustaulukkomenetelmästä ks. luku 2.5.2.

komenetelmän piirteitä hankkeessa ovat mm. ideointiryhmä, tulevaisuussuuntautunut ideariihä ja tulevaisuustilojen ideointi. Hankkeesta voidaan löytää myös joitakin delfi-menetelmälle tyypillisiä piirteitä. Näitä ovat asiantuntijoiden (tässä tapauksessa toisaalta alueen, toisaalta tarkasteltavien sektoreiden asiantuntijat) käyttö sekä näille tehdyt kyselyt, joita tosin ei tehty tässä hankkeessa delfi-menetelmän periaatteita noudattaen.³

Tulevaisuudenkuviin tuli sisällyttää Kokkolanseudun kunnat, mikä merkitsee erityisesti kaupunki-maaseutuakselilla hyvin heterogeenista aluetta. Tulevaisuudenkuviin oli sisällytettävä myös sekä hyvin erityyppisiä että ennen muuta pitkälti yhteismitattomia sektoreita. Näin ollen jonkinlainen kehikko tulevaisuudenkuvien rakentamista ja 'sijoittamista' varten oli aivan välttämätön. Hankkeen kuluessa pohdittiin Kokkolanseudun tulevaisuudenkuvien sijoittamista esimerkiksi Suomi-skenaarioihin (Ruokanen - Nurmio 1995, Nurmio 1996)⁴. Päädyttiin kuitenkin siihen, että tulevaisuudenkuvien rakentamisessa lähdetään seudun omista lähtökohdista ja myöhemmässä vaiheessa näitä tulevaisuudenkuvia voidaan peilata esimerkiksi juuri Suomi-skenaarioihin ja näiden pohjalta laadittuihin kuntaskenaarioihin (Kirvelä 1997)⁵.

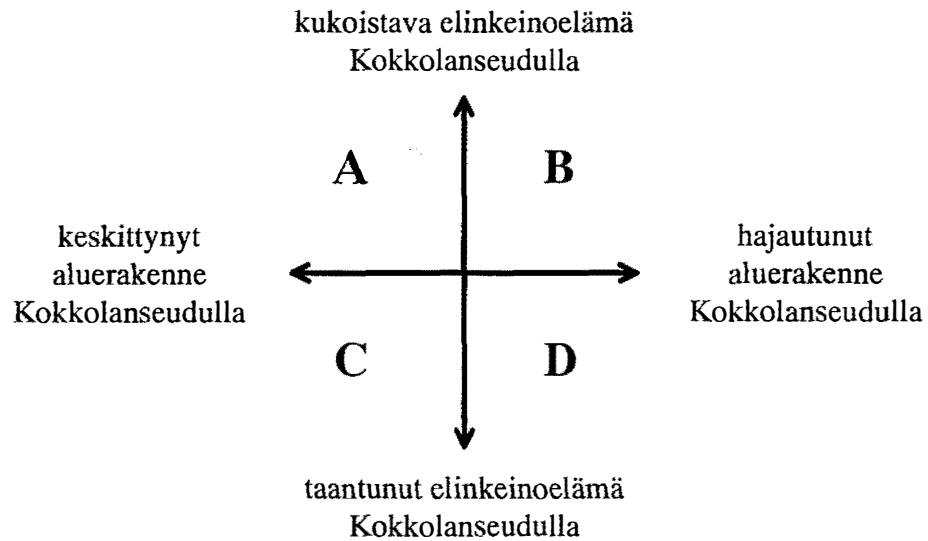
Ulottuvuuksiksi kehitteeseen, johon Kokkolanseudun tulevaisuudenkuvat sijoitettaisiin, valittiin elinkeinoelämän menestyminen vs. taantuminen ja toisaalta aluerakenteen keskittyminen vs. hajautuminen. Aluerakenteella tarkoitetaan nimenomaan aluerakennetta Kokkolanseudun sisällä, ei valtakunnallisesti. Keskittyneellä aluerakenteella Kokkolanseudulla tarkoitetaan sitä, että asutus ja aktiviteetit ovat keskittyneet pääasiassa Kokkolaan. Hajautuneella puolestaan sitä, että asutus ja aktiviteetit ovat sijoittuneet tasaisemmin koko seutukunnan alueelle. Aluerakenteen keskittyminen tai hajautuminen kytkeytyy lukuisiin muihin seutukunnan tulevaisuuden kannalta oleellisiin kysymyksiin. Elinkeinoelämän menestyksellisyden ottamista mukaan toiseksi keskeiseksi ulottuvuudeksi voidaan perustella paitsi elinkeinoelämän - laajasti ymmärrettynä - yleisellä merkittävyydellä seutukunnan tulevaisuuden kannalta, toisaalta sillä, että kyseessä on tavoite 2-hanke. Periaatteessa aineisto olisi

³ Delfi-menetelmästä ks. luku 2.5.1.

⁴ Ks. liite 1.

⁵ Ks. liite 1.

mahdollistanut myös muita kehikkoja ja ulottuvuuksia. Aluerakenteen ja elinkeinoelämän katsottiin kuitenkin kuvaavan hyvin seudun ominaisuuksia ja sopivan tämän hankkeen puitteisiin. Hankkeessa on pitäydytty pelkästään kvalitatiivisessa tarkastelussa.⁶ Kuvassa 31 on esitetty tulevaisuudenkuvien tarkastelukehikko ja tulevaisuudenkuvien sijoittuminen siihen.

Kuva 3. Kokkolanseutu vuonna 2020 -hankkeessa tulevaisuudenkuvien rakentamisessa käytetty kehikko ja tulevaisuudenkuvien (A, B, C ja D) sijoittuminen kehikkoon.

Kaksi jäljempänä esiteltävistä tulevaisuudenkuvista tuntunee useimmista lukijoista synkiltä Kokkolanseudun kannalta. Miksi sitten rakentaa myös tällaisia tulevaisuudenkuvia sen sijaan, että pelkästään yritettäisiin luoda positiivista ilmapiiriä? ”Synkkien” tulevaisuuden kehitysvaihtoehtojen esittämisellä on selvä tarkoitus. Jos epäsuotuisan kehityksen mahdollisuutta ei tunnusteta, ei siihen voida myöskään varautua.⁷ Kun tunnistetaan myös vähemmän toivottavien tulevaisuuden kehityskulkujen mahdollisuus, osataan paremmin havainnoida niitä heikkoja signaaleja, jotka ovat merkkejä siitä, että kehitys on kulkemassa kohti

⁶ Rosenqvist (1990) on tarkastellut Keski-Pohjanmaan aluetalouden tulevaisuuden näkymiä. Tarkastelu oli kvantitatiivista ja painottui väestömuutoksiin ja työvoiman tarjontaan.

⁷ Kuten eräs hankkeen seminaariin osallistunut henkilö totesi (luku 3.2.): ”Mahdollinen tulevaisuus ja toivottu tulevaisuus eivät ole toisiaan poissulkevia, mutta eivät myöskään yhteneviä. Uhkaa ei torjuta kieltämällä se. ”

tällaista tulevaisuutta. Kun tähän kyetään, voidaan myös jossain määrin torjua ei-toivottuja kehityskulkuja ja vastaavasti edistää toivottuja kehityskulkuja. Tärkeää on koko ajan ottaa huomioon se, että ulkoinen toimintaympäristö määrää paljolti Kokkolanseudun kehityksen suuntaa. Koska tähän ulkoiseen toimintaympäristöön ei juurikaan voida vaikuttaa, on yrittävä ennakoita sen kehityksen suuntia, ja samalla muokata omaa toimintaa sellaiseksi, että se on mahdollisimman menestyksestä kulloisessakin ulkoisessa toimintaympäristössä.

Hankkeessa syntyneet tulevaisuudenkuvat ovat luonteeltaan esimerkinomaisia, eivätkä ne sinänsä ole keskeisiä hankkeen tuloksia. Keskeistä sen sijaan on tulevaisuudenkuvia luotaessa läpikäyty prosessi. Tässä prosessissa olennaista on ollut seudun tulevaisuuteen vaikuttavien tekijöiden ja erilaisten tulevaisuuden kehitysvaihtoehtojen hahmottaminen. Raportissa esiteltävien esimerkinomaisten tulevaisuudenkuvien tehtävä on lähinnä toimia keskustelun herättäjänä. Niihin ei tule suhtautua vaihtoehtoina Kokkolanseudun tulevaisuudelle. Sen sijaan ne voivat tuoda seutukunnan tulevaisuudesta käytävään keskusteluun joitakin yhteisiä lähtökohtia. Tulevaisuudenkuvien vieminen pidemmälle - skenaarioiksi - olisi vaatinut tulevaisuusryhmän tai jonkin ehkä kooltaan pienemmän ryhmän useita koontumisia ja tiiviimpää työskentelyä.

Hankkeessa syntyneitä tulevaisuudenkuvia oli vaikea saada keskenään vaihtoehtoisiksi. Tämä johtuu edellä jo useaan kertaan mainitusta yhden selkeän näkökulman puuttumisesta eli lähinnä sektoreiden lukuisuudesta ja heterogeenisuudesta. Kritiikkiä hankkeessa syntyneitä tulevaisuudenkuvia kohtaan yleensä voi esittää myös esimerkiksi siitä, että tulevaisuutta niissä on kuvattu paljolti vain Kokkolanseudun kannalta. Selkeät kytkennät seudun ulkopuoliseen maailmaan puuttuvat. Jokaisen tulevaisuudenkuvan yhteydessä on kuitenkin annettu viittaus yhteen Suomi-skenaarioista. Vastaus siihen, voisivatko tulevaisuudenkuvien kuvaamat tilanteet Kokkolanseudulla toteutua tietyissä Suomi-skenaariossa, on jätetty avoimeksi. Suomi-skenaarioita ja niiden pohjalta syntyneitä kuntaskenaarioita kuvataan liitteessä 1. Tulevaisuudenkuvien irrallisuus ja keskittyminen vain Kokkolanseutuun ilmenee myös siitä, että niissä ei pohdita sitä, mitkä olisivat seudun yhteistyökumppaneita

(-alueita) eri tulevaisuuksissa. On selvää, että Kokkolanseutu ei voi yksinään hoitaa erityisesti tiettyihin tulevaisuudenkuviin sisältyviä asioita, vaan kumppaneita tarvitaan.

Tässä hankkeessa käytetty tulevaisuudenkuvien laatimistapa ja viitekehys ovat vain yksi lukuisista mahdollisista. Jatkossa on tärkeää käyttää ja luoda myös toisenlaisia menetelmiä ja lähestymistapoja. Tämä merkitsee käytännössä paitsi erilaisia menetelmällisiä ratkaisuja tulevaisuudenkuvien/skenaarioiden rakentamisessa, myös erilaisia näkökulmia ja painoituksia.

5.2. Neljä tulevaisuudenkuvaa

TULEVAISUUDENKUVA A

- * *Väestö, yritystoiminta ja muut aktiviteetit keskittyneet Kokkolaan tai ovat Kokkola-vetoisia*
- * *Elinkeinoelämää luonnehtivat high-tech, verkostoituminen, suurteollisuuden toimipaikkojen ympärille syntynyt yritystoiminta ja gateway-jatkojalostus*

Kokkolassa sijaitsevien suurteollisuuden toimipaikkojen toimintatapa on 1990-lukuun verrattuna vielä asiakaslähtöisempää ja erikoistuneempaa ja tutkimuspanostus huomattavasti suurempaa. Suurteollisuuden toimipaikat toimivat vetureina merkittäväälle osalle seudun pk-yrityksiä. Suurteollisuuden ympärille on syntynyt jatkojalostus- ja alihankintayrityksiä, jotka tuottavat paitsi tavaroita ja energiaa, kunnossapito ym. palveluita, myös käsittelevät jätteitä jne. Suurteollisuus on ekologisesti modernisoitua ja sille on kertynyt korkea ympäristöosaamista, jolle on kysyntää myös muualla maailmassa. Myös ympäristöosaamisen alueelle on suurteollisuuden toimipaikkojen vetämänä syntynyt pienempiä yrityksiä.

Alueen pk-teollisuutta luonnehtii verkostoituminen, joka on suurelta osin alihankintatoimintaa. Alihankinta suuntautuu alueen suurteollisuuden toimipaikkoihin, muutamiin muihin Kokkolan kärkiyrityksiin, mutta näitä enemmän muualle Suomeen ja vientiin. Vahva alihankintatoiminta on seurausta siitä, että yritykset keskittyvät pelkästään ydinosaamiseensa ja ostavat kaiken muun ulkopuolelta.

Edellä mainittu kehitys johtuu osaksi Kokkolan high-tech-keskittymästä, joka sai alkunsa voimakkaasta panostuksesta Kokkolassa sijaitsevaan yrityspuisto-tutkimuskeskukseen. Ensin perustettiin pienyritysten verkostoa palveleva tutkimuskeskus ja sen

jälkeen tähän liittyi yrityspuisto. Sieltä saivat alkunsa monet em. alihankkijoista ja enemmistö seudun kärkiyrityksistä. Nämä yritykset, joista useat toimivat sähkö- ja elektroniikka-alalla, ovat vahvasti vientivetoisia. High-tech-osaamiskeskittymä perustui osaksi alueella jo ennestään olleelle osaamiselle esim. kemianteollisuudessa. Yrityspuisto toimiikin pienten ja suurten yritysten välissä ja synnyttää myös tätä kautta uutta yritystoimintaa ja vahvistaa seudun teollisuutta sekä omalta osaltaan lisää yritysten verkostoitumista. Osaamiskeskittymää luotaessa alueelle saatiin alan koulutusta ja se onkin houkutelut alueelle korkean tason osaajia myös muualta.

Kokkola on yksi niistä satamista, joihin gateway Suomessa on keskittynyt. Läpikulku- tuotteita, mm. terästä on onnistuttu vähitellen, mutta määrätietoisten ponnistelujen kautta pysäyttämään Kokkolaan jatkojalostettavaksi. Tätä edelsi Kotskama-Lietmajärven radan valmistuminen, jolla oli suuri merkitys Kokkolan satamalle; siitä muodostui portti EU:n ja Pohjois-Venäjän transitoliikenteelle. Sataman aseman kehittämisen edellytyksenä on ollut voimakas panostaminen logistiikkaosaamiseen - jota myydään myös Venäjälle - sekä markkinointiosaamiseen.

Maatilat ovat suuria tehotiloja, joita alueella on vain muutama. Tuotanto on lähinnä luomua. Koska pienellä tilakoolla ei pärjää, on perustettu myös joitakin karjataloutta harjoittavia maatalaosakeyhtiöitä. Maaseudulla on myös pienviljelystä harjoittavia elämäntapaviljelijöitä, joiden on kuitenkin vaikea saada tästä elantoansa.

Asuminen, yritystoiminta, koulutus ja muut aktiviteetit ovat keskittyneet Kokkolaan. Seudun muilla alueilla on jonkin verran asutusta taajamissa. Kokkolanseutu toimii Kokkolan varassa: 1990-luvun viiden kunnan sijaan alueella on enää kaksi kuntaa. Kaupunkimainen asuminen on 1990-lukua yleisempää ja kaupunginosahallinto on vahvistunut. Myös kulttuuri ja matkailu ovat Kokkola-vetoisia. Kokkolasta kuitenkin tehdään "elämymatkoja" asumattomille alueille. Jotkut asumisessaan rauhaa ja luontoa arvostavat tekevät etätyötä maaseudulta.

Hyvinvointipalvelut ovat pitkälti maksullisia. Kuntien merkitys palveluiden tuottajana on pienentynyt, palvelut tuotetaan pitkälti markkinoilla ja hyvinvointipalveluita tuottavien yritysten määrä on lisääntynyt huomattavasti 1990-lukuun verrattuna. Kokkolanseudulle on hakeutunut jonkin verran vanhuksia muualtakin.

Kulttuurin ja elinkeinoelämän yhteistyö on tiivistä. Yritykset sponsoroivat esim. alueen "eurooppaliigan" musiikkia, koska hyötyvät sen tunnettuudesta. Kulttuuri on yritykselle markkinoinnin väline ja joidenkin mielestä kulttuuri on valjastettu yritystoiminnan käyttöön. Kulttuuriin panostetaan siinä määrin, että voidaan puhua jo kulttuuriteollisuudesta.

Voisiko Kokkolanseudun tulevaisuudenkuva A toteutua Suomi-skenaarioiden ”Armottoman menon ” kaltaisessa maailmassa, jossa

**uusi teollinen logiikka ja monikansallisten yritysten toiminta johtavat yhteiskuntarakenteiden sekä taloudellisten ja poliittisten järjestelmien murrukseen ja jossa
keskeisiä toimijoita ovat kansainväliset suuryritykset ja niiden verkostot sekä uutta teknologiaa tehokkaasti hyödyntävät kansalliset yritykset? (Nurmio 1996, liite 2/1; Kirvelä 1997, 23)⁸

TULEVAISUUDENKUVA B

- * **Maaseudun ja kaupungin vuorovaikutus tasapainoista**
- * **Pienyrittäjyys ja menestyvät, verkostoituneet pk-yritykset alueen voima**

Kokkola toimii seudun keskuksena, mutta väestö, elinkeinoelämä ja muut aktiviteetit ovat hajautuneet koko alueelle. Kaupunki ja maaseutu ovat tasapainoisessa vuorovaikutuksessa, seudullinen yhteistyö ja työnjako toimii hyvin. Kunnat järjestävät hyvinvointipalvelut, mutta niitä tuottavat myös yritykset ja kolmas sektori.

Kokkolan suurteollisuuden toimipaikat elävät pitkälti omaa elämäänsä, joka ei merkittävästi ole riippuvainen Kokkolanseudusta infrastruktuuria ja osaavaa työvoimaa lukuunottamatta. Suurteollisuuden toimipaikoista ei ole tullut Kokkolanseudun pk-teollisuuden vetureita johtuen prosessiteollisuuden luonteesta. Kokkolan sataman gateway-asemaa hyödynnetään lähes yksinomaan transitoliikenteessä.

Kokkolanseudun pk-teollisuuden runko ovat perinteiset alat; vene-, nahka- ja vaate-tusteollisuus, jotka toimivat vientivetoisesti. Nämä alat ovat elpyneet voimakkaasti; osaaminen ehdittiin siirtää sukupolvelta toiselle. Kokkolanseutu on osa Euroopan johtavaa pienvenevalmistuskeskittymää (perinteisen Keski-Pohjanmaan rannikko-seutu). Nahka- ja vaate-tusteollisuuden tuotteet ovat kalliita merkki- ja erikoistuotteita. Vientiin on vaikuttanut myönteisesti myös Venäjän suotuisa kehitys. Perinteisten alojen tukena on seudun high-tech -osaaminen ja tuotanto ja seudulta löytyy merkittäviä sähkö- ja elektroniikka-alan yrityksiä. Teknologialla ja automaatiolla on em. perinteisillä teollisuustoimialoilla tärkeä rooli, mutta ne ovat edelleen keskimääräistä työvoimavaltaisempia teollisuudenaloja. Osaamisesta kuitenkin maksetaan. Erityisesti veneteollisuudelle, mutta myös nahka-, vaate- ja mekaaniselle puunjalostusteollisuudelle on ominaista seudun yritysten keskinäinen verkostoituminen. Veneteollisuudelle seudun sisäiset alihankintaverkostot ovat elintärkeitä.

Verkostoituneiden ja kansainvälistyneiden teollisuusyritysten keskittyessä ydinosaamiseensa alueelle on syntynyt korkeatasoinen yrityspalveluja tarjoavien yritysten verkosto, joka tukee myös jatkuvasti syntyviä uusia yrityksiä.

⁸ Enemmän ”Armottomasta menosta ” liitteessä 1.

Maataloudessa suurin osa tuotannon arvosta syntyy muutamalla suurella tehotilalla. Luomulla on tärkeä merkitys. Työllisten määrällä mitattuna erikoistuotteita tuottavat pienet tilat ovat kuitenkin merkittävässä asemassa. Ne toimivat tiiviissä yhteistyössä toimien esim. osuuskuntaperiaatteella. Elintarviketeollisuuden tuotteista suuri osa on kalliita merkkituotteita. Maaseudun asuttuna säilymisessä tärkeä rooli on myös elämäntapaviljelijöillä, jotka merkittävästi huolehtivat myös vetovoimaisen maalaismaisan säilymisestä.

Maatalouden lisäksi maaseutu elää myös muusta (pien)yrittäjyydestä. Maaseudun pienyrittäjyys perustuu pääosin ekologiseen tuotantoon: oman seudun 'onnellisten raaka-aineiden' jatkojalostukseen (elintarvikkeita ym.), kulttuuripohjaiseen tuotantoon ja pienimuotoiseen puunjalostukseen. Tuotteet ovat erikoistuotteita, joille on innovatiivisuuden, voimakkaan tuotekehittelyn ja markkinoinnin tuloksena löytynyt markkinoita Suomen ulkopuolelta. Maaseutu elää myös matkailusta, joka on elämyksiä tuottavaa luonto- ja maatilamatkailua.

Alueella on korkeatasoinen ammattikorkeakoulu sekä yliopistollinen koulutusyksikkö. Koulutuksen suunnittelussa ja toteuttamisessa otetaan huomioon alueen yritysten tarpeet. Yritykset ovat aktiivisesti mukana sekä koulujen oppisisältöjen kehittämisessä että tarvittavien resurssien hankkimisessa. Kokkolanseudulla toimii verkostoyliopisto, joka muuntuu joustavasti alueen omista kehittämistarpeista lähtien eli koulutus on tarpeeseen syntyvää. Oppisopimus (mestari-oppipoika) järjestelmä on laajassa käytössä. Kokkolanseudulle hakeutuu nuoria veneenrakennusoppiin myös muualta Euroopasta.

Kulttuuritoiminta ei ole kovin suurimuotoista eikä siinä investoida ”seiniin”. Kulttuuritoiminta perustuu pitkälti eri kansalaispiirien omaehtoisuuteen. Kulttuurilla, matkailuelinkeinolla ja pienteollisuudella on monia yhtymäkohtia.

Voisiko Kokkolanseudun tulevaisuudenkuva B toteutua Suomi-skenaarioiden ”Suuren suunnitelman” kaltaisessa maailmassa, jossa

- *globaalit taloudelliset, poliittiset ja ympäristöongelmat edellyttävät ylikansallisia ratkaisuja, vahvoja instituutioita ja yhteisiä pelisääntöjä ja jossa*
- *markkinatalouden ja demokratian eteneminen luo edellytyksiä kestäväen kehityksen toteuttamiselle? (Nurmio 1996, liite 1/1) ⁹*

⁹ Enemmän ”Suuresta suunnitelmasta ” liitteessä 1.

TULEVAISUUDENKUVA C

- * **Taantunut elinkeinoelämä**
- * **Seudun sisällä keskittyminen Kokkolaan**

Kokkolanseutu ei kuulu menestyneiden alueiden joukkoon. Seutukunnan väkiluku on pienentynyt huomattavasti. Väestö ja aktiviteetit ovat keskittyneet Kokkolaan, maaseutu on suurelta osin tyhjentynyt. Seutukunta on sisäisesti hajanainen. Kuntien ja muiden julkisten toimijoiden yhteistyö ei toimi eikä yhteisymmärrystä tavoitteista ja keinoista seudun kehittämiseksi ole.

Kokkolan suurteollisuuden rooli on seudun kannalta samantyyppinen kuin 1990-luvulla. Se ei merkittävästi toimi veturina alueen muulle yritystoiminnalle. Kokkolan sataman kautta kulkee jonkin verran transitoliikennettä, sataman kapasiteetti on kuitenkin selvästi vajaakäytössä. Vähäisen transiton lisäksi gateway-asemalla ei ole suurta merkitystä.

Alueelle ei ole syntynyt osaamiskeskittymiä. Yksi syy tähän on yliopistollisten yksiköiden puuttuminen alueelta. Julkinen yritystuki ja yritysten kehittämistoiminta on olematonta, yksityinen riskirahoitus toimii jotenkin. Alueella on muutamia menestyviä yrityksiä, mutta suurin osa yrityksistä on heikosti kannattavia pienyrityksiä, jotka ovat hajautuneet useille toimialoille. Pienyritysten yhteistoiminta on vähäistä eikä kasvupotentiaalia juuri ole, koska yritysten osaaminen ja resurssit eivät riitä kovassa kansainvälisessä kilpailussa.

Turkistalous on joutunut lopettamaan ympäristömääräysten vuoksi. Maataloustuotanto on keskittynyt muutamille kannattaville suurtiloille. Maaseudulla toimii lisäksi jonkin verran pienehköjä tiloja, jotka tuottavat erikoistuotteita lähialueille. Vaikka asumaton maaseutu kiinnostaa rauhaa kaipaavia matkailijoita, mahdollisuutta ei ole hyödynnetty. Matkailuelinkeino ei kukoista eikä määrätietoisista matkailun tuotteistamista ja laajamittaista alueen markkinointia ole.

Hyvinvointiyhteiskunta on osittain purkautunut. Kuntien tehtävänä on lähinnä niukuuden jakaminen. Yksilön vastuu omasta ja toisten elämästä korostuu. Yksityisillä hyvinvointipalveluilla on keskeinen merkitys. Työttömyys on korkea.

Voisiko Kokkolanseudun tulevaisuudenkuva C toteutua Suomi-skenaarioiden ”Kehien Euroopan” kaltaisessa maailmassa, jolle on tunnusomaista

*globaalit avoimet markkinat, hidas taloudellinen kasvu, alueellisten suurvaltojen sisäisen yhteistyön tiivistyminen ja keskinäisen yhteistyön heikentyminen ja jossa

*uusi teollinen logiikka etenee voimakkaasti ja väestönkehityksen ongelmat kasvavat?

(Kirvelä 1997, 20)¹⁰

¹⁰ Enemmän ”Kehien Euroopasta” liitteessä 1.

TULEVAISUUDENKUVA D

- * **Taantunut elinkeinoelämä**
- * **Hajautunut aluerakenne**

Kokkola ei kykene toimimaan alueen taloudellisen kasvun veturina ja sen asema on heikentynyt. Seudun sisällä väestö ei ole keskittynyt Kokkolaan, vaan maaseutu on säilynyt pääosin asuttuna. Kunnat toimivat palveluiden tuottajina ja lähidemokratia toimii hyvin. Lähiyhteisöjen merkitys on suuri. Seudun toimijoiden välillä vallitsee yhteisymmärrys.

Kansainvälisen kilpailuympäristön muutosten seurauksena Kokkolassa sijaitsee vain yksi suurteollisuuden toimipaikka. Korkeasta automaatioasteesta johtuen senkin työllistävä vaikutus on vähäinen eikä sillä ole minkäänlaista veturin roolia Kokkolanseudulla. Kokkolan satamalla ei ole enää merkittävää gateway-asemaa.

Alueella on pk-yrityksiä samoilla toimialoilla kuin 90-luvullakin. Seudulle ei ole kuitenkaan syntynyt sellaista osaamiskeskittymää tai klusteria, joka merkittävällä tavoin erottaisi alueen muista alueista. Suurteollisuutta lukuunottamattaseudulla ei ole juuri lainkaan high-tech -tuotantoa. Eniten teollisia työpaikkoja on mekaanisessa puunjalostusteollisuudessa ja konepajateollisuudessa. Pk-sektorilta puuttuvat sellaiset kärkiyritykset, jotka kykenisivät toimimaan alueen yritysten menestyksellisen verkostoitumisen ja kansainvälistymisen vetureina. Suuri osa pk-yrityksistä on vaikeuksissa, koska ne eivät pysty uudistumaan kansainvälisen kilpailun vaatimusten mukaisesti.

Maataloudessa on muutamia suurtiloja, mutta suurin osa maataloustuotannosta tulee muutaman kymmenen hehtaarin maatiloilta. Maaseudulla on myös niitä, jotka haluavat elää lähellä luontoa ja viljelevät maaseudun pientiloja harjoittaen pienimuotoista luomutuotantoa yms. Suuria elintarvikejalostajia ei enää ole, alueella on kuitenkin hyvin toimiva pienten elintarvikeyritysten verkosto. Sekä maaseudun että Kokkolan työttömyysaste on korkea.

Etätyön merkitys alueen työllisyydelle on huomattava. Etätyön tekijöitä on sekä Kokkolassa että alueen maaseutukunnissa. Etätyöntekijöiden lisäksi alueen tietoliikenneverkkoa hyödyntävät myös muutamat pienet yritykset, jotka harjoittavat kansainvälistä kauppaa. Toiminnalla ei kuitenkaan ole suurta merkitystä alueen työllisyydelle.

Aluetta koossapitävä voima on kulttuuri. Kulttuuriset perinteet ovat arvossaan ja kulttuuri on myös elinkeinon lähde, vaikka varsinainen kulttuuritoimi onkin kuntien ylläpitämää. Kulttuuripalveluiden tuottajana toimii kuitenkin jonkin verran pieniä yrityksiä. Alueelle suuntautuva matkailu on lähinnä kulttuuri- ja luontomatkailua. Alueen matkailullisia vetovoimatekijöitä ovat mm. historiaan pohjautuvat suurproduktiot.

*Voisiko Kokkolanseudun tulevaisuudenkuva D toteutua Suomi-skenaarioiden ”Kulttuurien paineessa ” kaltai-
sessa maailmassa, jossa*

**vanha globaali järjestys ja sen taustalla ollut ideologinen konflikti korvautuvat maailman
suurten sivilisaatioiden kasvavalla sisäisellä koheesiolla ja eri sivilisaatioiden välisillä uusilla
asetelmilla, jännitteillä ja yhteistyöjärjestelyillä ja jossa mm.*

**globaalien instituutioiden heikentyminen ja markkinavoimien kasvanut valta johtavat
kansallisiin vastareaktioihin ja kansallisvaltioiden vahvistumiseen? (Nurmio 1996, liite 3/1) ¹¹*

¹¹ Enemmän ”Kulttuurien paineesta ” liitteessä 1.

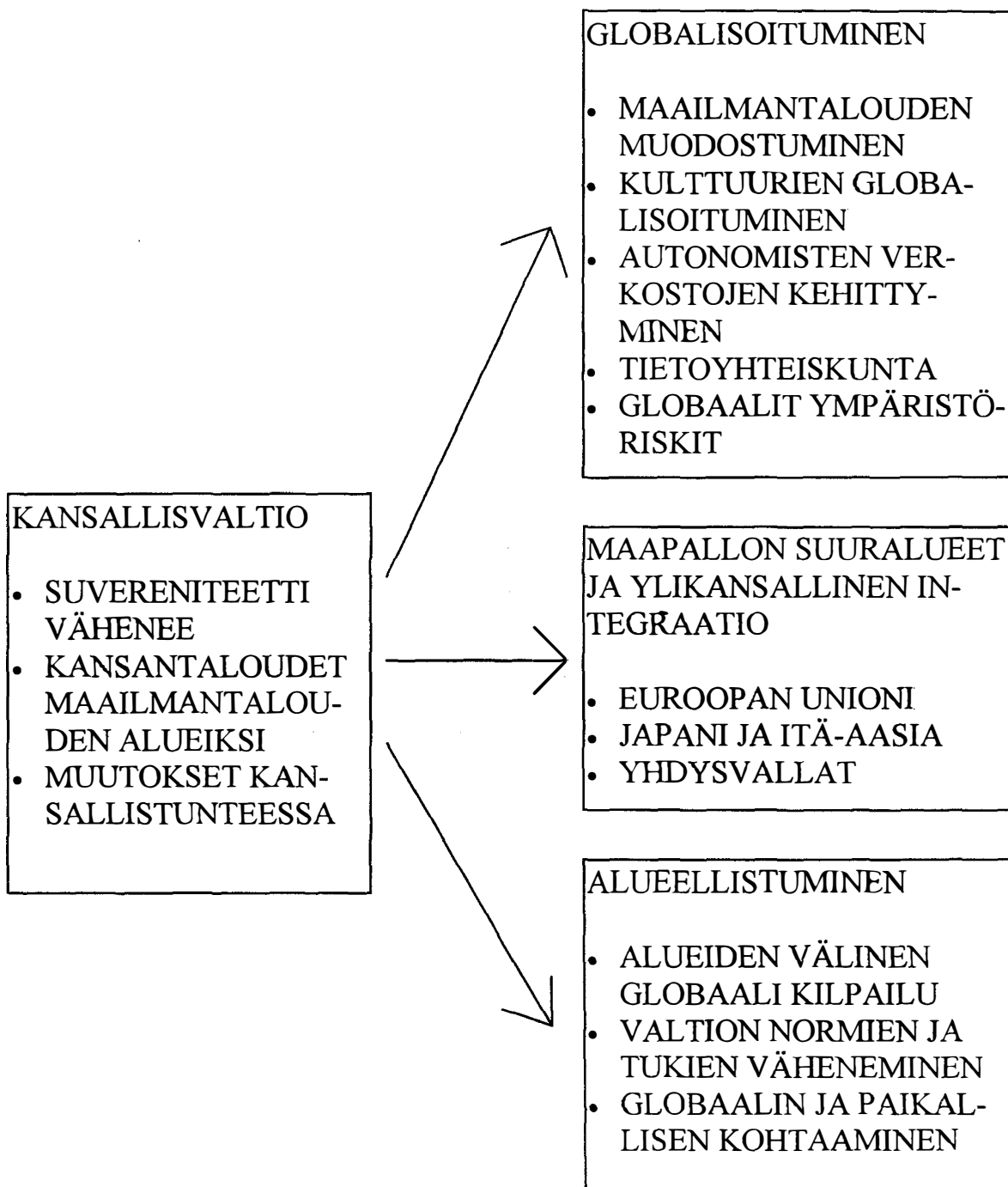
6. *Tulevaisuuteen vaikuttavia muutostekijöitä*

Tässä luvussa tarkastellaan sitä ulkoista ympäristöä, jossa Kokkolanseutu ja sen kunnat sekä alueella sijaitsevat muut organisaatiot, yritykset ja ihmiset nyt ja tulevaisuudessa toimivat. Käsiteltäviin ilmiöihin ei paikallisella tasolla juurikaan voi vaikuttaa, mutta globaaleillakin muutostekijöillä on ainakin välillistä vaikutusta myös Kokkolanseudulle. Luvussa 6.1 raportoidaan Kokkolanseutu 2020 -hankkeeseen osallistuneiden näkemyksiä seudun tulevaisuuteen vaikuttavista tekijöistä. Seuraavissa luvuissa tarkastellaan muutamaa ulkoista tekijää erikseen ja pyritään luomaan niiden avulla yhtä mahdollista tulkintaa muutoksesta.

Seudun ulkoisen toimintaympäristön muutosta tulevaisuudessa voi periaatteessa hahmotella monista lähtökohdista käsin. Keskeiseksi Kokkolanseudun ulkoiseksi muutostekijäksi nostetaan tässä raportissa globalisoituminen eli globaalin maailmantalouden muodostuminen, kansallisvaltion roolin muutokset, maapallon suuralueiden kehitys ja alueellistuminen (vrt. kuva 4). Lisäksi tarkastellaan globaaleja ympäristöriskejä ja kestävän kehityksen haasteita. Valittu tarkastelukehikko ei pyri olemaan kattava ja se on vain eräs mahdollinen tulkinta meneillään olevista kehitysprosesseista.

Globalisoitumista pidetään yleisenä kehityssuuntana, joka on paitsi taloudellista eli maailmantalouden muodostumista, myös esimerkiksi kulttuurin globalisoitumista. Globalisoituminen merkitsee autonomisten valtioista irrottautuvien verkostojen muodostumista. Autonomiset verkostot voivat olla yrityksiä tai organisaatioita mutta myös esimerkiksi tiedon tuottamisen yksiköitä. Myös ympäristöuhkat ovat maailmanlaajuisia ja puhutaankin riskiyhteiskunnasta (luku 6.3).

Globalisoitumisen lisäksi tarkastellaan maapallon suuralueita sekä luodaan katsaus Suomen ja Kokkolanseudun kannalta keskeisiin ulkoisiin muutostekijöihin: EU:n sisäiseen integraatioon ja Venäjän mahdollisiin kehityssuuntiin (luku 6.4).

Kuva 4. Ulkoisten muutostekijöiden tarkastelukehikko

Globalisoituminen aiheuttaa muutospaineita kansallisvaltiolle. Valtion roolin odotetaan muuttuvan, kun osa niiden tehtävistä siirtyy ylikansalliselle tasolle ja osa alueelliselle tasolle. Tätä kehitystä tarkastellaan erityisesti Suomen kannalta (luku 6.5). Lisäksi pohditaan globalisoitumisen, valtion roolin muutosten ja kilpailun kovenemisen haasteita alueille (luku 6.6).

6.1. *Hankkeeseen osallistuneiden näkemyksiä Kokkolanseudun tulevaisuuteen vaikuttavista ulkoisista tekijöistä*

Hankkeeseen sisältyneissä seminaareissa niihin osallistujat tuottivat aineistoa Kokkolanseudun tulevaisuuteen vaikuttavista ulkoisista tekijöistä (ks. luku 1). Hankkeen toisessa seminaarissa osallistujien näkemykset merkittävimmistä Kokkolanseudun tulevaisuuteen vaikuttavista ulkoisista tekijöistä olivat seuraavat:

Selvimmän ulkoisista tekijöistä nousivat esille *EU:n kehitys* (mm. vaikutukset alueen maataloudelle ja pk-yrityksille) sekä *Venäjän kehitys*. Muina merkittävänä Kokkolanseudun tulevaisuuteen vaikuttavina **kansainväliseen toimintaympäristöön** liittyvinä tekijöinä pidettiin seuraavia:

**Kansainvälisen kaupan ja talouden muutokset*

**Keskeiset kansainväliset toimijat ja niiden väliset suhteet (erityisesti Kaukoitä ja Latinalainen Amerikka, joissa kehitys menee voimakkaasti eteenpäin)*

**Kaukoidän kehitys*

**Teollisuustuotannon siirtyminen Tyynenmeren alueelle*

**Kehitysmaiden kehittyminen (miten kehittyvät) -> sivistys (koulutustaso nousee)*

**Islamin "aseman" muutos*

**Maapallon väestönkehitys*

**Väestönkasvu ja globaali muuttoliike*

**Sodat/sairaudeti - terveydenhoito (esim. mahdollisilla uusilla tappavilla taudeilla) vaikutusta kansainväliseen toimintaympäristöön)*

**(Luonnon)katastrofit*

**Luonnonolot; katovuosi maailman vilja-aitoissa tms.i*

**Kriisit lähellä ja kaukana (esim. ympäristökatastrofit)i*

**Teknologian kehitys ja sen vauhtii*

**Kulttuurin kansainvälistyminen (sekä mahdollisuuksia että uhkia)i*

**Tietotekniikan kehittymineneni*

**Elämäntyylin ja arvojen muutokset (esim. elintarviketeollisuudessa vegaanit)i*

**Kansainvälistymineneni*

Kansalliseen toimintaympäristöön liittyvinä Kokkolanseudun tulevaisuuteen vaikuttavina merkittävinä tekijöinä mainittiin seuraavia:

**Valtion taloudellinen tilanne (elinkeinoelämän kehitys; työllisyyden parantuminen;i tulonsiirrot kunnille, yksityisille, alueille)*

**Muuttoliikei*

**Väestörakennei*

**Makro- ja mikrotaloudellinen muutosi*

**Yritysten keskittyminen ydinosaamiseen ja verkottumineni*

**Kansainvälistyminen (yritystoiminta, pääomamarkkinat, valtion asema omistajana)i*

**Julkisen vallan asema palveluiden tuottajana, hyvinvointivaltioi*

**Koulutustaso (onko kilpailutekijä Keski-Pohjanmaalle, onko sitä Suomelle?)i*

**Etäinen sijainti rasite: ostajat kaukana; päätösvalta sekä rahat osaamisessa alueeni ulkopuolella (koulutus), hallinnon päätöksenteko alueen ulkopuolella; maatalouden ja aluepolitiikan meille määräämä 'kohtalo'*

**Ympäristöasiat: energia (kalleus, tuotekehitys, esim. sähkön hinnalla oleellineni merkitys Kokkolanseudullekin vrt. suurteollisuus), ongelmat*

**Valtakunnan kehitys: keskittyminen ja siitä seuraava suurtyöttömyys vaiko hajautetut osaamiskeskukset*

**Ikärakennei*

**Koulutuspolitiikka*

**Elinkeinorakenteen muutos; ekologinen modernisaatio*

6.2. Globalisoituminen ja autonomisten verkostojen muodostuminen

Globalisoituminen eli toimintojen irtautuminen kansallisista sidoksista on paljon syvempi prosessi kuin kansainvälistyminen. Kun yritykset kansainvälistyvät, niillä on selvä kotipaikka ja kotimaa, josta käsin perustetaan vaikkapa markkinointi- tai tuotantoyksiköitä ulkomaille. Globalisoituminen merkitsee sen sijaan maailmantalouden muodostumista ja toimintaa globaalin talouden logiikan puitteissa (vrt. Greider 1997). Yhä harvemmillä yrityksillä tai tuotteilla on yksiselitteinen kansallisuus. Hyödykkeiden osia voidaan tuottaa tehokkaasti monissa sijaintipaikoissa ja yhdistellä monin tavoin eri alueilla sijaitsevien asiakkaiden palvelemiseksi.

Maailmantalous on muodostumassa kokonaisuudeksi, jossa kaikki vaikuttaa kaikkeen ja jossa pääomavirtojen, teknologian ja tuotannollisten investointien globaali liike on yhä nopeampaa. Rahamarkkinat toimivat jo tällä hetkellä reaaliaikaisesti ja pääoma liikkuu maailmanlaajuisesti tuotto-odotusten perusteella. Myös teollisuus- ja palveluyritysten kilpailukyky on tullut riippuvaiseksi globaaleista markkinoista. Kilpailussa menestyvät sellaiset suuryritykset, jotka joustavasti siirtelevät tuotantoa ja tuotantolaitoksia ja jotka pystyvät samanaikaisesti uusiin innovaatioihin.

Globaalin talouden keskeisiä toimijoita ovat autonomiset verkostot, jotka irtaantuvat kansallisvaltioista. Yhä suurempi osa yritystoiminnasta, tutkimuksesta sekä kehitystyöstä tapahtuu tällaisissa verkostoissa, joita ei kontrolloida ja ohjata kansallisesti. Erityisesti suuret monikansalliset yritykset ovat autonomisia verkostoja, mutta myös muut organisaatiot ja instituutiot, esimerkkinä kansainvälinen tiedeyhteisö, ovat yhä riippumattomampia kansallisvaltioista.

Globalisoituminen on paitsi maailmantalouden myös globaalien kulttuurien muodostumista. Tässä kehityksessä erityisesti tiedotusvälineillä, vaikkapa televisiolla, on suuri merkitys. Tiedotusvälineiden, median, välittämä kulttuuri ja informaatio on yhä enemmän riippumattomaa kansallisista kulttuureista. Muodostuu globaali audiovisuaalinen tila, joka muuttaa ja homogenisoi kansallisia kulttuureja. Jo nykyään maailman eri kolkilla sijaitsevat ihmiset ovat oppineet samat merkit sähköisten tiedotusvälineiden kautta ja pystyvät kommunikoimaan keskenään kansainvälisen viihdeteollisuuden tuottamien merkkien ja symbolien avulla (vrt. Lash & Urry 1994, 279-326).

Miksi globalisoitumista tapahtuu ja miksi juuri tämän kehitystekijän voidaan olettaa voimistuvan vuoteen 2020 mennessä? Globalisoituminen liitetään tässä yhteydessä kahteen ilmiöön: tekniikan kehitykseen ja tuotannollisten mallien muutokseen.

Globalisoitumisen on mahdollistanut erityisesti informaatioteknologian huima kehitys sekä ns. logistiset vallankumoukset. Maailma on pienentynyt ja etäisyyden merkitys vähentynyt. Tietoverkot ovat maailmanlaajuisia; verkkojen solmukohtat ovat tietokoneita, fakseja, modeemeja ja satelliitteja. Ne yhdistävät autonomisten verkostojen eri paikoissa sijaitsevia toimipisteitä ja työntekijöitä. Suuri osa tietämyksestä, rahasta ja palveluista voidaan muuntaa sähköimpulsseiksi, jotka siirtyvät paikasta toiseen lähes valon nopeudella. Toisaalta kuljetustyön ja liikenteen merkitys on kasvanut, kun tavaroita kuljetetaan ali- tai osahankintana yritysverkossa alueelta toiselle. Informaatioteknologia on mahdollistanut monimutkaisinkin autonomisen verkoston ohjaamiseen (vrt. esim. Törnqvist 1997, 77-89).

Tuotannollisten mallien muutoksilla tarkoitetaan siirtymää suurtuotannosta ns. joustavan erikoistumisen malliin. Suurtuotannon edut edellyttivät keskitettyä sijaintia. Yritykset kilpailivat yksikköhinnoilla. Nykyisin standarditavaroita voidaan tuottaa halvalla ja kuljetuskustannukset ovat laskeneet tavaroiden pienentyessä ja keventyessä. Suurtuotantoa voidaan harjoittaa monissa paikoissa. Joustavan erikoistumisen yritysten pyrkimyksenä on asiakkaiden palveleminen, ei standardituotteiden valmistus. Yritykset menestyvät, koska asiakkaat ovat valmiita maksamaan enemmän omien tarpeidensa mukaisista tavaroista ja palveluista. Määrän sijasta pyritään kasvattamaan arvoa. Arvon tuottaminen perustuu kykyyn

ratkaista ongelmia, jotta asioita voidaan yhdistellä uudelle tavalla. Etsitään jatkuvasti uusia sovellutuksia, yhdistelmiä ja parannuksia, joiden avulla voidaan vastata uusiin haasteisiin (Reich 1995).

Tuotot syntyvät jatkuvasta tarpeiden ja ratkaisujen välisten yhteyksien löytämisestä. Ongelmia ja ratkaisuja ei voi määrittää etukäteen, ne löytyvät usein ryhmissä ja epävirallisen viestinnän kautta. Ongelmia ratkaistaan usein sattumalta kaikkien vaihtaessa ajatuksia ja kokemuksia. Ongelman tunnistajat, ongelman ratkaisijat ja strategiset välittäjät ovat verkkomaisessa globaalissa yrityksessä keskeisessä asemassa. Verkko on kuitenkin täynnä yhteyksiä, jotka ovat syntyneet ilman strategisia välittäjiäkin. Käytännössä globaalit yritysverkot voivat olla erityyppisiä, kuten spinn-off -yrityksiä, kokoelmia itsenäisiä tulosityksiköitä tai franchising-sopimukseen perustuvia (Reich 1995, 189-203).

Varsinainen tuotanto on usein juuretonta ja tuotantoprosessin helpoin vaihe, joka sijoitetaan maailmantaloudessa sinne missä työvoima on halvinta. Suurin osa ajasta ja rahasta kuluu ongelman muodostumisesta, ratkaisun laadinnasta ja toteutuksen suunnittelusta. Vaadittu osaaminen ei ole olemassa, vaan se muodostuu ongelman ratkaisun myötä. Symbolien käsittely muodostaa maailmantalouden ytimen. Maailmantalouden merkit ovat tietoja ja sanoja, suullista ja visuaalista esitystä (Reich 1995).

Globalisoituminen ja globaalien autonomisten verkkojen muodostuminen merkitsee maailmanlaajusten riippuvuuksien kasvua, mutta myös valtioiden rajojen hälvenemistä. Maailmantalouden rintamalinjat eivät kulje valtionrajojen mukaan. Autonomiset verkostot toimivat limittäin ja niiden rajat ovat häilyviä. Niitä ei voi ostaa sen enempää kuin niissä työskenteleviä ihmisiääkään.

Myös kansantalous yksikkönä menettää merkitystään, kansantaloudet ovat vain alueita maailmantaloudessa. Valtioiden väliset kauppavirrat koostuvat yhä vähemmän lopputuotteista ja yhä enemmän palveluista. tuotteiden ja niiden osien suunnittelusta, mainonnasta ja konsultoinnista. Globaalien yritysten kansallisuudet katoavat ja globaalit yritysverkot ottavat usein niille otollisimman kansallisuuden.

Toisaalta maailmantalous ei ole täysin itsenäinen systeemi, joka koostuu pelkästään autonomisista yritysverkoista ja pääomien virroista. Kansalliset rakenteet ja kulttuurit vaikuttavat vielä pitkään globaalissa taloudessa. Uusi ylikansallinen kokonaisuus, globaali kapitalismi, määrää kuitenkin kilpailun ehdot. Yhä useammat taloudelliset toiminnot organisoiduvat globaalisti (vrt. Castells 1998, 310-360).

Maailmantalouden muodostuminen on alueellisesti epätasaista ja globaalin kapitalismin logiikka voi johtaa maapallon nykyistäkin suurempaan polarisoitumiseen. Symbolituotanto keskittyy maapallolla alueille ja maihin, joissa on paljon osaavia työntekijöitä. Rutiininomainen työ ohjautuu alueille, joissa palkat ovat niin alhaiset, että niillä ei pysty ostamaan tavaroita, joita työntekijät itse valmistavat. Oikeudenmukainen maailmantalous edellyttää globaalien hallintakeinojen kehittämistä. Esimerkiksi Greider (1997) ehdottaakin maailmantalouteen uusia pelisääntöjä, matalapalkkamaiden työläisten perusoikeuksia ja palkkojen nostamista.

6.3. *Globaalit ympäristöriskit ja kestävän kehityksen haasteet*

Talouden globalisoituminen sekä väestönkasvu ovat kiihdyttäneet maailmantalouden kasvua. Teollisuustuotannon kasvu on lisännyt maapallon saastepäästöjä. MIT:n tutkijaryhmän laskelmien mukaan tuotannon kasvu maapallolla jatkuu noin vuoteen 2015-2020, jonka jälkeen tuotanto kääntyy kasvu-uralta.

Ympäristöuhkat ovat talouden kasvun myötä kärjistyneet ja tulleet yhä laaja-alaisimmiksi. Esimerkiksi kasvihuoneilmiö on täysin globaali ympäristöuhka, joka aiheuttaa ilmaston lämpenemisen ja hiilidioksidin lisääntymisen. Ihmisen puuttuminen ilmakehän luonnollisiin toimintamekanismeihin voi synnyttää Antarktiksien otsoniaukon tapaisia yllättäviäkin vaikutuksia. Mikäli kaavailtu Golf-virran muutos kasvihuoneilmiön vaikutuksesta toteutuu,

merkitsee se myös Pohjoismaille vaikeasti ennakoitavaa uhkaa tulevalla vuosisadalla (Mannermaa 1997, 283).

Aavikoituminen etenee sekä kasvihuoneilmiön vaikutuksesta että metsien viljelyalaksi raivaamisen takia. Samanaikaisesti sademetsien tuhoaminen erityisesti Etelä-Amerikassa jatkuu entiseen tahtiin. Koko maailmanyhteisöllä on vastuu tästä kehityksestä. Uusiutumattomien luonnonvarojen hupeneminen on tosiasia. Tällä hetkellä arvioidaan öljyä riittävän noin 35 vuodeksi, hiiltä 300-400 vuodeksi ja maakaasua noin 55 vuodeksi (Mannermaa 1997, 283).

Ympäristöongelmien ketjuuntuminen ja kumuloituminen aiheuttavat sen, että ennakoitua ikävämmätkin vaikutukset tulevaisuudessa ovat mahdollisia. Esimerkiksi luonnon monimuotoisuuden vähenemisellä voi olla arvaamattomia seurauksia. Kiihtyvä globaali kulutus, kasvavat saastepäästöt ja kasvihuoneilmiö voivat yhdessä aiheuttaa vakavia ympäristöongelmia erityisesti alueilla, joilla ei ole saatavilla puhdasta makeaa vettä. (Mannermaa 1997, 284). Käynnissä olevat ydinvoimalat ovat ympäristöriskejä paitsi lähialueilleen myös koko maapallolle.

Vaikka kestävän kehityksen tärkeydestä vallitsee yksimielisyys, globaalit hallintakeinot ovat vasta kehitteillä. Kestävään kehitykseen kuuluu ympäristön tasapainon palauttamisen lisäksi sosiaalinen ja taloudellinen kehitys. Kestävä kehitys on vielä monelta osin julistus, jonka toteuttaminen edellyttäisi yhteiskuntien tavoitteiden ja yksilöiden elämäntavan olennaisia muutoksia. Kestävän kehityksen haaste ja jatkuvan taloudellisen kasvun tavoite, joka sisältyy mm. talouden globalisoitumiseen, ovat monelta osin keskenään ristiriidassa. Tuo ristiriita kärjistyy edelleen erilaisissa kehitysvaiheissa olevissa yhteiskunnissa. Teollisuusmaat saastuttavat ympäristöä ja kuluttavat luonnonresursseja kymmeniä kertoja enemmän asukasta kohden kuin kehitysmaat. Sekä globaalien ympäristöongelmien että maailmantalouden hallintaan liittyen onkin etsittävä oikeudenmukaista tapaa kompensoida kehitysmailla se ylikulutus ja ympäristön saastuttaminen, jonka taloudellisesti kehittyneet teollisuusmaat ovat aikaansaaneet oman aineellisen elintasonsa kehittämällä (vrt. Kivistö 1995, 53).

6.4. *Maailmantalouden suuralueet*

Muodostumassa oleva maailmantalous toimii globaalien talouden periaatteiden mukaisesti. Maapallolla on kuitenkin tunnetusti poliittisia suuralueita ja valtablokkeja. Tällä hetkellä poliittinen maantiede hahmotetaan usein kolmena valta-alueena, triadina, joihin luetaan **Yhdysvallat, Euroopan unioni sekä Japani**. Venäjä on tunnetusti menettänyt suurvalta-asemansa 1990-luvulla.

Taludellisten ja poliittisten suuralueiden suhteellinen kasvu ja merkitys voi vaihdella seuraavan 25 vuoden aikana. Maailmanpankki ennustaa Itä-Aasian ja Tyynenmeren alueiden kasvavan edelleen voimakkaasti. Yhdysvaltain, Japanin ja Euroopan taloudellinen painoarvo on kuitenkin niin paljon suurempi kuin Kiinan ja muiden Itä-Aasian nopeasti kasvavien maiden painoarvo, että näistä ei kymmenen vuoden aikajänteellä tule nykyisten talousmahtien veroisia. Kahdenkymmenen vuoden kuluttua tilanne voi kuitenkin olla toinen (Valtioneuvoston tulevaisuusselonteko eduskunnalle 1996, 34-35).

Aasian tiikereiden (Singapore, Etelä-Korea, Taiwan, Hongkong) lisäksi uutta pontta kasvulle tuovat nyt vielä köyhät alueen maat. Kiinan, Intian ja Indonesian menestys lisääsi Aasian-Tyynenmeren alueen merkitystä. Maailmantalouden painopisteen siirtymistä Aasian-Tyynenmeren alueelle jarruttavat kuitenkin alueen maiden valtavat poliittiset, kulttuuriset, taloudelliset ja sosiaaliset erot. Nämä ovat myös monen maan sisäisiä ongelmia (Vartia - Ylä-Anttila 1996, 143-144). Aasian tiikereiden talousongelmat ilmenivät konkreettisesti vuoden 1998 alussa monien maiden valuutta- ja talouskriisinä.

Kiinan talouskehityksen seuraukset ovat edelleen arvoitus maailmantaloudelle ja -kaupalle. Kiinan ennätysmäinen ja pitkään jatkunut 10 prosentin kasvuvauhti on tehnyt siitä varteenotettavan kauppakumppanin ja markkina-alueen. Nykyisen kasvuvauhdin ylläpitäminen edellyttää myös energian ja ravinnon tuotannon ongelmien ratkaisemista: niiden kulutus lisääntyy kasvun myötä nopeasti. Tämä puolestaan nostaa voimakkaasti mm. öljyn ja viljan maailmanmarkkinahintoja (Valtioneuvoston tulevaisuusselonteko eduskun-

nalle 1996, 35). Näyttää kuitenkin siltä Aasian taloudet kasvavat ns. kehittyneitä maita nopeammin vielä 10-20 vuotta, mikä jälkeen nopean kasvun ylläpitäminen on vaikeaa.

Maailmantalouden suuralueiden muodostuminen on yhteydessä globalisoitumiseen. Esimerkiksi **Euroopan unionin** integraation syveneminen on osoitus globalisoitumisesta. Toisaalta se on reaktiota maailmantalouden muodostumiseen (vertaa esim. Castells 1998). Yhtenäisten sisämarkkinoiden avulla pyritään nostamaan Länsi-Euroopan kilpailukykyä. Talous- ja rahaliiton (EMUn), yhteisen raha- ja finanssipolitiikan sekä yhteisen turvallisuuspolitiikan myötä eurooppalaisten kansallisvaltioiden suvereniteetin ala pienenee vuoteen 2020 mennessä. EU:n kehitys korostaa alueiden merkitystä. Maatalous-, alue- ja rakennepolitiikalla edistetään tulotasoltaan ja kehitysedellytyksiltään erilaisten alueiden integraatiota ja koheesiota (Uudenmaan liitto et.al. 1997, 8-9; Vartia-Ylä-Anttila 1996, 142).

Euroopan Unionin tulevasta kehityksestä on monenlaisia näkemyksiä. Valtioneuvoston tulevaisuusselonteossa ”Suomi ja Euroopan tulevaisuus (1996)” on hahmoteltu kolme vaihtoehtoista tietä. Ensimmäinen vaihtoehto on *moniytiminen Euroopan unioni*, jossa unioni kehittyy edelleen syvenemisen ja leviämisen logiikan mukaisesti, jossa integraation piiriin tuodaan uusia yhteiskuntapolitiikan sektoreita ja jossa yhä useammat asiat päätetään yhteisön tasolla. Toinen perusvaihtoehto on *riisuttu Euroopan unioni*, jossa unionin toimivallassa olevien yhteiskuntapolitiikan lohkojen määrää supistetaan samalla kun päätöksenteossa siirrytään yhä selvemmin hallitustenväliseen yhteistyöhön. *Koteloitu Euroopan unioni* on vaihtoehto, jossa Euroopan unioni koteloituu Maastrichtin sopimuksessa saatuun muotoonsa siihen asti, kunnes riittävän voimakkaat ulkoiset tai sisäiset muospaineet johtavat sen hajoamiseen ja dramaattisiin rakenteellisiin muutoksiin (Valtioneuvoston tulevaisuusselonteko eduskunnalle 1996, 61-62).

Vaikka **Venäjä** ei enää olekaan suurvalta, sen tulevaisuus on Kokkolanseudulle olennaisen tärkeä, koska seutukunnan valitsema gatewaystrategia perustuu Venäjän valtaviin luonnonresurssien hyödyntämiseen sekä maan suotuisaan kehitykseen. Kokkolanseudun gatewaystrategiaa ja siihen liittyviä tulevaisuudenkuvia käsitellään tarkemmin luvussa 7, tässä

yhteydessä pohditaan Venäjän kehityksen yleisiä tekijöitä lähinnä valtioneuvoston tulevaisuusselontekoon nojautuen.

Venäjän nykyiseen yhteiskuntakehitykseen liittyy monia ongelmia ja epävakautta, vaikkakin maassa on jo luotu demokratian pelisääntöjä noudattavat perusinstituutiot ja markkinatalous on vakiintumassa. Tuloerojen kasvu, kuolleisuuden äkillinen nousu, rikollisuus, keskuksen ja alueiden välisten suhteiden selkiintymättömyys, puoluejärjestelmän kehittymättömyys ja mittaamattomat ympäristöongelmat ovat tekijöitä, jotka saattavat horjuttaa suotuisaa kehitystä (Valtioneuvoston tulevaisuusselonteko eduskunnalle 1996, 74-75).

Poliittinen elämä on Venäjällä keskittynyt ylätasolle ja kansalaisyhteiskunta toimii vajavaisesti. Kansalaiset eivät koe yhteiskunnallisia instituutioita itsensä kannalta mielekkäiksi. Mikäli yhteiskunnan pelisääntöjä ei kyetä määrittelemään, voi seurauksena olla arvojen epäjärjestys ja tulevaisuutta koskevien odotusten hämmennys (Valtioneuvoston tulevaisuusselonteko eduskunnalle 1996, 74).

On monia syitä ennakoida, että Venäjän talouden kasvunopeus ei tule yltämään monien vastikään teollistuneiden maiden tasolle. Yleisesti realistisina pidetyillä oletuksilla voidaan arvioida, että Venäjä on vuoden 2020 vaiheilla Brasilian suuruusluokan kansantalous, jonka kansalaisten elintaso (BKT/capita) on noin 2/3 nykyisen EU:n köyhimpien jäsenmaiden elintasosta. Johtuen talousalueen suuruudesta ja sijainnista Venäjällä tulee joka tapauksessa olemaan merkittävä vaikutus Euroopan talouteen (Valtioneuvoston tulevaisuusselonteko eduskunnalle 1996, 76).

Venäjän vahvuuksia eurooppalaisessa kehityksessä ovat energiavarat, raaka-ainevarat, ihmellinen pääoma, korkeakulttuurin taso sekä asema siltana Aasian ja Euroopan välillä. Venäjän heikkouksia ovat pelisääntöjen selkiintymättömyys, infrastruktuurin ja ympäristön kunto, kansalaisyhteiskunnan vajavaisuus, oikeusvaltio ja ihmisoikeudet, sosiaaliset ja turvallisuusongelmat sekä syvä identiteettikriisi (Valtioneuvoston tulevaisuusselonteko eduskunnalle 1996, 76).

Venäjän valtiovalta ja pääoma ovat monin sidoksin toisistaan riippuvaisia. Poliittisen ja taloudellisen päätöksenteon yhteenkietoutuminen heikentävät Venäjän mahdollisuuksia kansainvälisenä investointikohteena. Venäjän nopeasti kehittyneeseen finanssijärjestelmään keskittyneet varat eivät ole muuntuneet vielä tuotantokapasiteettia tai infrastruktuuria uudistaviksi ja laajentaviksi investoinneiksi. Venäjän tulevaisuuden ydinkysymyksiä on, kuinka ulkomaiset ja kotimaiset investoinnit saadaan käyntiin (Valtioneuvoston tulevaisuusselonteko eduskunnalle 1996, 75).

Valtion heikkouden ja julkisen vallan tehtävien selkiintymättömyyden tärkeä seuraus on talouden tavoitteellisen uudistustrategian puuttuminen. Julkisen vallan on vaikeaa hoitaa perustoimintoja kuten oikeus- ja hyvinvointijärjestelmän uudistamista, koulutuksen ja terveyden tason ylläpitämistä ja infrastruktuurin kehittämistä. Selkeän strategian puute on estänyt yhteisymmärryksen saavuttamista myöskään Venäjän kilpailuedusta. Erään näkemyksen mukaan Venäjän kehityksen on perustuttava valtaviin energia- ja raaka-ainevarantojen hyödyntämiseen. Toisen näkemyksen mukaan maan ainoa todella runsas voimavara ovat aivot: tutkimus- ja tuotekehitys sekä sitä kautta erityisesti sotateollisuus olisivat tulevan kehityksen kulmakivi. Kolmannen näkemyksen mukaan Venäjän on valittava kotimarkkinoihin perustuva protektionistinen kehitysmalli, koska valtaosa sen tuotannosta ei pysty pitkään aikaan kilpailemaan maailmanmarkkinoilla. Epävarmuus talouden kehittämisen painopisteistä pitkällä aikavälillä heikentää osaltaan suotuisan investointiilmaston luomista (Valtioneuvoston tulevaisuusselonteko eduskunnalle 1996, 75-76).

Venäjällä on myös ympäristöuhkia tuottavia tuotantolaitoksia ja vanhanaikaisia ja vaarallisia ydinvoimalaitoksia. Suomen ja koko Euroopan edun mukaista olisi ympäristölle vaarallisten laitosten lakkauttaminen tai modernisointi, liikenneinfrastruktuurin mukaanlukien tietoliikenne kehittäminen, ruokahuollon varmistaminen ja ylipäänsä taloudellisen ja sosiaalisen pohjan ja rakenteiden vahvistaminen Venäjällä (Mannermaa 1997, 290).

6.5. *Kansallisvaltioiden roolin muutos*

Globalisoitumiseen liittyy suvereenien valtioiden merkitysten muutokset. Puhutaan kansallisvaltioiden ohentumisesta, kun päätösvalta siirtyy yhtäältä ylikansalliselle tai globaalille tasolle ja toisaalta aluetasolle. Kansallisen tason merkitys ei kuitenkaan vähene minkään yksittäisen päätöksenteon seurauksena, vaan sen johdosta, että toiminnot integroituvat kansantalouden sijasta yhä voimakkaammin globaaliin talouteen. Globaalin integraation lisäksi useat taloudelliset toiminnot ovat paikallisesti ankkuroituneita, mikä lisää aluetason merkitystä.

Suvereenit valtiot ovat olleet taloudellisen ja sosiaalisen kehityksen yksikköjä (Törnqvist 1997, 18-29) ja kansallisen identiteetin kantajia. Kansallisvaltioiden voima ja oikeutus on perustunut kansallisen yhteisyyden tunteeseen. Teollistuminen ja tekniikan kehitys edesauttoivat yhtenäisen maailmankuvan luomista. Koululaitoksen avulla luotiin kansallisen yhteisyyden perusteita. Kansallistunne on luotu, kuviteltu yhteisyys. Kansakunnat ovat ihmisten luomia yhteisöjä.

Kansakunnan rakentaminen on Suomessa ollut suuri sivistysprojekti, joka on alkanut viime vuosisadan kansallisromantismista. Viime sotien jälkeen kansakuntaa on rakennettu myös taloudellisen kasvun projektin avulla. Kansallisen sivistys- ja kasvuprojektin pyrkimyksenä oli luoda itsenäinen ja vauras Suomi. Taloudellisen kasvun projektista on vallinnut suuri yhteiskunnallinen konsensus ja sitä toteutettiin teollistumisella ja kansallisella teollisuuspolitiikalla. Kansallinen teollisuuspolitiikka on perustunut luonnonvarojen, erityisesti metsäresurssien, hyödyntämiseen ja jalostamiseen vientituotteiksi (vrt. esim. Vartia - Ylä-Anttila 1996).

Suuret kansalliset teollisuusyritykset, erityisesti valtionyritykset, ovat olleet kansallisen kasvuprojektin keskeisiä toteuttajia. Vientituloilla luotiin kansakunnalle ja kansalaisille hyvinvointia, 1970-luvulta lähtien kansakunnan rakentaminen on ollut myös hyvinvointivaltion rakentamista

Myös Kokkolaan perustettiin 1940-luvun lopulla ja 1950-luvulla kemian teollisuutta ja perusmetalliteollisuutta osana kansallista teollisuuspolitiikkaa. Molemmilla Kokkolan nykyisillä suuryrityksillä, Kemira -yhtymällä ja Outokumpu Oy:llä, on ollut tärkeä tehtävä osana kansallista teollisuuspolitiikkaa: Kemira -yhtymällä teollisuuskemikaalien ja lannoitteiden tuotanto, Outokummulla malmien kaivaminen Suomen maankamaralla ja niiden rikastaminen. Jopa Outokummun suuret teknologiset uudistukset, kuten liekkisulattomennettelmän kehittäminen, olivat vastauksia kansalliseen kysyntään ja valtiovallan tarpeeseen aikana, jolloin energiasta oli pulaa.

Globalisoituneessa taloudessa suuret teollisuusyritykset eivät kuitenkaan enää toteuta kansallisia tehtäviä, vaan niiden strategiat määräytyvät globaalin kilpailun ehdoista. Ne toimivat koko maailman kattavassa abstraktissa tilassa. Vaikka esimerkiksi Outokumpu Oy:n kansainvälistymisen strategiat ovat olleet varovaisia verrattuna moniin muihin suuriin suomalaisiin teollisuusyrityksiin, myös se on muuttunut ja muuttumassa kansallista teollisuuspolitiikkaa toteuttavasta valtionyrityksestä globaaliksi kaivostoiminnan ja perusmetalliteollisuuden toimijaksi. Outokummun toiminnan orientoitumisen muutokset johtuvat ensinnäkin siitä että kaivoksia on lakkautettu Suomessa ja yrityksen täytyy turvata suomalaisten sulattojen raaka-aineiden saanti. Toiseksi Outokummun muuttuminen globaaliksi yritykseksi liittyy kaivostoiminnan globaaliin uudelleenorganisointumiseen: kaivoksia on suljettu Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa ja uusia avattu Aasiassa, Etelä-Amerikassa ja Australiassa. Kaivos- ja metalliteollisuuden tuotantoketjut ovat globalisoituneet ja tämän globaalin tuotantoketjun hallinta määrittää yritysten toimintaa (vrt. Tykkyläinen 1994, Virkkala 1998).

6.6. *Globaalin kilpailun haasteet alueille*

Globalisoituminen, ylikansallisen integraation kasvu ja kansallisvaltioiden heikentyminen johtavat alueellistumiseen eli alueiden merkityksen kasvuun. Alueilla tarkoitetaan tällöin

valtiota pienempiä yksiköitä, Suomessa maakuntia ja seutukuntia. Alueellistuminen ei kuitenkaan merkitse aluetason ja kaikkien alueiden vahvistumista sinänsä, vaikkakin alueiden roolin nostaminen kansallisvaltioiden kustannuksella on esimerkiksi keskeinen osa EU:n politiikkaa. Alueellistumisen käsitteellä viitataan siihen, että alueet ovat entistä enemmän itse vastuussa kehityksestään. Kansallisvaltioiden säätelymekanismien ja mahdollisuuksien vähetessä, alueet kohtaavat globaalin kilpailun entistä suuremmin. Kilpailun ehdot määräytyvät yhä vähemmän kansalliselta tasolta ja yhä enemmän globaalisti. Kun aikaisemmin esimerkiksi kunnat ja alueet kilpailivat Suomen sisällä muiden kuntien ja alueiden kanssa yritysten investoinneista, tämä kilpailu on nyt laajempaa eli kilpailua EU:n sisällä tai koko maapallon laajuisesti (vrt. esim. Vartiainen 1997, 11-13).

Maailmantalous koostuu yksiköistä, jotka toimivat alueiden tavoin. Kansantaloudet toimivat yhä enemmän aluetalouksien tavoin ja toisaalta alueiden toiminta muistuttaa yhä enemmän valtioiden toimintaa. Alueen taloudellinen vauraus ja hyvinvointi riippuu sen kyvystä houkutella taloudellisia toimintoja, jotka pystyvät tuottamaan alueelle tuloja. Menestyäkseen alueiden täytyy olla kilpailukykyisiä (vrt. Maskell et. al. 1998,1-15).

Alueiden kilpailukyky riippuu entistä enemmän niiden inhimillisestä pääomasta ja kyvystä luoda uutta tietoa. Keskeistä ei ole tiedon määrä sinänsä vaan kyky oppia ja reagoida luovasti ulkoisen toimintaympäristön muutoksiin eli kyky oppia. Globaalissa kilpailussa menestyvät alueet, jotka pystyvät jatkuviin innovaatioihin ja omaehtoisiin ratkaisuihin. Puhutaan oppivista alueista, joilla syntyy paljon uusia innovaatioita. Aanutlaatuiset paikalliset edellytykset voivat kohdata globaalin kilpailun haasteet monella tavalla ja juuri omaperäiset ratkaisut ovat uuden paikallisen kehityksen edellytyksiä.

Oppivan alueen eri sektoreilla tuotetaan monentyyppisiä innovaatioita. Innovaatiot eivät ole vain uusia tuotteita tai tuotantoprosesseja, vaan yhä useammin luonteeltaan organisatorisia ja sosiaalisia uudistuksia. Oppivalla alueella innovaatioita muodostuu tuotantoketjujen eri vaiheissa, alueen eri sektoreilla ja erilaisten toimijoiden yhteistyön tuloksena (Oinas-Virkkala 1997, 263-277). Uusi menetelmä valmistaa tiettyä kemikaalia on tuotannollinen innovaatio, alueen naisverkostossa kehitetty tapa tuottaa hyvinvointipalveluja uudella ta-

valla on sosiaalinen innovaatio. Innovaatioiden tuottamisessa ei ole tärkeää korkean teknologian yritysten määrää, vaan alueen toimijoiden kyky oppia, tuottaa uutta tietoa ja uusia ratkaisuja sosiaalisiin ja taloudellisiin ongelmiin. Oppiva alue on enemmän kuin alueella olevien toimijoiden ja organisaatioiden summa. Voidaan puhua kollektiivisesta, alueen verkostoissa tapahtuvasta oppimisesta.

Oppivalla alueella on paljon osaavia ihmisiä, jotka pystyvät luomaan uusia innovaatioita alueen eri sektoreilla. Oppivalla alueella on myös ns. sosiaalista ja kulttuurista pääoma. Sosiaalinen pääoma ilmenee mm. toimijoiden kykyä verkostoitua, muodostaa alueen sisäisiä ja sen ulkoisia verkostoja. Alueen kehitykseen vaikuttaa se, millaisiin verkostoihin alueen toimijat kuuluvat. Kulttuurisella pääomalla viitataan alueen kulttuuriin laajasti ajateltuna, kulttuurilaitosten ja rakennetun ympäristön lisäksi käsitteellä viitataan tapaan toimia ja kykyyn luoda symboleja.

Kansallisvaltiot asettavat vähemmän normeja ja sääntöjä alueille, mutta myös alueiden saamat valtiontuet vähenevät. Kansallisvaltioilla on ollut Pohjoismaissa esimerkiksi valtionosuusjärjestelmän tai aluepoliittisten tukien johdosta alueiden ja seutukuntien kehitysedellytyksiä tasaava vaikutus. Jos tämä kehitystä tasaava vaikutus poistuu, alueiden välinen kehitys polarisoituu. Toiset alueet menestyvät, toiset häviävät alueiden välisessä globaalissa kilpailussa. Voidaankin kysyä millaisia hallintakeinoja löydämme aluekehityksessä tilanteessa, jossa kansallisvaltioiden ohjaus ohenee? Vai tyydymmekö siihen, että kilpailun ehdot määrää globaali anonyymi talous?

Kansallisvaltion lisäksi myös paikallishallinnon rooli muuttuu. Julkinen hallintokoneisto muuttuu ulkopuolisesta hallinnoijasta erilaisten organisaatioiden ja kansalaisryhmien kumppaniksi ja perusedellytysten tarjoajaksi (Vartiainen 1997, 12).

Uusia ratkaisuja etsittäessä on tärkeä korostaa paikallisia vahvuuksia sekä paikallista kulttuuria. Esimerkiksi Kokkolanseudun gatewaystrategia on eräs ratkaisu siitä miten paikalliset piirteet ja sijaintiedellytykset kohtaavat globalisoitumisen haasteet. Tämän strategi-

an eri toteutusvaihtoehtoja ja niihin kytkeytyviä paikallisia sekä globaaleja tekijöitä tarkastellaan seuraavassa luvussa.

7. *Kokkolanseudun tulevaisuudesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä*

Tässä luvussa esitettyjen arvioiden lähtökohtana ovat hankkeen aikana järjestetyissä tulevaisuusseminaareissa esitetyt ajatukset. Luvun näkemykset perustuvat kuitenkin suurimalta osin omiin arvioihimme. Luvussa keskitytään Kokkolanseudun sisäisiin muutostekijöihin eli sellaisiin seutukunnan tulevaisuuteen vaikuttaviin muutoksiin ja tekijöihin, joihin myös alueen omat päätökset ja toiminta vaikuttavat. Käsittelyn lähtökohtana ovat seutukunnan jo aiemmin valitsemat strategiset painopisteet.

Luvussa keskitytään pitkälti seuraavien kolmen kokonaisuuden ympärille: gatewaystrategian toteutumisen vaihtoehdot, alueen elinkeinoelämän kehitysvaihtoehdot ja aluerakenteen muutokset. Ensimmäisen perusteena on seutukunnan kehittämisen peruslinjaukseksi valittu gatewaystrategia, kaksi jälkimmäistä ovat seutukunnan tulevaisuudenkuvien (ks. luku 5) kaksi ulottuvuutta. Seutukunnan tulevaisuuteen voimakkaasti vaikuttavana tekijänä yritetään myös arvioida, miten alueen sijoittuminen kansallisessa ja eurooppalaisessa keskusperiferia -ulottuvuudessa vaikuttaa alueen tulevaisuuteen. Tällöin pohditaan erityisesti sitä, mitkä tekijät vahvistavat alueen perifeerisyyttä eli syrjäisyyttä, mitkä vähentävät sitä ja miten alueella tehtävät päätökset vaikuttavat perifeerisyyteen, sen haittoihin ja myös mahdollisiin etuihin.

7.1. *Hankkeeseen osallistuneiden näkemyksiä Kokkolanseudun tulevaisuuteen vaikuttavista sisäisistä muutostekijöistä*

Hankkeen aikana järjestetyissä tulevaisuusseminaareissa tuli korostetusti esille toimivan alueellisen yhteistyön merkitys. Seutukunnan tulevaisuuteen vaikuttavista muutostekijöistä, joihin voidaan vaikuttaa alueen omilla päätöksillä ja toimilla, tulevaisuusseminaareissa mainittiin mm. seuraavat:

**kuntien ja seutukuntien välinen yhteistyö*

* *osaaminen ja koulutus*

alueen koulutus/sivistysresurssien hyödyntäminen
osaamistason nostaminen ja osaamisen monipuolistaminen
huippuosaamisen tuotteistaminen
logistiikkaosaamisen kehittäminen
markkinointiosaamisen vahvistaminen
koulutustarjonnan oikea suuntaaminen
asennoituminen, tapa toimia, kyky muutoksiin

* *alueen vetovoimaisuus*

ympäristön yritysystävällisyys, mm. kaavoituspolitiikka
moniarvoisuus ja -kulttuurisuus
kulttuuritarjonta ja ympäristön puhtaus

* *yrittäjyyden edistäminen*

yritysten tarpeiden huomioiminen koulutuksen sisällössä
yritysten ja oppilaitosten vuorovaikutuksen ja yhteistyön lisääminen
yrittäjyyden pohjan luominen kasvatuksella
olemassa olevan yrittäjyyspotentiaalin hyödyntäminen
yritysten erikoistumisen, alihankinnan ja verkostoitumisen tukeminen

* *alueen teknologian ja teknologisen osaamisen taso*

panostus korkeaa osaamista vaativien toimialojen kehittymiseen
korkean teknologian yritysten houkuttelu alueelle
teknologisen koulutuksen kehittäminen
yritysten ja teknologiakeskusten yhteistyön vahvistaminen

* *luovuus ja innovatiivisuus eli kyky etsiä vaihtoehtoisia ratkaisuja*

* *kehityshankkeiden 'puhki' hallinnoinnista asukkaiden omien kehitysideoiden tukemiseen*

* *kehittämisessä paino rakenteiden muuttamisesta sisältöjen kehittämiseen*

* *innovatiivisten kehittämishankkeiden synnyttäminen*

* *suurteollisuuden asema alueella*

* *alueen liikenneyhteydet*

* *palvelurakenne*

* *poismuutto ja aivovienti*

* *maaseudun asuttuna säilyminen*

Arvioitaessa erilaisten muutostekijöiden merkitystä alueelle ratkaisevaksi tekijäksi nousee se, miten hyvin kyetään yhdistämään toisiinsa globaalit ja paikalliset muutostekijät.

7.2. *Gatewayasema ja Kokkolanseudun tulevaisuudenkuvat*

Kokkolanseutu on valinnut keskeiseksi tulevaisuuteen varautumisen strategiakseen gatewayaseman hyödyntämisen. Sataman ja gatewayaseman vahvistamisen valinta alueen keskeiseksi kehitysstrategiaksi pohjautuu alueen pysyvien vahvuustekijöiden arviointiin.

Merkityksensä on myös sillä, että sekä nykyisyyden että tulevaisuuden ymmärryksemme perustuu historiaan. Kokkolan synty ja historian kukoistuskaudet ovat perustuneet kaupungin satamaan ja liikenteelliseen asemaan. Kuljetusklusteri on yhä Kokkolanseudun suurin vahvuus ja vetovoimatekijä. Sataman kehittäminen vahvistaa alueen gatewayasemaa sekä kykyä kilpailla teollisista pääomasijoituksista.

Gatewayaseman hyödyntämiseen tähtäävät toimenpiteet muodostuvat kolmesta vaiheesta, kolmesta toimenpiteiden kokonaisuudesta. *Ensimmäisessä vaiheessa* toteutettavalla sataman laajennuksella luodaan mahdollisuudet transitoliikenteen lisäämiselle. *Toisessa vaiheessa* keskeisenä tavoitteena on synnyttää uutta, transitona kauttakulkevia raaka-aineita jalostavaa yritystoimintaa sekä tehostaa paikallisten käyttämättömien mahdollisuuksien hyödyntämistä myös muussa yritystoiminnassa. *Kolmannessa vaiheessa* kehitetään kansainvälisen kaupan osaamista. (Keski-Pohjanmaan liitto 1997a, 23). Ensisijaisena tavoitteena on luoda Kokkolanseudulle vahva asema Venäjän ja Länsi-Euroopan välisessä kaupassa. Tavoite perustuu seudun liikenteelliseen asemaan, logististen ketjujen hallintaan, kaupallisen osaamisen kehittämiseen ja sekä Venäjän että Länsi-Euroopan markkinoiden tuntemukseen.

Taulukossa 2 on esitetty kolme vaihtoehtoista gatewaystrategian toteutumiseen liittyvää tulevaisuudenkuvaa. Gatewaystrategialle on määritelty neljä 'ulottuvuutta': transito, synergia, jatkojalostus ja kauppa. Transito eli Kokkolan sataman kautta kulkeva tavaravirta on gatewaystrategian perusulottuvuus. Pääpaino on Venäjän pohjoisosista tulevilla kuljetuksilla, vaikka myös Pohjois-Suomesta tulevilla transitolla on satamalle huomattava merkitys. Ulottuvuuden toteutumista mitataan transiton määrällä.

Gatewaystrategian kaksi seuraavaa ulottuvuutta, synergia ja jatkojalostus, liittyvät tavoitteeseen pysäyttää osa Kokkolan sataman läpi kulkevasta tavaravirrasta Kokkolaan jatkojalostettavaksi. Synergiaulottuvuus poikkeaa jatkojalostusulottuvuudesta lähinnä siinä, että tavoitteena on saada synergiaetuja joko hyödyntämällä alueen nykyisten suuryritysten resursseja ja osaamista perustettavissa jatkojalostuslaitoksissa tai siten, että osa alueen suuryritysten käyttämästä raaka-aineesta tulee transitona kulkevasta tavaravirrasta. Ulottu-

vuuksien toteutumisen mittareita ovat ensisijassa jatkojalostuksen tuoma lisä alueen teollisuuden jalostusarvoon sekä jatkojalostukseen liittyvät uudet välittömät ja välilliset työpai-
kat.

Gatewaystrategian ‘korkein’ ulottuvuus on kauppa. Kaupan ulottuvuudessa tavoitteena on saavuttaa asema ei vain tavaravirtojen gatewayna vaan myös kansainvälisen kaupan keskuksena. Siinä on keskeistä globaalien tiedollisten, taloudellisten ja logististen verkostojen rakentaminen. Vaikka asemasta kansainvälisen kaupan keskuksena hyötyvät ennenkaikkea alueen palveluyritykset, vahvistaa se myös alueen teollisuusyritysten kasvumahdollisuuksia. Koska symbolien - tiedon ja sanojen - käsittely muodostaa tulevaisuudessa maailmantalouden ytimen (ks. luku 6.2), on gatewaystrategian kauppa-ulottuvuus kirjaimellisesti ‘tulevaisuuden strategia’.

Gatewaystrategian kolmessa tulevaisuudenkuvassa kullekin ulottuvuudelle on määritelty tietty toteutumisen tila. Vaikka gatewaystrategian eri ulottuvuudet ovatkin vahvasti sidoksissa toisiinsa, voidaan ulottuvuudet nähdä myös erillisinä kokonaisuuksina, jotka toteutuvat omilla ehdoillaan. Tällöin taulukkoa 2 on mahdollista lukea kunkin ulottuvuuden mahdollisena kehityspolkuna tulevaisuudenkuvasta 3 tulevaisuudenkuvaan 1.

Gatewayn tulevaisuudenkuvat eivät ole kaikenkattavia tulevaisuudenkuvia, vaan ainoastaan osakuvia Kokkolanseudun mahdollisesta tulevaisuudesta. Osakuvia, joissa focus on satamassa, gatewayasemassa, jalostusteollisuudessa ja kaupassa. Vaikka osakuva on osa laajempaa kokonaisuutta ja antaa viitteitä siitä, se ei ole koko ‘totuus’ tulevaisuudesta vaan voi olla totta useammassakin kontekstissa.

Taulukon jälkeisissä alaluvuissa gatewaystrategian erilaisia tulevaisuudenkuvia käsitellään kahdesta eri näkökulmasta: mitä kukin tulevaisuudenkuva merkitsisi toteutuessaan Kokkolanseudulle ja millä ehdoilla se voi toteutua eli mitkä ovat ne ulkoiset ja sisäiset muutostekijät, jotka tulevaisuudenkuvaan johtavat tai joiden toteutumista tulevaisuudenkuva edellyttää. Käsittelyn pääpaino on selkeästi jälkimmäisessä näkökulmassa.

Taulukko 2. Kokkolanseudun gatewaystrategian ulottuvuudet ja tulevaisuudenkuvat.

GATEWAYSTRATEGIAN ULOTTUVUUDET				
	transito	synergia	jatkojalostus	kauppa
Tulevaisuus 1: Kukoistava kaupan ja logistiikan keskus	transiton määrä moninke rtaistunut Kokkolan asema Venäjän ja lännen välisessä transitossa vakiintunut	alueen nykyiset suuryritykset perustaneet uusia tuotantolaitoksia jalostamaan transitona kulkevia raaka-aineita	sataman kautta kulkevan tavaranto jatkojalostus on alueella merkittävää sekä jalostusarvolla että työpaikoilla mitattuna jatkojalostuksesta vastaavat uudet vartavasten perustetut yritykset	Kokkola keskeinen osa Pohjois-Venäjän ja Länsi-Euroopan välistä logistista ketjua ja vastaa sen toiminnasta alueella merkittävä asema kansainvälisen kaupan välittäjänä
Tulevaisuus 2: Kokkola - portti itään ja länteen	Venäjältä tulevan transiton määrä kasvanut huomattavasti, mutta Kokkolan asema transito-satamana ei ole vakiintunut	alueen nykyiset suuryritykset käyttävät raaka-aineenaan myös transitona kulkevia raaka-aineita	alueella jonkin verran kautta-kulkevan raaka-aineen ja tavaranto jatkojalostusta, mutta sen merkitys alueen taloudelle ja työllisyydelle ei ole kovin suuri	osana Pohjois-Venäjän ja Länsi-Euroopan välistä logistista ketjua Kokkola on saavuttanut aseman myös Venäjän ja Länsi-Euroopan välisen kaupan välittäjänä
Tulevaisuus 3: Menetetty mahdollisuus	transiton määrä on pysynyt nykyisenä tai pienentynyt Kokkolan asema transitosatamana epävarma	transitona kautta-kulkevalla raaka-aineella ei ole merkitystä alueen suuryrityksille	alueella ei ole transitona kauttakulkevan raaka-aineen tai tavaranto jatkojalostustusta	kansainvälisen kaupan osaamista hyödynnetään vain yritysten tuotannon markkinoinnissa

Taulukossa 2 esitetyt gatewaystrategian tulevaisuudenkuvat ja ulottuvuuksien tilat eri tulevaisuudenkuvissa perustuvat hankkeen tutkijaryhmän omiin arvioihin.

Gatewayn tulevaisuudenkuva 1: Kukoistava kaupan ja logistiikan keskus

Tulevaisuudenkuvaa 1 voi pitää Kokkolanseudun tavoitteellisena visiona. Siinä Kokkolanseudun gatewaystrategia on toteutunut lähes optimaalisesti. Tulevaisuudenkuvan toteutuminen tuo alueelle menestystä ja luo työpaikkoja sekä teollisuus- että palvelualan yrityksiin. Uutta yritystoimintaa syntyy sekä sataman kautta kulkevien raaka-aineiden jatkojalos-

tukseen että spinn-off ja spill-over ilmiönä myös muille toimialoille. Kansainvälisen kaupan lisääntyminen luo työpaikkoja sekä kauppaa palvelemaan yksityiseen yritystoimintaan että logististen ketjujen eri osiin.

Transitoliikenteen arvioidaan keskittyvän Suomessa 2-3 satamaan. Kokkolan sataman kilpailukyvyyn kannalta Kotskoma-Lietmajärvi -radan valmistuminen on keskeistä, se vahvistaa ratkaisevasti Kokkolan asemaa Luoteis-Venäjän kuljetuksissa. Kokkolan kautta kulkevan transiton kannalta tärkeää on myös Venäjän poliittisten olojen vakiintuminen, mikä varmistaisi Venäjän talouden vakaan kehityksen. Myös länsimaisilla investoinneilla Luoteis-Venäjän energia- ja raaka-ainevarojen hyödyntämiseksi on transitolle suuri merkitys, koska investoinnit vaikuttavat transiton määrää. Samalla ne luovat Kokkolan alueen pk-yrityksille mahdollisuuden saada osa tuotantolaitteiston ja henkilöstön huoltoon liittyvistä tilauksista.

Koska Kokkolanseudulla ei ole jalostuslaitosten rakentamiseen tarvittavia pääomia, osan läpikulkevasta tavarasta pysäyttäminen Kokkolanseudulle jatkojalostusta varten - Rotterdamin mallin mukaisesti - edellyttää seutukunnan ulkopuolelta tulevia investointeja alueelle. Mahdolliset investoinnit voivat tulla joko länsimaista tai Venäjältä. Kauttakulkevan tavaran jatkojalostuslaitosten rakentamisen yhteydessä on otettava huomioon myös mahdolliset ympäristövaikutukset, mikä vaikuttaa investointipäätöksiin. (Kaipainen 1994). Jatkojalostukseen liittyviin ympäristökysymyksiin lienee mahdollista löytää uusia innovatiivisia ratkaisumalleja, jotka eivät vaikuta toiminnan kannattavuuteen.

Kokkola kilpailee mahdollisen jatkojalostuksen sijaintipaikkana sekä Viron että Venäjän kanssa. Kilpailu lienee mahdollista kääntää Kokkolan eduksi niissä tavaralajeissa, joissa ratkaisevia tekijöitä ovat Kokkolanseudulla oleva teknologinen osaaminen, ammattitaitoinen työvoima, logistiikan toimivuus, alueen hyvä saavutettavuus sekä alueella jo olevan teollisuuden tuomat synergiaedut.

Gatewaystrategian yritystoimintaa koskevan tavoitteen onnistumiseen vaikuttaa Kokkolanseudun toimijoiden onnistuminen itseään vahvistavan myönteisen kehän synnyttämisessä.

Sataman kehittäminen ja Kokkolan aseman vahvistuminen porttina idän ja lännen välillä varmistavat suurteollisuuden pysymistä alueella. Sataman ja suurteollisuuden menestys lisää alueen palvelujen ja muiden elinkeinojen kehittämiseen käytettävissä olevia resursseja. Suuntaamalla resurssit yritysten menestymismahdollisuuksien vahvistamiseen sekä alueen palvelutason ja viihtyvyyden parantamiseen lisätään alueen vetovoimaisuutta, mikä houkuttelee seutukuntaan uusia yrityksiä ja osaavia, innovatiivisia ihmisiä.

Onnistumiseen tavoitteessa luoda Kokkolalle asema kansainvälisen kaupan välittäjänä vaikuttaa ratkaisevasti alueella olevien henkilöiden osaaminen sekä kyky löytää ja omaksua uusia toimintamalleja heti, kun mahdollisuuksia ilmenee. Hyvä liikenteellinen asema, logististen ketjujen hallinta ja jo olemassaolevat yhteydet luovat perustan, lisäksi tarvitaan markkinoiden tuntemusta ja innovatiivisuutta. Kansainvälisessä kaupassa tapahtuvat muutokset luovat tilaisuuksia uusien innovatiivisten toimintamallien menestyksekkäälle käyttöönotolle. Jos muutokset havaitaan ajoissa ja luodaan puitteet niiden tuomiin mahdollisuuksiin tarttumiselle, gatewaystrategian kansainväliseen kauppaan liittyvän tavoitteen saavuttaminen on mahdollista.

Gatewayn tulevaisuudenkuva 2: Kokkola - portti itään ja länteen

Gatewayn tulevaisuudenkuvassa 2 Kokkolanseudun gatewayasema idän ja lännen, Venäjän ja Länsi-Euroopan, välisenä porttina on vahvistunut huomattavasti, samoin gatewayaseman merkitys alueen elinkeinoelämälle. Gatewayasemaan liittyviä mahdollisuuksia ei ole kuitenkaan kyetty hyödyntämään täysin gatewaystrategiassa asetettujen tavoitteiden mukaisesti ja gatewayasemaan liittyy monia epävarmuustekijöitä.

Kokkola säilynee lähivuosikymmenet yhtenä Suomen kolmesta tärkeimmästä transitosatamasta. Kotskoma-Lietmajärven radan valmistuminen 2000-luvun vaihteessa vahvistaa Kokkolan sataman kykyä kilpailla Luoteis-Venäjän, Komin ja Arkangelin alueen kuljetuksista ja Länsi-Euroopan riippuvuus Luoteis-Venäjän raaka-aine- ja energiavaroista varmistaa transitoliikenteen jatkuvuuden.

Kokkolan sataman kautta kulkevaa raaka-ainetta jatkojalostavan yrityksen perustaminen Kokkolanseudulla riippuu ratkaisevasti alueen ulkopuolelta tulevista investoinneista. Investointien saamisessa Kokkolanseudulle parhaimmat mahdollisuudet liittyvät Venäjän epävarmuuden vaiheeseen. Ajanmittaan maariskin pienentyessä suorat investoinnit Venäjälle korvannevat myös suuren osan gateway-yritysten tarjoamista palveluista. Vain toimiva infrastruktuuri, kansainvälisesti vertailukelpoinen osaaminen ja innovatiivisuus logististen ratkaisujen soveltamisessa luovat pysyvän perustan kilpailuedulle. Venäjän tilanteen vaikiintumisen myönteinen puoli on, että se voi lisätä normaalin transiton määrää. Se lisää myös Venäjän ulkomaankauppaa ja parantaa Kokkolanseudun gatewaystrategian kansainvälistä kauppaa koskevan ulottuvuuden toteutumismahdollisuuksia.

Kokkolan teollinen selkäranka muodostuu metallin ja kemian perusteellisuudesta, jotka molemmat ovat hyvin kansainvälistyneitä ja toimivat globaaleilla markkinoilla. Kokkolan sataman kehittäminen vaikuttaa myönteisesti Kokkolan suurteollisuuden säilymiseen ja laajenemiseen. Varmistamalla sataman säilymisen tehokkaana ja kilpailukykyisenä transi-toliikenne vaikuttaa myös alueen suurteollisuuden kehittymiseen.

Kokkolanseudun elinkeinorakenne on hyvin erikoistunutta. Eräs teollisuuden kehittämismahdollisuus on pyrkiä saamaan alueelle lisää yritystoimintaa alueella jo olemassaolevan suurteollisuuden toimialoille. Euroopassa on nähtävissä teollisuuden siirtyminen sisämaan ehtyvien luonnonvarojen läheltä kohti rannikkoa ja satamien läheisyyttä. Kokkolassa metallien valmistuksen ja kemian teollisuuden vahvistuminen voisi perustua Venäjältä kuljettavien raaka-aineiden ja puolivalmisteiden jatkojalostukseen ennen niiden länsimarkkinoille myymistä. (Kaipainen 1994)

Gatewayn tulevaisuudenkuva 3: Menetetty mahdollisuus

Gatewayn tulevaisuudenkuva 3:n antama kuva Kokkolanseudusta vuonna 2020 on hyvin nykyisen kaltainen, vain gatewayasemaan liittyvä epävarmuus on lisääntynyt. Tulevaisuudenkuvaan johtaa polku, jossa gatewaystrategian toteutuminen epäonnistuu keskeisiltä osin. Tulevaisuudenkuvassa gatewayaseman ja sen varaan rakentuvan taloudellisen toi-

minnan merkitys alueen elinkeinoelämälle ei ole kovin suuri. Kyseessä ei kuitenkaan ole ns. kauhuskenaario. Vaikka mitään suuria edistysaskeleita ei gatewayaseman hyödyntämisessä olekaan saavutettu, niin ei ole ollut mitään suuria menetyksiäkään. Kyseessä on siten enemmänkin menetetty mahdollisuus kuin uhkakuvien toteutuminen.

Kokkolanseudun ainoa pysyvä vahvuus kansainvälisessä kilpailussa on sen liikenteellinen asema sekä hyvä liikenneinfrastruktuuri. Fordistisessa massateollisuuden maailmassa sen merkitys oli kuitenkin suurempi kuin nykyisin. Jälkiteollisessa tietoyhteiskunnassa korostuvat tieto ja osaaminen, tutkimusresurssit ja innovaatiokyky. Menetyn mahdollisuuden tulevaisuudenkuvassa alueen vahvuudet ja kilpailukyky eivät ole riittäneet gatewaystrategian toteuttamiseen. Mitään uusiakaan vahvuuksia ei ole ehkä löydetty. Lopputulos on, että alueen talous on taantunut tai jäänyt teollisen logiikan vaiheeseen.

Teknologian kehitys muuttaa maailmaa ja talouden ehtoja. Logistiikkaan liittyvät teknologiset innovaatiot voivat vaikuttaa huomattavasti Kokkolan gatewayasemaan ja sataman merkitykseen. Suuret ulkoisessa toimintaympäristössä tapahtuvat muutokset kuten Venäjän ajautuminen sekasortoon, Pohjois-Venäjän energiantuotantoalueen ympäristöongelmat, Euroopan unionin hajoaminen tai kansainvälisen talousjärjestelmän romahtaminen voivat johtaa siten, että gatewayasema ei enää ole sellainen vahvuus, jonka varaan Kokkolanseudun tulevaisuutta voisi rakentaa.

Joidenkin arvioiden mukaan Kokkolan parhaat mahdollisuudet ulkomaisiin investointeihin transitotavaran jatkojalostuksessa liittyvät Venäjän epävarmuuden aikaan. Venäjän olojen vakiintuessa ja maariskin poistuessa investoinnit suuntautuisivat silloin suoraan Venäjälle. Mikäli arvio on oikea, on hyvinkin mahdollista, että yritykset ulkomaisten investointien houkuttelemiseksi alueelle epäonnistuvat ja mahdollisuus transitotavaran jatkojalostukseen Kokkolanseudulla ei toteudu. Sataman kautta kulkevien raaka-aineiden jatkojalostus Kokkolanseudulla voi estyä myös siksi, ettei ympäristöön liittyviä ongelmia kyetä ratkaisemaan tyydyttävällä tavalla.

Uusien, erityisesti korkean teknologian yritysten houkuttelemisessa alueelle sekä kansainvälisen kaupan keskuksen luomisessa Kokkolan ja Kokkolanseudun lähtökohdat ovat heikkommat kuin yliopistopaikkakunnilla. Erityisesti asemaa heikentää korkeatasoisten tutkimusyksikköjen puuttuminen alueelta. Vaikka Chydenius-Instituutin ja ammattikorkeakoulun kehittäminen jossain määrin parantavat alueen mahdollisuuksia, voi olla että alueen kilpailukyky osoittautuu riittämättömäksi.

Gatewayn tulevaisuudenkuvissa ei kuitenkaan kuvata Kokkolanseudun kokonaistilannetta. 'Menetetyn mahdollisuuden' tulevaisuudenkuva voi siten liittyä myös tilanteeseen, jossa seutukunnan menestysstrategia on radikaalisti muuttunut ja alueen elinkeinoelämä rakentuu täysin muiden vahvuuksien, esimerkiksi merellisyyden, luonnon ja tietotaidon pohjalle.

7.3. Alueen elinkeinoelämän tulevaisuudenkuvat

Luvussa 5 on kuvattu neljää Kokkolanseudun tulevaisuudenkuvaa. Tulevaisuudenkuvat sijoittuvat nelikenttään, jonka vertikaalisena akselina on alueen elinkeinoelämä. Mikään tulevaisuudenkuvista tuskin sellaisenaan toteutuu, eikä niitä ole sellaisiksi tarkoitettukaan. Tulevaisuudenkuvien ja niihin johtavien kehityspolkujen rakentamisen tehtävänä on auttaa hahmottamaan tekijöitä, jotka vaikuttavat alueen menestymiseen joko luomalla uusia menestymismahdollisuuksia tai rajaamalla entisiä pois.

Elinkeinoelämän tulevaisuudenkuvat 1: Kukoistavan talouselämän Kokkolanseutu

Alueen tulevaisuudelle on olennaisen tärkeää, että kyetään löytämään ja tunnistamaan ne tekijät, jotka joko ovat tai joista voi tulevaisuudessa muodostua sellaisia alueen kilpailukykytekijöitä, joiden varaan on mahdollista rakentaa kestävä ja menestyvä yritystoimintaa.

Globalisoituminen asettaa alueet ja yritykset jatkuvasti uusien haasteiden eteen. Haasteet merkitsevät sekä uhkaa että mahdollisuutta. Globalisoituvassa taloudessa sekä yritysten

että alueiden menestyminen riippuu entistä enemmän kyvystä hyödyntää vahvuutensa, tehdä yhteistyötä ja luoda verkostoja. Kukoistavan elinkeinoelämän tulevaisuudenkuvassa alueen yritykset ovat kyenneet uusiutumaan ja vahvistamaan kilpailukykyään, ne ovat verkostoituneita ja kansainvälisiä.

Vuosituhaten vaihteen lähestyessä Kokkolan suurteollisuuden asema on vakaa, näköpiirissä ei ole yritysten Kokkolassa pysymistä uhkaavia tekijöitä. Tulevaisuusseminaareissa yritysten edustajat olivat yleisesti sitä mieltä, että yrityksillä on tuotannollista toimintaa alueella vielä kahdenkymmenen vuoden kuluttuakin - ceteris paribus. Yritykset toimivat globaaleilla markkinoilla, tuotantolaitokset ovat kansainvälisestikin arvioiden tehokkaita. Tuotantomäärät kasvavat nopeasti.

Kokkolan suurteollisuus on luonteeltaan prosessiteollisuutta, jossa kilpailukyky edellyttää tehokasta automaatiota. Automaatio merkitsee tuotantoprosessiin liittyvien työpaikkojen vähenemistä. Tilalle syntyy kuitenkin uusia työpaikkoja tutkimukseen ja tuotekehitykseen. Tutkimustyöpaikkojen määrän jopa kymmenkertaistumiseen vaikuttaa sekä tuotteiden elinkaaren lyheneminen että uusien tuotteiden vaatima entistä suurempi tuotekehityspanos. Suurteollisuuden keskittyessä entistä enemmän ydinosaamiseensa ulkopuolisten palvelujen kysyntä lisääntyy. Yrityksen tarvitsemat huolto- ja kunnossapitopalvelut ostetaan yrityksen ulkopuolelta. Toimintojen ulkoistaminen vaikuttaa alihankinnan lisääntymiseen. Alueen ptk-yrityksille tarjoutuneet tilaisuuksia myös suuryritysten tuotteiden jatkojalostukseen.

Ellei nykyinen toimintojen ulkoistaminen osoittaudu vain väliaikaiseksi suuntaukseksi, siirtynee huomattava osa suurteollisuuden työpaikoista alueen pk-yrityksiin. Siirtyvien työpaikkojen 'vastaanottajia' ovat huoltopalvelut, tutkimus- ja tuotekehitysyksiköt ja alihankinta- ja jatkojalostusyritykset. Suurteollisuuden tutkimus- ja tuotekehitystoiminnan lisäys tuo alueelle korkeaa osaamista ja koulutustasoa vaativia työpaikkoja. Osaamisen lisääntyminen heijastunee myös muuhun yritystoimintaan lisäten menestyvien korkean osaamisen varaan rakentuvien pk-yritysten lukumäärää sekä teollisuudessa että palvelusektorilla. Osaa alueelle kertyvästä asiantuntemuksesta voidaan hyödyntää myös muiden toimialojen pk-teollisuuden kehittämisessä.

Tulevaisuusseminaareissa oltiin yleisesti sitä mieltä, että pk-teollisuuden merkitys kasvaa tulevaisuudessa. Samalla kun pidettiin tulevaisuuden kannalta välttämättömänä, että seutukuntaan syntyy yrityksiä uusille kasvaville toimialoille, niin Kokkolanseudun perinteisesti vahvojen toimialojen - puu, metalli, vene, elintarvike, tevanake - uskottiin olevan merkittäviä vielä vuonna 2020. Menestyminen tulevaisuudessa edellyttää useimmilta perinteisten toimialojen yrityksiltä sekä henkilöstön osaamistason että tuotannon teknologia- ja laatutason nostamista. Osa alueen perinteisten toimialojen tuotannosta on jo nyt korkeaan tuote- ja markkinointiosaamiseen perustuvaa design-tuotantoa ja erikoistuotteiden osuus kasvaa jatkuvasti. Vuonna 2020 sen voi arvioida muodostavan todella merkittävän osan tuotannosta.

Pelkästään perinteisten alojen varassa 'kukoistavan talouselämän Kokkolanseutu' ei toteudu. Menestyminen edellyttää, että alueelle saadaan yrityksiä, jotka toimivat kasvavilla toimialoilla ja ovat 'teknologisen kehityksen eturintamassa'. Tällä hetkellä nopeasti kasvavia toimialoja ovat korkea teknologiaa hyödyntävät toimialat, kuten sähkö- ja elektroniikkalaitteiden tuotanto sekä biotekniikka. Mikäli ulkoiset menestymisen edellytykset, kuten ammattitaitoinen työvoima ja high tech -yritystoiminnan tarvitsemat palvelut ovat kunnossa, panostus nopeasti kasvavien toimialojen yritysten syntymiseen alueelle vaikuttanee myönteisesti alueen menestymiseen. Kasvavien toimialojen ohella alueen teknologisen osaamisen lisääntyminen vaikuttanee myös perinteisten alojen tuotekehityksen ja teknologian tasoa nostavasti.

Kilpailun kiristyessä yritysten yhteistyön merkitys kasvaa. Ilman toimivaa yhteistyöverkostoa olevan yrityksen menestyminen on lähes mahdotonta. Yritystoimintaan vaikuttavat myös monet muut talouden ja työelämän muutokset, muun muassa yritysten kilpailu ammattitaitoisesta työvoimasta lisääntyy. Voidaan siksi varmuudella sanoa, että vuonna 2020, kukoistavan talouselämän Kokkolanseudulla, pk-yritykset ovat pitkälle erikoistuneita ja verkostoituneita, useimmat osa globaalia yritysverkostoa. Yritysten menestys perustuu henkilöstön osaamiseen ja ammattitaitoon, jatkuvaan tuotekehitykseen ja asiakkaan tarpeiden huomioimiseen.

Alueen maatilojen keskipinta-ala on vuonna 2020 huomattavasti nykyistä suurempi. Suurtilojen kannattavuus rakentuu automaatiolle ja niiden työllistävyys on pieni. Suurtilojen rinnalla on kuitenkin pieniä erikoistuneita tiloja, joiden merkitys maaseudun asuttuna säilymiselle ja alueen matkailulliselle imagolle on suuri. Vaikka alkutuotannon työpaikkojen väheneminen tuo kunnille monia ongelmia, joista merkittävin on asukasluvun jatkuvan vähenemisen uhka, kukoistavan talouselämän Kokkolanseudulla kuntien toimet muun yritystoiminnan lisäämiseksi ja korvaavien työpaikkojen luomiseksi onnistuvat. Maaseutu säilyy asuttuna. Maaseutukuntien keskuksista syntyy taajamia, joissa on monipuolinen palveluvarustus ja joiden asukkaita sitoo yhteen vahva paikallinen identiteetti.

Yksityisten palvelujen arvioidaan olevan lähivuosikymmenet nopeimmin kasvava elinkeinoelämän sektori. Muutoksen taustalla on sekä teollisuusyritysten aiemmin itse tuottamien huolto- yms. palvelujen ulkoistaminen että julkisten hyvinvointipalvelujen osittainen yksityistäminen. Väestön ikääntyminen sekä elintason noustessa tapahtuva oletettu kysynnän siirtyminen aineellisista hyödykkeistä aineettomiin lisäävät erityisesti erilaisten hoiva- ja hyvinvointipalvelujen kysyntää. Terveystalouden ja sosiaalipalveluissa, jotka tällä hetkellä tuottaa pääosin julkinen sektori, ollaan parhaillaan etsimässä uutta ja taloudellisesti tehokkaampaa toimintamallia. Oleellista muutoksessa on palvelujen tarjonnan monimuotoistuminen ja yksityistyminen.

Elinkeinoelämän tulevaisuudenkuvat 2: Taantuvan talouselämän Kokkolanseutu

Suomessa, kuten muissakin Pohjoismaissa, monet pienet kaupungit ovat parin viime vuosikymmenen aikana taantuneet ja menettäneet osan asukkaistaan sekä aseman ympäristönsä taloudellisen kasvun keskuksena. Useimmat taantuvista kaupungeista ovat paikkakuntia, jotka syntyivät ja kasvoivat suurteollisuuden työpaikkojen varassa ja kuihtuvat teollisten työpaikkojen vähennyttyä automaation tai tuotantolaitoksen sulkemisen vuoksi.

Vaikka suurteollisuuden työpaikkojen nopea väheneminen on luonut Kokkolaan suurtyöttömyyden ja pahoja taloudellisia ongelmia, poikkeaa Kokkola useimmista nopeasti taantuneista kaupungeista siinä, että Kokkolan vahvuus ja perinteet ovat muualla. Kokkolan kas-

vu ja taloudellinen asema ei ole koskaan perustunut yksinomaan suurteollisuuteen. Alueella on aina ollut taloudellista toimintaa, osaamista ja perinteitä myös suurteollisuuden ulkopuolisilla toimialoilla. Riippuvuus suurteollisuudesta on siten vain viimeaikainen muuttaman vuosikymmenen kestänyt vaihe Kokkolan historiassa. Suurteollisuuden merkitystä väheksymättä voi todeta, että Kokkolan sataman ja liikenteellisen aseman luoma suhteellinen etu, mikä säilyttää alueen vetovoiman kaikissa tilanteissa, on kaupungille suurteollisuuden yksikköjen sijoittumispäätöksiä merkittävämpi tekijä.

Alueen sijaintiin liittyvästä perusvetovoimasta huolimatta se, ettei yhdenkään Kokkolan suurteollisuuden yksikön hallintokonttori sijaitse Kokkolassa, tuo alueelle epävarmuutta. Uudet prosessiteollisuuden innovaatiot voivat merkittävästi muuttaa tuotantoyksikköjen kilpailukykyä, kysynnän ja hintojen muutokset kansainvälisillä markkinoilla voivat vaikuttaa suuresti konsernien tavoitteisiin ja Kokkolan tuotantoyksikköjen tulevaisuuteen.

Muusta yritystoiminnasta huolimatta suurteollisuuden merkitys on alueelle niin suuri, että jo yhden suuryrityksen vetäytyminen alueelta merkitsisi vaikeuksia, useamman lähtö lyhyen ajan sisällä olisi katastrofi. Vaikka suurteollisuuden kilpailukyvyyn ylläpitämiseksi tarvittava automaatio merkitseekin työpaikkojen vähenemistä, on automaatio yritysten alueelta vetäytymistä parempi vaihtoehto. Vaikka yrityksiin syntyneekin parinkymmenen vuoden aikana huomattavasti uusia työpaikkoja ennenkaikkea tutkimukseen ja tuotekehitykseen, niin lukumääräisesti ne eivät korvaa tuotantoprosessin automatisoinnin yhteydessä menetettyjä työpaikkoja.

Maatilojen keskikoon kasvaessa alkutuotannossa olevien työpaikkojen määrä pudonnee vuoteen 2020 mennessä alle neljännekseen nykyisestä. Vaikka suurtilojen rinnalla on jonkin verran myös pieniä erikoistuneita maatiloja, aiheuttaa maaseudun työpaikkojen väheneminen kunnille ylipääsemättömiä ongelmia. Taantuvan talouselämän Kokkolanseudulla alkutuotannossa menetettyjen työpaikkojen tilalle ei synny korvaavia työpaikkoja. Asukasluvun jatkuva vähenemistä ei kyetä estämään, poismuutto suuntautuu pääosin Etelä-Suomeen ja Keski-Eurooppaan. Vaikka maaseutukuntien keskustaajamien palveluvarustus

onkin monipuolinen ja asukkaita sitoo yhteen vahva paikallinen identiteetti, niin keskustajamien ulkopuolella maaseutu on suurelta osin autoitunut.

Väestön vähenemiseen liittyy väestön ikääntyminen. Vaikka julkisen sektorin ilmaisten hyvinvointipalvelujen määrä vähenee huomattavasti, taantuvan talouselämän tulevaisuudenkuvassa väestön tarvitsemien palvelujen järjestäminen tulee kunnille niin kalliiksi, että kuntien talousvaikeudet ovat jatkuvia.

7.4. Aluerakenteen, väestörakenteen ja perifeerisyyden tarkastelua

Kokkolanseudun aluerakenteeseen kohdistuu tällä hetkellä suuria muospaineita. Maaseutukuntien työpaikkarakenne ovat hyvin alkutuotantovaltainen. Vaikka alkutuotannon työpaikkojen väheneminen on pysynyt alueella hallinnassa, on monilla kunnilla edessään vaikeita ongelmia, mikäli yritykset ja yritystyöpaikat eivät lisäänty nykyistä nopeammin.

Mikäli tulevaisuusseminaarissa esitetty arvio, että vuonna 2020 maataloudessa työskentelevän väestön määrä on alle neljäsosa nykyisestä, toteutuu, niin maaseudun asuttuna säilyminen ja maaseutu ympäristöstä huolehtiminen tulee tuottamaan vaikeuksia. Ellei löydetä uusia keinoja luoda maaseudun haja-asutusalueille yritystoimintaa, asutus keskittyy suuriin taajamiin. Menettäjiä ovat sekä haja-asutusalueet että pienet kylätaajamat.

Korvaavien työpaikkojen syntymistä maaseudulle vaikeuttaa se, että tietotekniikan kehityksestä huolimatta suurin osa yritystoiminnasta on sellaista, jossa sijoittuminen taajamien ulkopuolelle vähentää huomattavasti menestymisen mahdollisuuksia. Siten yhteistyön ja verkostoitumisen merkityksen lisääntyminen heikentäisi maaseudun mahdollisuuksia kilpailla taajamien kanssa yritysten sijoittumisessa.

Mikäli väestön ikääntymiseen liittyy myös väestön väheneminen, aiheuttaa se suuria muutoksia kuntien väestörakenteessa. Vaikka hyvinvointiteknologian kehitys mahdollistaa sen,

että yhä useammat ikääntyneet kyetään hoitamaan kotonaan teknologisten apuvälineiden avustamina ja valvomina, tulee sekä julkisten että yksityisten palvelujen kysyntä kasvaan. Sosiaali- ja terveystalouden tulevaisuudesta keskusteltiin tulevaisuusseminaareissa paljon. Todennäköisenä pidetty tulevaisuus ei useimpien mielestä ollut toivottavin. Erityisesti kunnissa nähtiin kuitenkin tärkeäksi arvioida erilaisia todennäköisiä kehitystrendejä ja uhkia, joihin on syytä varautua.

Hyvinvointi- ja sosiaalipalvelujen sektorilla on menossa kehitys, joka johtaa julkisten palvelujen määrän vähenemiseen ja tehtävien siirtämiseen yksityisille palvelualan yrityksille. Syynä on ennenkaikkea pyrkimys joustavuuden ja kustannustehokkuuden lisäämiseen. Koska yhteiskunta pitää kuitenkin edelleen huolta siitä, että yhteiskunnan peruspalvelut ovat kaikkien saatavilla, tilanne ei tarkoita pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan purkamista vaan sen sopeuttamista vallitseviin olosuhteisiin. Kolmannen sektorin merkityksen arvioidaan kuitenkin kasvavan.

Terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelujen järjestämisen uudella tavalla nähdään tuovan Kokkolanseludulle myös mahdollisuuksia. Luonnonläheisyyden, viihtyisän ympäristön, hyvien palveluiden ja hyvän hoidon nähdään tarjoavan mahdollisuuden houkuttaa alueelle maksukyisiä eläkeläisiä, jotka muuttavat alueelle joko tilapäisesti tai kokonaan.

Vuosituhaten vaihteen lähestyessä Kokkolanselutu elää eräänlaista murrosvaihetta. Monet globaalit, euroopanlaajuiset ja kansalliset muutokset vaikuttavat Kokkolanseludun perifeerisyyttä lisäävästi. Perifeeristymiseen viittaa se, että taloudelliset suhdanteet vaikuttavat viiveellä suhteessa rintamain, keskimääräinen pkt-yritysten teknologiataso ja osaaminen on kehityksen kärjessä olevia alueita alhaisempia ja korkean teknologian yrityksiä on vain muutama. Lisäksi alkutuotannon osuus on elinkeinorakenteessa maan keskiarvoa suurempi.

Kokkolanseludulla ei ole nopeasti kasvavia, tutkimus- ja osaamispanoksen varassa rakentuvia toimialoja kuten elektroniikka tai biotekniikka, eli alueelta puuttuu yrityksiä, joiden menestyminen perustuu jatkuvaan innovaatioon. Pikemminkin alueen yrityksissä seurataan muualla tapahtuvaa kehitystä ja hieman jäljessä toteutetaan muualla tehtyjä innovaatioita.

Seutukunnassa on paljon alihankintaa alueen ulkopuolella oleville yrityksille, mutta seutukunnassa ei ole juurikaan yrityksiä, joiden tuotanto perustuisi alueen ulkopuolelta tehtävään alihankintaan. Myös suurteollisuus on alueen ulkopuolelta hallinnoitua. Alueella ei ole suuria pääomia, mikä tekee suuret investoinnit ja alueen elinkeinorakenteen kehittämisen ratkaisevasti ulkopuolisesta rahoituksesta riippuvaksi. EU:n tavoiteohjelmien kautta elinkeinoelämän kehittämiseen käytettävissä oleva rahoitus on vain väliaikainen helpotus.

Parin viime vuosikymmenen aikana alueen riippuvuus ulkopuolisista päätöksistä on kasvanut. Se on vaikuttanut perifeerisyyden lisääntymiseen. Muutos, jossa alueiden välinen riippuvuus ja vuorovaikutus lisääntyy ja alueet ovat entistä riippuvaisempia toisistaan, on yleismaailmallinen ja liittyy globalisoitumiseen. Kokkolanseudulla tapahtuneeseen muutokseen on vaikuttanut myös kansallinen kehitys, jossa väestön ja taloudellisen toiminnan keskittyminen lisääntyy, kasvukeskusten määrä vähenee ja pienet talousalueiden keskukset menettävät asemansa suuremmille keskuksille. Osasyynä kehitykseen on infrastruktuurin kehittymisestä johtuva suhteellisten välimatkojen lyheneminen. Keskeisempää on kuitenkin talouden dynamiikan muuttuminen: avoimemman kansainvälisen kilpailun maailmassa vahvuudet ja heikkoudet korostuvat uudella tavalla. Vahvuuksia mitataan uudella aiempaa vaativammalla mittarilla. Vain alueet, joiden vahvuudet kestävät myös kansainvälisessä tarkastelussa, omaavat todellisia mahdollisuuksia kehittyä vahvoiksi talouden keskuksiksi.

Alueella on mahdollisuus myös toisenlaiseen tulevaisuuteen. Useat muutostekijät vaikuttavat perifeerisyyttä vähentävästi. Ulkopuolista muutostekijöistä merkittävin on EU:n pohjoisen ulottuvuuden vahvistuminen. EU:n ja Venäjän suhteiden kehittyminen vahvistaa Kokkolan gatewayasemaa siltana EU:n ja Venäjän pohjoisosien välillä. Lisääntyvä EU:n energiariippuvuus Venäjästä ja Pohjois-Venäjän energia- ja luonnonvarojen hyödyntäminen vahvistavat Kokkolan gatewayasemaa, mikä puolestaan vähentää alueen syrjäisyyttä.

Alueen sisäisistä toimenpiteistä keskeisiä ovat Kokkolanseudun gatewayaseman vahvistaminen, koulutuksen ja elinkeinoelämän vuorovaikutuksen kehittäminen ja koulutustason nostaminen. Perifeerisyyteen vaikuttaa myös tavoite luoda alueelle kasvavien toimialojen yritystoimintaa. Tavoitteen toteutumista tukee seutukunnan lähiympäristössä oleva menes-

tyvä elektroniikkateollisuus, mikä voi toimia luotavan yritysverkoston keskuksena. Korkean teknologian työpaikkojen ja tutkimustoiminnan oletetaan vaikuttavan alueen teolliseen ilmapiiriin ja muuhun yritystoimintaan innovatiivisuutta lisäävästi. Myös aluetietoverkko, jossa pyritään pysymään uuden tietoliikenneteknologian hyödyntämisen kärjessä, on väline taistelussa perifeeristymistä vastaan.

7.5. Alueellinen yhteistyö

Hankkeen aikana järjestetyissä tulevaisuusseminaareissa tuli voimakkaasti esille toimivan alueellisen yhteistyön merkitys. Alueellistuvassa Euroopassa alueet kilpailevat keskenään niin yrityselämän menestymisessä kuin 'lobbaamisessa', kyvyssä hankkia alueelle erilaisia etuja, jotka vaikuttavat alueen menestykseen.

Alueiden välisessä kilpailussa menestyminen rakentuu alueen toimijoiden keskinäisen yhteistyön ja syvenevän vuorovaikutuksen varaan. Yhteistyön ja verkostumisen vaatimus ei koske vain yrityksiä, vaan myös kuntia ja muita julkisia organisaatioita. Kuntien keskinäinen kilpailu työpaikoista, yrityksistä ja menestyksestä ei saa muodostua yhteistyön esteeksi vaan sen tulee pikemminkin kannustaa entistä suurempaan yhteistyöhön ja tehokkaampaan omien erityisvahvuuksien hyödyntämiseen.

Taulukossa 3 on kuvattu kaksi Kokkolanseudun vaihtoehtoista skenaariota, toiveskenaario ja uhkaskenaario, joissa kehitykseen vaikuttavana tekijänä on alueen sisäinen yksimielisyys tai sen puuttuminen. Taulukossa käsitellään esimerkinomaisesti seutukunnan sisäistä yhteistyötä, seutukunnan ulkoista yhteistyötä, valtion hallintoa, yliopistollisia oppilaitoksia ja ammattikorkeakoulua. Taulukon sarakkeet tulee lukea ylhäältä alas, ajallisesti etenevänä tapahtumaketjuna, jossa yksi tapahtuma seuraa toista. Vaikka skenaariot ovat kapeita ja liittyvät tiettyyn tilanteeseen, ne kuvaavat hyvin sekä alueellisen yhteistyön tuomia mahdollisuuksia että alueellisten riitojen vaikutuksia alueen kehitykseen ja tulevaisuuteen.

Taulukko 3. Sisäisen yhteistyön merkitys: ääriesimerkki positiivisen ja negatiivisen kehän mahdollisista vaikutuksista Kokkolanseudun tulevaisuuteen

<i>Yhteistyö, eheytyminen ja kukoistus</i>	<i>Maakunnan kuihtuminen ja hajoaminen</i>
Alue sisäisesti yhtenäinen: Kunnat päättävät alueen kehitys- ja toimintalinjauksista yhdessä sekä toimivat yhdessä asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Maakunnan keskuksen ja ympäristön samoin kuin taajamien ja maaseudun vuorovaikutus tukee kaikkien osapuolien hyvi nvointia.	Alueelta puuttuu sisäinen yksimielisyys: Kuntien erimielisyys maakunnan tulevaisuuteen liittyvissä kysymyksissä johtaa siihen, että kuntien välit kärjistyvät. Yhteistyö alueen kuntien kesken rajoittuu vain pakollisten asioiden hoitoon. Kunnat 'käretyvät itseensä' ja pyrkivät tulemaan toimeen yksinään.
Virallisen Keski-Pohjanmaan ja Kalajokilaakson kunnat tekevät yhteistyötä maakunnan kehittämiseksi hyvässä yhteisymmärryksessä. Kalajokilaakson kunnat liittyvät Keski-Pohjanmaan taloudellis-hallinnollisen maakunnan täysjäseniksi.	Keski-Pohjanmaan ja Kalajokilaakson yhteistoiminta maakunnan kehittämisessä loppuu. Tilanne vaikuttaa jopa yritysten perinteiseen yhteistoimintaan. Kuntien erimielisyydet johtavat siihen, että Kalajokilaakson kunnat eroavat kokonaan Keski-Pohjanmaan liitosta.
Keski-Pohjanmaa saa oman elinkeino- ja työvoimakeskuksen, joka yhdessä Keski-Pohjanmaan liiton ja kuntien kanssa pitää huolen siitä, että maakunnan edut tulevat huomioiduksi kansallisessa ja eurooppalaisessa päätöksenteossa. Maakunnan liitto, elinkeino- ja työvoimakeskus ja kunnat toimivat yhdessä maakunnan kehittämiseksi, minkä seurauksena henkeä kohti laskettu bruttokansantuote ja tulotaso ovat saavuttavat Suomen keskitason.	Alue menettää valtion aluehallinnon yksiköt yhden toisensa jälkeen. Kuntien erimielisyydet tavoitteista ja toimintamalleista johtavat siihen, että Keski-Pohjanmaan liitto lakkautetaan. Entisen Keski-Pohjanmaan kunnat hajoavat kolmeen maakunnalliseen liittoon, joiden välinen yhteistyö alueen kehittämisessä on olematonta. Maakunta on kaikkien kannalta raja-alue, jonka kehittämiseen ei panosteta ja jonka tulotaso ja bruttokansantuote jäävät koko ajan muun maan keskitasosta.
Chydenius-Instituutin merkitys ja asema maakunnan yliopistollisena keskuksena ja sen kehittymisen edistäjänä tunnustetaan sekä maakunnassa että valtakunnallisesti. Chydenius-Instituutin toiminta laajenee kaikilla osa-alueilla. Tohtorien määrän lisääntymisen myötä Chydenius-Instituutissa on mahdollista suorittaa yliopistollisten loppututkintojen lisäksi myös yliopistollisia jatkotutkintoja.	Maakunnan hajoamisen seurauksena tutkimus-, koulutus- ja kehittämispalvelujen osto Chydenius-Instituutilta vähenee oleellisesti. Taloudellisten toimintamahdollisuuksien kaventuessa Chydenius-Instituutti karsii voimakkaasti aluekehitystoimintojaan. Tilanteen jatkuessa kauan samanlaisena harkitaan koko Chydenius-Instituutin lakkauttamista.
Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu on saavuttanut sekä alueella että valtakunnallisesti tunnustetun aseman. Ammattikorkeakouluun kuuluvat oppilaitokset tekevät tiivistä yhteistyötä alueen elinkeinoelämän kanssa. Tulokset ovat valtakunnallista huippua.	Kunnat erimielisiä koulutuksen kehittämisestä: ammattikorkeakoulun taustalla oleva osakeyhtiö puretaan. Resurssien puutteen seurauksena opetuksen taso on laskee. Keski-Pohjanmaan koulutuskuntayhtymä hajoaa kuntien välisiin riitoihin.

8. *Ajatuksia tulevaisuustyöstä Kokkolanseudulla jatkossa*

Kokkolanseutu vuonna 2020 -hankkeen tavoitteina oli aloittaa oppimisprosessi tulevaisuuden tekemiseen ja tulevaisuudentutkimuksen menetelmiin, tuottaa tulevaisuussuuntautunutta tietoa seutukunnan käyttöön, tuottaa esimerkinomaisia tulevaisuudenkuvia Kokkolanseudulle sekä avustaa seutukunnan strategista päätöksentekoa. Käsilläoleva raportti on pyrkinyt osaltaan vastaamaan näihin tavoitteisiin, myös kuvaamalla hankkeen kulkua.

Kokkolanseutu vuonna 2020 -hankkeessa valittu toimintatapa menetelmä- ja painopistevalintoineen oli vain yksi mahdollinen tapa monista. Tämän hankkeen valintoja asetettujen tavoitteiden lisäksi määritteli se, että kyse oli tavoite 2 -hankkeesta. Kokkolanseudun tulevaisuustyön toteuttamiselle jatkossa on monia vaihtoehtoja.

Hankkeen ja siitä syntyneen raportin perimmäisenä tarkoituksena on ollut lähtökohtien luominen seudun tulevaisuustyölle, jonka on oltava jatkuva prosessi. Tässä raportin viimeisessä luvussa esitetään hankkeen kuluessa syntyneitä ja sen kokemuksiin perustuvia ajatuksia seudun tulevaisuustyöstä jatkossa.

Tulevaisuustyöhön mukaan eri tahoja

Kokkolanseutu vuonna 2020 -hankkeeseen osallistunut tulevaisuusryhmä koostui pääasiassa alueen päättäjistä ja tarkastelussa painottuivat elinkeinoelämä ja yhdyskuntarakenne. Jatkossa on tärkeää, että seudun tulevaisuustyössä on mukana monia erilaisia tahoja. Näin erilaiset näkökulmat, lähestymistavat ja painopistevalinnat pääsevät esiin.

Mikäli tulevaisuustyötä jatketaan seutukuntatasolla Kokkolanseutu 2020 -hankkeessa luotujen käytäntöjen mukaan, voisi tulevaisuusryhmän eli esimerkiksi seminaariryhmän kokoonpanoa vaihtaa säännöllisin väliajoin. Näin työssä olisi mukana suurempi määrä ihmisiä ja vastaavasti erilaisia näkemyksiä. Täysin avoimet osallistujamäärältään rajoittamat-

tomat tilaisuudet (esim. seminaarit) eivät ole aina mahdollisia käytännön työskentelyä ajatellen, eikä tällainen käytäntö kaikissa tilanteissa muutenkaan ole tarkoituksenmukainen.

Seudun asukkaiden ja päättäjien vuorovaikutus

Seutukunnan tulevaisuuden tekemisessä olisi tärkeää löytää avoin vuorovaikutus seudun päättäjien, suunnittelijoiden ja asukkaiden kesken. Eräs muoto tällaiselle vuorovaikutukselle voisivat olla tulevaisuusverstaat¹. Myös muu avoin keskustelu vaikkapa lehtien tai internetin välityksellä on tärkeää. Kaikkien asiasta kiinnostuneiden seudun asukkaiden ja myös erilaisten kansalaisryhmien osallistuminen tulevaisuustyöhön on tärkeää ja mahdollisuudet tähän tulisi turvata.

Nuorten mukanaolo tärkeää

Nuorten osallistuminen tulevaisuustyöhön on erityisen tärkeää. Oppilaitoksilla on keskeinen rooli nuorten tulevaisuusajattelun kehittymisen kannalta.² Tulevaisuusteema sopii kaikille kouluasteille.

Tulevaisuustyö eri aluetasoilla

Skenaariotyöskentelyä ja muuta tulevaisuuden tekemistä voidaan toteuttaa monilla eri aluetasoilla. Seutukuntaa ajatellen tulevaisuustyötä voidaan tehdä esimerkiksi kylä-³ tai kaupunginosatasolla, kunta- ja seutukuntatasolla tai seutukuntaa laajemmalla foorumilla, kuten maakuntakohtaisesti.

¹ Ks. luku 2.5.

² Aiheesta esim. Remes - Rubin (toim.) 1996.

³ Kyläkohtaisista tulevaisuuskuvista ks. Jarva 1997.

Tulevaisuustyö eri sektoreilla

Toisaalta skenaariotyöskentelyä ja muuta systemaattista tulevaisuustyötä voidaan toteuttaa sektorikohtaisesti vaikkapa kunnan sisällä eri tehtäväalueilla⁴ tai esimerkiksi seutukunnan tai sitä laajemman alueen tiettyjen alojen, esim. koulutuksen, sosiaalialan, ympäristön, maatalouden tai kulttuurin organisaatioiden yhteistyönä. Tällaisessa työskentelyssä tulevaisuuden tarkastelu keskittyy tiettyyn aihepiiriin. Näin se voi olla syvällisempää ja yksityiskohtaisempaa kuin esimerkiksi seutukuntaa kokonaisuutena tarkasteltaessa. Vaihtoehtoja ja variaatioita on lukuisia.

Tulevaisuustyö eri organisaatioissa

Tulevaisuustyötä ja skenaarioita voidaan tehdä kaikenlaisissa organisaatioissa; yrityksissä, yhdistyksissä, oppilaitoksissa jne.

Käytännön työskentelystä

Käytännössä työskentely voidaan toteuttaa monin tavoin. Keskeistä on tulevaisuuteen suuntautuminen, tulevaisuuteen vaikuttavien tekijöiden pohtiminen, mahdollisten kehityskulkujen ennakointi ja ennen kaikkea sen oivaltaminen, että tulevaisuuteen voidaan jossain määrin vaikuttaa. Nyt tehtävillä päätöksillä on tulevaisuutta muokkaava vaikutus. Skenaariotyöskentely⁵ on hyvä apuväline tulevaisuustyössä.

Tavoiteasettelu tärkeää

Tulevaisuustyöskentelyn tavoitteet on määriteltävä selkeästi. Tavoitteiden pitäisi määrittää myös työskentelytavat, osallistujat jne. Kaikkien prosessissa mukanaolevien tulisi ymmärtää tavoitteet. Itse työskentelyssä asioista ei kuitenkaan tarvitse olla samaa mieltä. Osallistujien on kuitenkin tiedettävä, miksi työtä tehdään. Tämä on tärkeää senkin vuoksi,

⁴ Esimerkkinä kunnan ympäristöpäätäjät ks. Kaivo-oja 1996.

⁵ Ks. luku 2.4.

että työskentelyyn osallistujien olisi sitouduttava ja oltava valmiita panostamaan siihen, myös ajallisesti. Työskentelyn kannalta tärkeät asiat ja käsitteet tulisi määritellä niin selkeästi, että kaikki mukanaolijat sisäistävät ne.⁶

Irti päivän kysymyksistä

Ainakin työskentelyn ideointivaiheessa on tärkeää suuntautua riittävän pitkälle tulevaisuuteen. Tämä merkitsee esimerkiksi sitä, että tulevaisuustyöskentelyssä ei yleensä ole tarpeen puhua vaikkapa projekteista. Työskentelyssä pitäisi irtautua tämän päivän politiikasta. Kuitenkin yhteys arkipäivään on oltava nähtävissä.

Oppimisprosessia

Tulevaisuustyöskentelyn oppimisprosessin kaltainen luonne on hyväksyttävä. Työprosessia on arvioitava jatkuvasti ja on myös oltava valmiita määrittelemään ja muuttamaan toimintatapoja prosessin edetessä.

Historiakatsaus mukaan

Tulevaisuustyön eräs osa voisi olla seudun historian tarkastelu laatimalla siitä esimerkiksi lyhyt kertomus, josta käyvät ilmi kehityksen keskeiset käännekohtat. Tämäntyyppinen tarkastelu ehkä asettaa tulevaisuudenkin pohtimisen uuteen valoon. Historiakatsaus voi osoittaa, että kehitys ei ole aikaisemminkaan ollut suoraviivaista, vaan siinä on ollut käännekohtia ja murrosvaiheita, joita on odotettavissa myös tulevaisuudessa.

⁶ Esimerkkinä tulevaisuudenkuvien erottaminen visioista ja strategioista ja sen ymmärtäminen, että myös vähemmän toivottavilla tulevaisuudenkuvilla on oma alueen menestymiseen tähtäävä merkitys.

Tulevaisuustyön koordinointi tärkeää jatkuvuuden kannalta

Työskentelyn jatkuvuuden turvaamiseksi on tärkeää, että seutukunnan tulevaisuustyötä koordinoimassa on koko ajan jokin tietty taho, joka voisi olla esimerkiksi alueen eri toimijoista koostuva ryhmä.

Kirjalliset lähteet

- Castells, Manuel (1998). End of Millennium. The Information Age: Economy, Society and Culture. Volume III. Blackwell Publishers.
- Gerardin, Lucien (1971). Study of Alternative Futures. The Scenarios Writing Method. Futures Research and Long-Term Planning. Piatra Neamt - Rumania. (Mannermaan 1991 mukaan).
- Greider, William (1997). One world, ready or not. The Manic Logic of Global Capitalism. Simon & Schuster. New York.
- Hautamäki, Lauri (1984). Tulevaisuudentutkimuksen perspektiivi aluetieteessä. Teoksessa Hautamäki, Lauri - Olli Wuori (toim.): Tulevaisuuden tutkimus aluetieteessä - näköaloja ja esimerkkejä. Tampereen yliopisto. Aluetiede, Tiedonantoja n:o 21, 1-14.
- Jarva, Vuokko (1997). Kyläsampo-opas. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän Louhi-projektin raportti. Helsingin yliopiston Osuustoimintainstituutin julkaisuja n:o 15. Helsinki.
- Kaipainen, Jouni (1994). Kokkolan gatewayaseman vahvistaminen. Kokkolan kaupungin omaan käyttöön tilaama selvitys.
- Kaivo-oja, Jari (1996). Kunnan ympäristöpäättäjän työkirja. Skenaariotyöskentely kunnan ympäristö- ja kehitysstrategisessa päätöksenteossa. Skenaariotyöryhmän työkirja ja suunnitteluohjeet. Suomen Kuntaliitto.
- Keski-Pohjanmaan liitto (1997a). Kokkolanseudun tavoite 2 -ohjelma 1997-1999.
- Keski-Pohjanmaan liitto (1997b). Keski-Pohjanmaan aluekehitysohjelma 1997-1999.
- Kirvelä, Torsti (1997). Kunnat ja neljä tulevaisuutta. Suomen Kuntaliitto.
- Kivistö, Torsti (1995). Kehityksen megatrendit ja kuntien tulevaisuus. Kohti ihmisläheistä kansalaisyhteiskuntaa. Kunnallisalan kehittämissäätö. Kunnallisalan kehittämissäätöön tutkimusjulkaisut, nro 5.
- Komiteanmietintö 1989:3. Tulevaisuudentutkimuksen edistämistä selvittäneen toimikunnan mietintö: Muutos, valinnat, tulevaisuus. Valtion painatuskeskus. Helsinki.
- Kuusi, Osmo (1993). Delfoi-tekniikka tulevaisuuden tekemisen välineenä. Teoksessa Vapaavuori, Matti (toim.): Miten tutkimme tulevaisuutta? Kommunikatiivinen tulevaisuudentutkimus Suomessa. Acta Futura Fennica

- no 5. Tulevaisuuden tutkimuksen seura. Painatuskeskus Oy, Helsinki, 132-140.
- Kuusi, Osmo (1996). Asiantuntijatiedon jalostaminen tulevaisuudentutkimuksessa. *Futura* 4/1996, 8-16.
- Lash, Scott - John Urry (1994). *Economies of signs and space*. SAGE Publications. London, Thousand Oaks, New Delhi.
- Linstone, Harold (1978). The Delphi Technique. In: *Handbook of Futures Research*, ed. by Jib Fowles, pp 273-300. Greenwood Press. London. (Mannermaan 1991 mukaan).
- Linstone, Harold - Murray Turoff (Eds.) (1975). *The Delphi Method. Techniques and Applications*. Addison-Wesley Publishing Company, Inc. Massachusetts. (Mannermaan 1991 mukaan).
- Malaska, Pentti (1993). Tulevaisuustietoisuus ja tulevaisuuteen tunkeutuminen. Teoksessa Vapaavuori, Matti (toim.): *Miten tutkimme tulevaisuutta? Kommunikatiivinen tulevaisuudentutkimus Suomessa*. *Acta Futura Fennica* no 5. Tulevaisuuden tutkimuksen seura. Painatuskeskus Oy, Helsinki, 6-12.
- Mannermaa, Mika (1986). Arviointia tulevaisuuden tutkimuksen perusteista ja menetelmistä. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja D-1:1986.
- Mannermaa, Mika (1991). Evolutionaarinen tulevaisuudentutkimus. *Acta Futura Fennica* no 2. Tulevaisuuden tutkimuksen seura. VAPK-kustannus. Helsinki.
- Mannermaa, Mika (1993). Tulevaisuudentutkimus tieteellisenä tutkimusalana. Teoksessa Vapaavuori, Matti (toim.): *Miten tutkimme tulevaisuutta? Kommunikatiivinen tulevaisuudentutkimus Suomessa*. *Acta Futura Fennica* no 5. Tulevaisuuden tutkimuksen seura. Painatuskeskus Oy, Helsinki, 19-33.
- Mannermaa, Mika (1996). Asiantuntijamenetelmät jääneet tulevaisuudentutkimukseen. *Futura* 4/1996, 17-26.
- Mannermaa, Mika (1997). Suomi, kestävä kehityksen tietoyhteiskunta, tulevaisuus. Valtioneuvoston tulevaisuusselonteko, Osa II "Suomen tulevaisuus - taloudesta arvoihin". Oheisjulkaisu 2. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 1997/6.
- Maskell, Peter - Heikki Eskelinen - Ingjaldur Hannibalsson - Anders Malmberg - Eirik Vatne (1998). *Competitiveness, Localised Learning and Regional Development. Specialisation and prosperity in small open economies*. Routledge Frontiers of Political Economy. London and New York.

- Meristö, Tarja (1991). Skenaariotyöskentely yrityksen johtamisessa. Tulevaisuuden tutkimuksen seura. Acta Futura Fennica no 3. VAPK-kustannus. Helsinki.
- Nurmela, Juha (1993). Tulevaisuusverstaas - tulevaisuuden muovaamisen menetelmä. Teoksessa Vapaavuori, Matti (toim.): Miten tutkimme tulevaisuutta? Kommunikatiivinen tulevaisuudentutkimus Suomessa. Acta Futura Fennica no 5. Tulevaisuuden tutkimuksen seura. Painatuskeskus Oy, Helsinki, 193-195.
- Nurmio, Aarne (1996). Millä kartalla Suomi suunnistaa? Suomi-skenaarioiden seurantaprojekti. SMG Finland Oy. SITRA. Helsinki.
- Oinas, Päivi - Seija Virkkala (1997). Learning, Competitiveness and Development. Reflections on the Contemporary Discourse on "Learning Regions". Teoksessa Eskelinen, Heikki (ed.): Regional Specialisation and Local Environment - Learning and Competitiveness. NordREFO 1997:3, 263-277.a
- Pantzar, Mika (1991). The Replicative Perspective on Evolutionary Dynamics. Helsinki school of Economics. Labour Institute of Economic Research, Report 37. Helsinki.
- Reich, Robert B. (1995). Rajaton maailma. Yritysten ja kansallisvaltioiden uudet pelisäännöt. SITRAn julkaisusarja, julkaisu nro 147. Forssa.
- Remes, Pirkko - Anita Rubin (toim.) (1996). Tulevaisuutta etsimässä. Tulevaisuusteema kouluopetuksessa. Opetushallitus. Helsinki.
- Rosenqvist, Olli (1990). Keski-Pohjanmaa aluetaloutena - kehitysnäkymiä 2000-luvulle. Chydenius-Instituutti. Tutkimuksia nro 48. Kokkola.
- Ruokanen, Tapani - Aarne Nurmio (1995). Entä jos... Suomi ja mahdolliset maailmat. SITRA. WSOY. Juva.
- Seppälä, Yrjö (1984). 84 tuhatta tulevaisuutta. Gaudeamus. Helsinki.
- Seppälä, Yrjö (1987). Tulevaisuuden luotaus hallinnossa. Valtionhallinnon kehittämiskeskus. Valtion painatuskeskus. Helsinki.
- Seppälä, Yrjö (1993). Tulevaisuustaulukkomenetelmä, sovelluksena vanhustenhuolto. Teoksessa Vapaavuori, Matti (toim.): Miten tutkimme tulevaisuutta? Kommunikatiivinen tulevaisuudentutkimus Suomessa. Acta Futura Fennica no 5. Tulevaisuuden tutkimuksen seura. Painatuskeskus Oy, Helsinki, 200-214.a

- Seppälä, Yrjö - Osmo Kuusi (1993). Ristivaikutusanalyysi. Sovelluksena kuljetukset 2010. Teoksessa Vapaavuori, Matti (toim.): Miten tutkimme tulevaisuutta? Kommunikatiivinen tulevaisuudentutkimus Suomessa. Acta Futura Fennica no 5. Tulevaisuuden tutkimuksen seura. Painatuskeskus Oy, Helsinki, 141-162.
- Tukiainen, Iris (1997). Ajan merkit tulevaisuusverstaista. Osallistumis- ja vuorovaikutusmenetelmät Pääkaupunkiseudun tulevaisuuskuvaprojektissa. Pääkaupunkiseudun julkaisusarja B 1997:8. Pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunta YTV. Helsinki.
- Tykkyläinen, Markku (1994). Kaupunkilaismainarit Forrestaniassa. Joensuu University Press. Joensuu 1994.
- Törnqvist, Gunnar (1997). Människa, teknik och territorium. NordREFO 1997:4.
- Uotila, Tuomo (1994). Suomalainen sahatollisuus ja sen tulevaisuus. Tulevaisuuden tutkimuksen seura. Painatuskeskus Oy. Helsinki.
- Uudenmaan liitto - Pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunta YTV (1997). Uusimaa 2020, kurkistuksia tulevaisuuteen. Pääkaupunkiseudun julkaisusarja B3: 1997. Uudenmaan liiton julkaisusarja C23 - 1997.
- Valtioneuvoston tulevaisuusselonteko eduskunnalle. Osa I (1996). Suomi ja Euroopan tulevaisuus. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 1996/2.
- Valtioneuvoston tulevaisuusselonteko eduskunnalle. Osa II (1997). Reilu ja rohkea - vastuun ja osaamisen Suomi. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 1997/2.
- Vapaavuori, Matti (toim.) (1993). Miten tutkimme tulevaisuutta? Kommunikatiivinen tulevaisuudentutkimus Suomessa. Acta Futura Fennica no 5. Tulevaisuuden tutkimuksen seura. Painatuskeskus Oy, Helsinki.
- Vartia, Pentti - Pekka Ylä-Anttila (1996). Kansantalous 2021. ETLA, SITRA. Helsinki.
- Vartiainen, Perttu (1997). Seinäjoen kaupunkiseudun nykytila ja kehittämisen edellytykset. Seinäjoen kaupunkitutkimus. Etelä-Pohjanmaan liitto. Julkaisu B:6.
- Virkkala, Seija (1997). Paikalliskulttuuri ja yhdyskuntien kehityspolut. Teoksessa Hautamäki, Lauri - Timo Keski-Petäjä - Kristiina Seppälä (toim.): Yhteiskunta orientaatioina. Tampereen yliopisto. Aluetieteen ja ympäristöpolitiikan laitos. Sarja A, 20. Tampere, 211-221.
- Virkkala, Seija (1998). Local culture, national projects and global competition. A case study of a development path and development strategy

for Kokkola. In Mariussen, Åge (ed.): Nordic institutions and regional development in a globalized world. NordREFO (in print).

YTV, Uudenmaan liitto, toukokuu 1997: Uusimaa 2020. Kurkistuksia tulevaisuuteen. Tiedote.

Suomi-skenaariot (Ruokanen - Nurmio 1995, Nurmio 1996) sekä Suomen Kuntaliiton skenaariotarkastelu ”Kunnat ja neljä tulevaisuutta” (Kirvelä 1997)

Suomi -skenaariot oli vuonna 1994 käynnistynyt laaja yhteistyöhanke, jonka rahoittajina olivat SITRA, valtioneuvoston kanslia, eräät ministeriöt, etujärjestöt ja muut organisaatiot. Hankkeen lähtökohtana oli tarve täydentää skenaarioilla aikaisempia tulevaisuutta hahmottavia pitkän aikavälin arvioita. Tavoitteena oli skenaariotyöskentelyn kehittäminen poliittisen päätöksenteon tueksi sekä yritysten ja julkisyhteisöjen strategisen kehittämisen välineeksi Suomessa. Suomi-skenaariot -hanke oli kehitysprojekti, joka perustui päätöksenteon ja tutkimuksen vuorovaikutukseen. Hankkeen tuloksena mm. laadittiin viisi vaihtoehtoista skenaariota tulevaisuudesta. (Ruokanen - Nurmio 1995, 11-12)

Suomi-skenaariot hankkeessa syntyneet skenaariot olivat nimeltään Suuri suunnitelma, Armotonta menoa, Kulttuurien paineessa, Lopun jälkeen sekä Valtapiirien kilpailu. Suomi-skenaarioiden seurantaprojektin (Nurmio 1996) tavoitteena oli arvioida skenaarioiden sisältöä ja niiden käytöstä saatuja kokemuksia sekä myös laatia normatiivisia ohjeita¹ skenaariotyöskentelyn tehostamiseksi. Hankkeen seurantaprojektin raportissa todetaan, että yksikään viidestä Suomi-skenaariosta ei ole sellaisenaan toteutumassa. Näin ei pidä ollakaan, sillä skenaarioiden avulla ei pyritä ennustamaan. Tarkasteltaessa toimintaympäristön kehitystrendejä skenaarioiden avulla voidaan havaita kuhunkin skenaarioon liittyen sekä niihin kuuluvia että niille vastakkaisia ilmiötä. Tässä suhteessa kaikki skenaariot ovat yhtä oleellisia. Suomi-skenaarioiden seurantaprojektin raportissa esitellään kuudes Suomi-skenaario - Kehien Eurooppa - joka on eräänlainen synteesi toimintaympäristön kehitystrendeistä ja skenaarioista Armotonta menoa ja Valtapiirien kilpailu. (Nurmio 1996, 12-14)

Suomen Kuntaliiton julkaisu ”Kunnat ja neljä tulevaisuutta” (Kirvelä 1997) liittyy Suomi-skenaarioihin sekä Kuntaliiton skenaarioprosessiin, jossa skenaariotarkastelu on ulotettu kuntiin. Kuntaliiton skenaariotyön pääpaino on hyvinvointiyhteiskunnan ja suomalaisten kuntien tulevaisuuden vaihtoehtojen pohtimisessa. Kuntien kannalta tärkeiden muuttujien käyttäytymistä tarkasteltiin erilaisissa tulevaisuuksissa. Tarkastelu pohjautui neljään Suomi-skenaarioon: Suuri suunnitelma, Armotonta menoa, Kehien Eurooppa sekä Kulttuurien paineessa. (Kirvelä 1997, 15-16)

Seuraavassa tiivistelmässä edellä mainitusta neljästä skenaariosta on käytetty sekä Suomi-skenaarioiden kuvausta (Nurmio 1996) että Suomi-skenaarioihin pohjautuvia Suomen Kuntaliiton skenaariokuvauksia (Kirvelä 1997).

Armotonta menoa

Suomi-skenaarioiden Armotottoman menon keskeisiä lähtökohtia ovat seuraavat: Uusi teollinen logiikka ja monikansallisten yritysten toiminta johtavat yhteiskuntarakenteiden ja taloudellisten sekä poliittisten järjestelmien murrokseen.

¹ ks. luku 2.4.

- *Teknologian nopea kehitys ja organisatoriset innovaatiot muuttavat arvontuotannon logiikkaa ja luovat edellytyksiä taloudelliselle kasvulle ja kilpailueduille.a
- *Avoimet markkinat luovat kasvuedellytyksiä yrityksille, jotka kykenevät yhdistämääna edulliset tuotanto-olosuhteet ja globaalit markkinat.a
- *Monikansalliset yritykset ja niiden verkostot muodostuvat blokeiksi, jotka ohjaavat taloudellista kehitystä, investointeja ja kauppaa.a
- *Kehityksen institutionaalinen ja poliittinen ohjaus ei onnistu kansainvälisellä eikä kansallisella tasolla: pääomamarkkinat eivät ole kontrolloitavissa; byrokraatiat eivät pysy teknologian nopean kehityksen tahdissa; talousalueiden kilpailu investoinneistaa
- *Seurauksena on eriytyvää alueellista, taloudellista ja poliittista kehitystä, elintasoerojena kasvua, voittajia ja häviäjiä. (Nurmio 1996, liite 2/1)a

Alueelliset rakenteet hahmottuvat uudelleen rajattoman talouden logiikan mukaisesti. Kansallisvaltion rajat menettävät merkitystään. Muodostuu uusia aluevaltioita tehokkaan taloudellisen toiminnan asettamien vaatimusten pohjalta. Keskeisiä ja vaikuttavia toimijoita ovat kansainväliset suuryritykset ja niiden verkostot sekä uutta teknologiaa tehokkaasti hyödyntävät kansalliset yritykset. Nopeus, tehokkuus ja tuottavuus ovat tämän maailman ihanteita. Uuden teollisen logiikan mukaisesti arvontuotanto tapahtuu tiedon, asiakaslähtöisyyden, verkostojen ja hankittujen, suhteellisten etujen avulla. Verkostot ovat matalia ja nopeita. Menestyjät kykenevät hyödyntämään parhaiten saatavilla olevaa rajatonta tietoa. (Kirvelä 1997, 23)

Kansainväliset järjestöt ja byrokraatiat eivät pysy vauhdissa. YK tukehtuu maksuvaikeuksiinsa ja legimiteettikriisiinsä eikä turvallisuusneuvostoa laajenneta. Rion kokouksen päätöksiä ei ratifioida. Yhdysvaltojen kasvu jatkuu. Taloudellisesti vahvat valtiot, Yhdysvallat, Saksa ja Japani pyrkivät turvaamaan taloudelliset etunsa. Kiinalaisten klaanien verkostot liittoutuvat monikansallisten yritysten kanssa, mikä tekee niistä ylivertaisia. Kiinaan sijoitetaan myös paljon työvoimaa vaativia ja ympäristölle riskejä aiheuttavia laitoksia. (Kirvelä 1997, 23-24)

Euroopan unioni ajautuu sivuraiteelle. Euroopan kansallisvaltiot menettävät merkitystään ja samalla EU:n merkitys pienenee. Monikansalliset yritykset ovat saaneet EU:lta tarvitsemansa ja EMUn kolmanteen vaiheeseen ei ole tarvetta. (Kirvelä 1997, 24)

Suomella ei ole turvanaan EU:n yhteisesti sovittuja pelisääntöjä eikä myöskään EMUa. Kansallisen politiikan tärkeimpiä tehtäviä on turvata kansainväliset menestymismahdollisuudet omaaville yrityksille hyvät toimintaedellytykset Suomessa ja vapaat markkinat maailmalla. Kun EMUn kolmas vaihe on haudattu ja eurooppalainen valuuttayhteistyö on muutenkin vaikeuksissa, Suomi käyttää devalvaatiota avainalojen piristysruiskeena. Avainalat menestyvät ja niiden menestymistä tuetaan. Kovan säästö- ja sopeutumiskuurin jälkeen näkyikin jo valoa. Uuden Seelannin ihme saa rinnalleen Suomen ihmeen. (Kirvelä 1997, 24)

Valtiollisen politiikan päästrategiana on vetäytyminen. Aluepolitiikka perinteisessä merkityksessä katoaa ja kunkin alueen on tultava toimeen omillaan. Tulonjako tapahtuu markkinoilla eikä julkinen valta suorita uudelleenjakoa. Yhteiskunnallisten palvelujen rahoitus

perustuu pitkälti maksuihin. Ihmiset ostavat tarvitsemiaan palveluja. Maksut on otettu käyttöön myös peruskouluissa ja kirjastoissa. Mahdollisuudet hankkia välttämättömät palvelut yksityisiltä tai julkisilta markkinoilta turvataan kansalaispalkalla, jolla ei kovin paljon saa. (Kirvelä 1997, 24)

Kuntien itsehallinto kasvaa voimakkaasti. Kunnat ovat vapaita tekemään päätöksiä välittämättä valtion ohjauksesta tai EU-normeista. Tasausjärjestelmän lakkauttamisen myötä kunnan käytössä olevat tulot määrittelevät pitkälle itsehallinnon rajat. Kuntien asema palvelujen tuottajana pienenee ja kunnan palvelujen asiakkaina ovat lähinnä C- ja D-kansalaiset. (Kirvelä 1997, 24-25)

Kuntien välinen kilpailu pitää menestyvillä seuduilla veroprosentin alhaisena. Taantuvilla alueilla veroprosentti saattaa olla korkea, mutta tuloja ei kuitenkaan kerry tulotason alhaisuuden ja veromaksajien vähäisyyden vuoksi. Kunnat eriarvoistuvat ja on kuntia, joiden talous romahtaa. (Kirvelä 1997, 25)

Suuri suunnitelma

Suomi-skenaarioiden Suuren suunnitelman keskeisiä lähtökohtia ovat:

*Globaalit taloudelliset, poliittiset ja ympäristöongelmat edellyttävät ylikansallisia ratkaisuja, vahvoja instituutioita ja yhteisiä pelisääntöjä.n

*Markkinatalouden ja demokratian eteneminen luo edellytyksiä kestäväen kehityksenn toteuttamiselle: Taloudellinen kasvu on välttämätöntä ongelmien ratkaisemiseksi; teollisian rakenteita on uudistettava ekologisista lähtökohdista käsin; avoimet globaalit markkinat jan taloudellinen integraatio luovat kasvua kaikille osapuolille; integraatio johtaa elintasoerien kaventumiseen, keskiluokkaistumiseen, keskinäisen riippuvuuden kasvamiseen; keskiluokkaistuminen johtaa demokratian etenemiseen ja länsimaistumiseen; demokratiat eivät n sodi keskenään.” (Nurmio 1996, liite 1/1)n

Suuri suunnitelma on maailmanlaajuisten ja pienempienkin instituutioiden maailma. Järki ja yhteisen hyvän tavoittelu voittavat ahtaat kansalliset pyrkimykset. Liikkeellepanevin voimin ovat yhteisten etujen etsiminen, neuvottelujen käyminen aseellisten konfliktien tai niillä uhkaamisen sijasta sekä taloudellisen ja poliittisen integraation syveneminen. (Kirvelä 1997, 17)

Maaailmaan syntyy kolme keskenään kommunikoivaa valtaryhmittymää: Yhdysvallat, EU ja Japani, jotka toimivat yhteistyössä keskenään ja muiden valtioiden kanssa. Venäjän uudistukset jatkuvat rauhanomaisesti ja maa jatkaa kulkuaan kohtia markkinataloutta. Itämeren alue on rauhallinen. YK selviytyy budjettivaikeuksistaan, maailman kauppajärjestö aloittaa toimintansa ja maailmanlaajuinen ympäristöorganisaatio perustetaan. Euroopan unioni syvenee ja laajenee, EMUn kolmas vaihe toteutuu laajana. EU ottaa askeleita kohti liittovaltiota. Pohjoisen ulottuvuuden painoarvo lisääntyy EU:n päätöksenteossa. (Kirvelä 1997, 17-18)

Suuren suunnitelman Suomi on uudistunut hyvinvointiyhteiskunta, joka on säilyttänyt pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan keskeiset periaatteet, mutta hyvinvoinnin tuotta-

misen tavat on uudistettu. Kansalaiset, kansalaisten järjestöt ja perheet ovat tärkeitä toimijoita. Yhteiskunnallinen turvaverkko on tiheä ja yhteiskunnan turva on ihmistä aktivoivaa. On aina taloudellisesti kannattavampaa tehdä työtä kuin olla tekemättä sitä. Tietoyhteiskunnan kehittäminen on suuri kansallinen projekti ja kaikki kansalaiset halutaan kiinnittää tietoyhteiskuntaan taloudellisista mahdollisuuksista riippumatta. Päättäjien moraalille asetetaan uusia vaatimuksia, koska kansalaiset suhtautuvat päätöksentekoon kriittisesti ja vaativat tehdyille päätöksille perusteluja. Uudistuvat poliittiset puolueet ovat edelleen poliittisen järjestelmän kulmakiviä. (Kirvelä 1997, 18)

Suuressa suunnitelmassa kunnan itsehallinto ja tehtävät ovat laajat. Valtion ja kuntien suhteet ovat kunnossa ja niiden työnjako on selkeä. Hyvinvointi on laajaa ja hyvinvointipalveluja tuottavat kunnan ohella yksityiset ja järjestöt. Ympäristöarvot korostuvat myös kunnan tehtävissä. Tuloverotuksen painopiste on suurelta osin kunnissa. Palvelumaksut ja valtionosuusjärjestelmä auttavat pitämään kuntien talouden tasapainossa. Kuntien väliset erot eivät kasva suuriksi, koska kuntien välinen tasausjärjestelmä toimii. Kunnat yhdistävät voimansa ja toimivat yhteistyössä seudullisesti ja laajemminkin. Kunnan asukkaan ja kansalaisen paras on kaiken toiminnan tavoitteena. (Kirvelä 1997, 18)

Kehien Eurooppa

Kehien Eurooppa -tulevaisuus toteutuu maailmassa, jolle on tunnusomaista globaalit avoimet markkinat, hidas taloudellinen kasvu, alueellisten suurvaltojen sisäisen yhteistyön tiivistyminen ja keskinäisen yhteistyön heikentyminen. Väestökehityksen ongelmat kasvavat. Tekninen kehitys nopeutuu. Uusi teollinen logiikka etenee voimakkaasti. Eurooppaa vaivaa hidas taloudellinen kasvu. Se on jakautunut kolmeen osaan: EMU-maihin, muihin EU-maihin ja Eurooppa-sopimusmaihiin. EU ei laajene. Euroopan ydin tiivistää yhteistyötään kohti liittovaltion muotoja saavaa yhteenliittymää. Suomi on mukana Euroopan ytimessä. Venäjän kehitys on hidasta ja epätasaista. Eurooppa etenee kohti uutta poliittista kahtiajakoa. (Kirvelä 1997, 20)

Maailmantalouden heikon kehityksen vuoksi yhteiset intressit jäävät taka-alalle ja alueellinen protektionismi valtaa alaa. Talousalueet kääntyvät sisäänpäin ja paneutuvat omien ongelmien ratkaisemiseen. Kaakkois-Aasian taloudellinen kehitys on maailman nopeinta ja Aasian valtiot liittoutuvat aikaisempaa enemmän. Maailmaan muodostuu alueellisia, taloudellisia ja poliittisia keskenään kilpailevia saarekkeita. Afrikan kehitys on heikkoa ja väestöongelmat nousevat jälleen keskeisiksi. Vesipulan vuoksi vesihuollon ratkaiseminen nousee yhdeksi kansainvälisen politiikan keskeiseksi kysymykseksi. Väestökehityksen ja talouden ongelmiin ei löydy globaaleja poliittisia ratkaisuja. Alueellisten ratkaisujen ja alueellisten suurvaltojen merkitys korostuu. Maailman kolmen suuren talousalueen, Yhdysvaltojen, Aasian ja Euroopan, sisäinen integraatio etenee, mutta niiden keskinäinen polarisaatio lisääntyy. Vuorovaikutus tapahtuu alueellisten suurvaltojen kahdenkeskisten järjestelyiden kautta. (Kirvelä 1997, 20)

Uudessa maailmassa Eurooppa hakee kilpailukykyään vapaan markkinatalouden kautta. Taloudellisen yhdentymisen aikataulusta pidetään kiinni EMUn kolmannen vaiheen toteuttamisessa. Siirrytään yhteiseen valuuttaan. Sen ensi vaiheessa EMUssa on mukana ydin-

joukko, johon kuuluu Saksan, Itävallan ja Benelux -maiden lisäksi Suomi. Euron vakaus saavutetaan pitämällä inflaatio alhaisempana kuin kilpailevilla markkina-alueilla. Käy ilmi, että EU:n laajeneminen ja syveneminen eivät ole yhtä aikaa mahdollisia. EMU-ydin syventää yhteistyötään, ja kansalaisten vastustuksesta huolimatta EMU-ydin astuu kohti Euroopan liittovaltiota. Ydin näkee eurooppalaisen federalismin välttämättömänä ja johdonmukaisena jatkona sisämarkkinoiden toiminnan tehostamiselle. Euroopan kehitys eriytyy. Muodostuu Kehien Eurooppa, johon kuuluvat EMU-ydin, sen ulkopuolelle jääneet ja Eurooppa-sopimusmaat. EMU-ytimen ongelmat vaivaavat koko Eurooppaa eikä EMUn laajentamiseen tunneta yhtä suurta innostusta kuin aiemmin. (Kirvelä 1997, 20-21)

Yleiseurooppalainen kehitys johtaa Suomessa uudelleen lamaan ja työttömyys kasvaa uudelleen. EMU-ytimen talouspolitiikan tulokset eivät ole odotusten mukaisia. Euroopan reunalla Suomi joutuu kierteeseen, johon ei löydy toimivaa ratkaisua. Suomen keskeisten vientituotteiden epävakaa hintakehitys korostaa Suomen epävarmaa asemaa. Työttömyys pysyy korkeana ja kansallinen poliittinen epävarmuus kasvaa. Suomen kohtalo on yhä voimakkaammin sidoksissa muiden, lähinnä EMUn ydinmaiden ja erityisesti Saksan talouden kehitykseen. (Kirvelä 1997, 21)

Suomalainen hyvinvointiyhteiskunta joutuu puristukseen EMUn ytimessä. Talouden heikko kehitys johtaa jatkuviin julkisten menojen leikkauksiin, joiden kohteista hallitukset ja etujärjestöt ovat eri mieltä. Pohjoismainen hyvinvointiyhteiskunta joudutaan suurelta osin purkamaan ja korvaamaan yksilön vastuuta korostavalla järjestelmällä. Valtion vetäytyminen määrätietoisesti rahoitusvastuustaan merkitsee periaatteessa kunnan itsehallinnon kasvua. Voimavarojen niuketessa joudutaan kuitenkin tilanteeseen, jossa kuntasektorilla on paljon valtaa ja vastuuta, mutta vähän resursseja. Kunnille halutaan siirtää useita velvoitteita. Kuntalaisten subjektiiviset oikeudet lisääntyvät. Kunnat eivät selviä kaikista velvoitteista. Valtion ja kuntien vastakkainasettelu lisääntyy. (Kirvelä 1997, 21-22)

Korkea työttömyys pitää koko yhteiskunnan sosiaalimenot suurina. Kunnissa sosiaalipalveluiden rahoitus ajautuu kriisiin. Omavastuuosuudet ja maksut nousevat ja yksityisiä vaihtoehtoja syntyy kunnallisten palvelujen rinnalle aiempaa enemmän. Palvelujen saatavuuden sosiaaliset ja alueelliset erot kasvavat. Laman jatkuessa ja työttömyyden pysytellessä korkeana kuntien talous kehittyy heikosti. Kasvavat velvoitteet ja valtion rahoitusosuuden lasku johtavat siihen, että kunnallisverotusta joudutaan kiristämään voimakkaasti. (Kirvelä 1997, 22)

Kulttuurien paineessa

Suomi-skenaarioiden Kulttuurien paineessa -maailman keskeisiä lähtökohtia ovat:

Vanha globaali järjestys ja sen taustalla ollut ideologinen konflikti korvautuvat maailman suurten sivilisaatioiden kasvavalla sisäisellä koheesiolla ja eri sivilisaatioiden uusilla asettelmilla, jännitteillä ja yhteistyöjärjestelyillä.

*Sivilisaatioiden maailmankatsomukselliset ja kulttuurierot ovat todellisia, merkittäviä jao pysyviä.

*Ideologisen vastakkainasettelun päättyminen ja kansainvälisen vuorovaikutuksen lisääntyminen kauppapoliittisissa, turvallisuuspoliittisissa, ympäristö- ja väestökysymyksissä johtaa sivilisaatiotietoisuuden lisääntymiseen, sivilisaatioiden välisiin jännitteisiin ja kansainvälisen yhteistyön vaikeutumiseen.t

*Globaalien instituutioiden heikentyminen ja markkinavoimien kasvanut valta johtaa kansallisiin vastareaktioihin ja kansallisvaltioiden vahvistumiseen.t

*Länsimaisen sivilisaation dominanssipyrkimykset esim. kansainvälisissä instituutioissa herättää vastareaktioita ja johtaa uusiin asetelmiin. (Nurmio 1996, liite 3/1)t

Sivilisaatiot ja kulttuurit kehittyvät kansainvälistä politiikkaa ja kauppaa ohjaaviksi tekijöiksi. Vanhat sivilisaatiot muodostavat uskonnollisesti ja poliittis-taloudellisesti yhtenäisiä alueita. Poliittikka ohjaa kansainvälistä ja kansallisen tason kehitystä. Keskeistä on länteen muodostuvan yhtenäisen sivilisaation vuorovaikutus ja kilpailu ei-läntisten kulttuurikokonaisuuksien kanssa. Pyrkimykset yhteisten pelisääntöjen luomiseksi eivät onnistu. Tuloksena on moninapainen, sivilisaatorajojen uudelleenjakama maailma. Kansainvälisen vapaakaupan tielle kertyy esteitä. Maailman kauppajärjestö kuihtuu kuten muutkin kansainväliset järjestöt. Kansainvälisen vapaakaupan sijalle tulevat sivilisaatioiden vapaakauppajärjestelyt ja valtioiden kahdenväliset sopimukset. (Kirvelä 1997, 26)

Kansallisvaltioiden asema vahvistuu. Maailmassa on useita vallan keskuksia, joiden väliset tasapainoasetelmat ovat horjuvia. Vähitellen löytyy kuitenkin uusi tasapaino, jossa napoina ovat Yhdysvallat ja Kiina. Islamilaiset maat perustavat lujan yhteistyöverkoston ja syntyy vähitellen islamilainen vapaakauppa-alue. Venäjän ja Länsi-Euroopan välillä on jännitteitä. Venäjä ei kuitenkaan uhkaa Eurooppaa. Eri puolilla Venäjää on nähtävissä merkkejä nationalistisen autoritäärisyyden noususta. Sisäiset valtataistelut jatkuvat. (Kirvelä 1997, 27)

Euroopassa EMUn lähentymiskriteereiden täyttäminen kohtaa jäsenmaissa lisääntyvää vastustusta. Yhteinen raha siirtyy tulevaisuuteen. Jäsenvaltiot alkavat noudattaa yhä kansallisempaa politiikkaa niissä asioissa, joista ennen pyrittiin päättämään yhdessä. Kansallisten intressien nousu halvaannuttaa EU:n kehittämisen. EU ei syvene, instituutioiden välisiä toimivaltasuhteita ei uudisteta, avoimutta ei lisätä ja kansalaisten ja EU:n välinen kiulu kasvaa entisestään. EU jää itsenäisten jäsenvaltioiden talousliitoksi. Muiden EU:n jäsenvaltioiden tavoin Suomi alkaa noudattaa suhteellisen itsenäistä raha- ja talouspolitiikkaa. ERM:n merkitys on olematon. Euroopassa nähdään kilpailevien devalvaatioiden sarja. Suomi on mukana tässä kilpailussa ja menestyykin siinä alussa kohtuullisen hyvin. Kun EU:n merkitys vähenee, Suomen hyvät suhteet Venäjään korostuvat. (Kirvelä 1997, 27)

Vientiteollisuuden kilpailukyky kasvaa ja suomalaiset yritykset valtaavat markkinaosuuksia. Kansantalouden kehitysnäkymät ovat suotuisat. Hyvinvointipalvelujen kehittämiseksi otetaan lisää ulkomaista lainaa, koska sen takaisinmaksussa ei uskota olevan ongelmia. Julkisen talouden osuus kansantaloudesta säilyy merkittävänä. Kansantalouden ennustuksissa on palattu tutulle trendiennustamisen linjalle. Kuntien rahoituspohjan vakaana pitämisessä mekanismeja ovat edelleen valtionosuudet ja kunnallisverot. Tulonsiirrot ovat niin suuret, että kunnallistalouden osuus BKT:sta kohoaa 35 prosenttiin vuonna 2010. Kun

EMUsta ei tarvitse enää välittää, vanhalle pohjalle perustuvan hyvinvointiyhteiskunnan rakentaminen alkaa uudestaan. Elinkeinoelämää tuetaan massiivisesti julkisin varoin. Velka kasvaa tasaisesti. (Kirvelä 1997, 27-28)

Kansallisen konsensuksen paine ja keskitetty ohjaus pienentävät kunnallista itsehallintoa. Uutta hyvinvointiyhteiskuntaa rakennetaan vanhan pohjalle. Kunnan tehtävänä on toimia palvelujen tuottajana ja huolehtia alueensa infrastruktuurista. Kunta on paikallisen tason poliittinen yhteisö, jonka tehtävänä on kunnallisen itsehallinnon ja lähidemokratian toteuttaminen. Kansallisen kulttuurin nousu seuraa kansallisvaltioiden nousua. Kulttuurisia perinteitä arvostetaan. Kulttuuri- ja vapaa-aikatoimi säilyy pääosin kuntien ylläpitämänä. Markkinaehtoisten palvelujen osuus kuitenkin lisääntyy. (Kirvelä 1997, 28)

Alun hyvistä näkymistä huolimatta Kulttuurien paineessa -tulevaisuuden loppu on onneton. Velka kasvaa, rahan hintaan tulee Suomi-lisä. Julkisen velan hoitokustannukset nousevat budjetin suurimmaksi pääluokaksi. Suomen on antauduttava talouden armottomien lainalaisuuksien edessä. Alkaa palvelujen karsiminen ja pakonomaiset leikkaukset, jotka johtavat vähitellen hyvinvointiyhteiskunnan näivettymiseen. Suomi on jo toista kertaa lyhyen ajan kuluessa pakkosäästämisen tiellä. Edellinen säästäminen oli harrastelua tähän verrattuna. Emme kuitenkaan ole ainoa kansakunta, joka ajautui uudelleen taloudellisesti pettävälle pohjalle. (Kirvelä 1997, 28-29)

Uusimaa 2020 -skenaariot

Uudenmaan liitto ja Pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunnan YTV:n kehitystoimisto laativat yhteistyössä Uusimaa 2020 -skenaariot. Skenaarioiden laadinta oli osa Uudenmaan liiton aluekehittämisstrategian tarkistustyötä. YTV:ssä skenaariotyö on ensimmäinen vaihe ”Pääkaupunkiseudun tulevaisuuskuva PKS 2020” -projektia. Tulevaisuuskuva-projekti liittyy myös pääkaupunkiseudun liikennejärjestelmäsuunnitelman tarkistamistyöhön. Alue- ja yhdyskuntarakenteellisilla kysymyksillä on sen vuoksi keskeinen asema skenaariotarkastelussa. Skenaariot on tarkoitettu keskusteluaineistoksi pohdittaessa maakunnan tulevaisuutta Uudenmaan liiton ja YTV:n päättävissä elimissä ja niiden toivotaan palvelevan myös Uudenmaan kuntien ja muiden organisaatioiden kehittämistyötä. (Uudenmaan liitto - YTV 1997, 1-3)

Skenaariovaiheessa laadittiin neljä tulevaisuuskertomusta, joiden nimet ovat ”Markkinoiden mahti”, ”Talouden takapakki”, ”Agendasta arkipäivään” ja ”Pontta pienyhteisöistä”. Kertomukset kuvaavat tapahtumia ja prosesseja, jotka johtavat neljään erilaiseen Uudenmaan kehityskuvaan vuonna 2020. Lähtökohtana ovat yleismaailmalliset muutostoimat, jotka ilmenevät alueellisina ja paikallisina kehitysprosesseina. Skenaariot on rakennettu käytettävissä olevista Uudenmaan tulevaisuutta koskevista tiedoista ja näkemyksistä. Kertomuksia tukemaan on laadittu kvantitatiiviset laskelmat kansantalouden ja aluetalouden, elinkeinojen, väestön, asumisen ja energiatalouden kehityksestä. Tulevaisuuskertomuksissa on käsitelty myös laadullisia muutoksia, kuten työn luonteen muuttumista ja yhteiskunnallista eriarvoistumista. (Uudenmaan liitto - YTV 1997, 3)

Projektia toteuttamassa on ollut laaja organisaatio. Sekä Uudenmaan liitosta että YTV:stä on projektissa ollut mukana noin kahdeksan hengen ryhmä. Projektissa mukana olleet ovat valmistelleet kukin omalta tehtäväalueeltaan aineistoa sekä nykytilakuvaukseen että skenaariotarkasteluun. Skenaarioiden laadintaprosessissa on ollut käytettävissä asiantuntijati-
toja useilta eri aloilta. Tulevaisuuskertomusten laadinnassa on ollut apuna eri aihepiirejä käsitteleviä kommentoivia erillistarkasteluja. Työn aikana luotiin laaja asiantuntijaverkosto, joka on osallistunut keskusteluun skenaarioluonnoksista. Skenaarioluonnoksia on käsitelty myös Uudenmaan liiton työryhmissä ja neuvottelukunnissa. (Uudenmaan liitto - YTV 1997, 4-5)

Projektin tuloksena syntyi Uusimaalle neljä skenaariota. Seuraavassa esitettävät lyhyet kuvaukset skenaarioista ja tulevaisuuskertomuksista niiden taustalla ovat YTV:n ja Uudenmaan liiton tiedotteesta (YTV 1997). Uudenmaan skenaariot sisennetty.

Markkinoiden mahti

Markkinoiden mahtia luonnehtii voimakas talouskasvu ja liberalistinen talouspolitiikka. Tulotaso Suomessa on kaksinkertaistunut kaudella 1995-2020. Samalla kuitenkin palkka- ja tuloerot ovat kasvaneet merkittävästi, mikä näkyy eriarvoisuuden lisääntymisenä yhteiskunnassa. (YTV 1997)

Uusimaa - Säkenöivä city

Helsingin seutu on menestynyt hyvin kilpailussa Pohjois-Euroopan johtavan keskuk-
sen asemasta. Uudenmaan väestömäärä on kasvanut lähes 400 000 asukkaalla vuo-
sina 1995-2020. Kasvusta noin neljännes aiheutuu siirtolaisuudesta. Pääkaupunki-
seudun laajenevalla työssäkäyntialueella asuu jo lähes kaksi miljoonaa asukasta.
Alueen kehityksessä avainasemassa on ollut hightech-yrityksiin syntynyt korkeata-
soiseen osaamiseen perustuva uusi työ sekä mittavat infrastruktuuri-investoinnit.
Helsingin keskusta kukoistaa; se on kaupan, kulttuurin ja viihteen ”kultaisena kes-
kus” 20-kerroksisine luksustason asuintaloinen. Radanvarsi-kuntien lähiöihin on
syntynyt vähävaraisten ja siirtolaisten ”working poor” -alueita. (YTV 1997)

Talouden takapakki

Suomen kilpailukyky on rapautunut ja maa kuuluu Euroopan köyhiin maihin. Ajatukset suurista elvyttävistä investointihankkeista on jouduttu hautaamaan. Suhteellinen palkkataso on laskenut monilla aloilla ja eläkkeiden ostovoima on pudonnut. Yhteiskunnan nopet muutokset ja yleinen epävarmuus ovat tehneet politiikassa tilaa populistisille ääriliikkeille. (YTV 1997)

Uusimaa - Urbaani ryysyranta

Työttömien muuttovirta muualta maasta on suuntautunut Uudellemaalle, ja suurin osa muuttajista on asettunut pääradan varren kaupunkeihin ja taajamiin. Kaupungis-
tuvan väestön köyhyys ja syrjäytyneisyys on lisääntynyt. Moni joutuu asumaan tila-
päisasunnoissa, esim. asuntovaunualueilla, ja kodittomien joukko on kasvanut. Hel-
singin keskusta on joutunut kurjistumiskiarteeseen ympäristön rapistuesssa ja yleisen
turvattomuuden lisääntyessä. Asuinympäristön, liikenneverkon ja muun infrastruk-

tuurin kunto on yleisesti heikentynyt. Harveneva hyvin toimeentulevien väestönosa on hakeutunut ”kultaiselle kehälle” Kirkkonummi-Espoo-Sipoo-vyöhykkeelle. (YTV 1997)

Agendasta arkipäivään

Tämä skenaario perustuu kestävän kehityksen toteuttamiseen ja hyvinvointiyhteiskunnan kehittämiseen. Suomi on toiminut edelläkävijänä kansainvälisten ympäristösopimusten toteuttamisessa. (YTV 1997)

Uusimaa - Potkulautaparatiisi

Helsingin kaupunkiseutu on maailmalla edelläkävijä kestävän kehityksen kaupunkipolitiikan toteuttamisessa. Asuntojen energiaomavaraisuus on lisääntynyt ja suljettu jätehuolto yleistynyt. Joukkoliikenteen ja kevyen liikenteen kehittämiseen on panostettu erityisesti kaupunkialueilla. Uudenmaan uudet asuin- ja työpaikka-alueet on sijoitettu hyvien raideliikenneyhteyksien varteen. Etätyön yleistymisen ja liikkumiskustannusten kallistuminen ovat vähentäneet pendelöintiä ja vahvistaneet pääkaupunkiseudun ulkopuolisten kaupunkien ja taajamien asemaa. (YTV 1997)

Pontta pienyhteisöstä

Maailmalla sattuneita ympäristökatastrofeja sekä energiakriisin ja elintarvikepulan uhkaa ei voida pitää ohimenevinä ilmiöinä, joten suomalaisetkin joutuvat etsimään uusia selviytymiskeinoja globaalien uhkien täyttämässä maailmassa. Yhteiskunnan erilaistuminen arvoiltaan, elämäntavoiltaan ja työn tekemisen muodoiltaan yhdessä tietoteknisten innovaatioiden kanssa on johtanut alueellisesti hajautuvaan, epätasaiseen kehitykseen. (YTV 1997)

Uusimaa - Mummon mökki modeemilla

Perinteinen hyvinvointivaltio on rapautumassa, ja kansalaisten omatoimisuus korvaa monilta osin viranomaisohjauksen. Nopeat elämänmuutokset kuuluvat arkeen. Sukulaiset, naapurit, elämäntapayhteisöt ym. erilaiset lähipiirit muodostavat turvaverkon, joka antaa ihmisille aineelliset ja henkiset selviytymisen mahdollisuudet. Toiminta kansalaisjärjestöissä on luonnollinen tapa osallistua paikkakunnan sosiaaliseen elämään. Monet entiset ”nukkumalähiöt” ovat vilkkaita, monipuolisia ”pikkukaupunkeja”, ja muuttovirta suuntautuukin pääkaupunkiseudulta pieniin ja keskisuuriin kaupunkeihin. (YTV 1997)

Osallistumis- ja vuorovaikutusmenetelmät PKS 2020 -projektissa

PKS 2020 -projektin tulevaisuuskuvatyössä käytettyjä osallistumis- ja vuorovaikutusmenetelmiä olivat kansalaisten tulevaisuusverstaat ja Ajan merkit -keskustelu, joka käytiin internetissä ja samansisältöisessä monistelehdessä. PKS 2020 -projektissa käytettyjen osallistumis- ja vuorovaikutusmenetelmien kokemukset ja työskentelyn tulokset on koottu erilliseen raporttiin (Tukiainen 1997).

Osallistujat verstaissa olivat lähinnä pääkaupunkiseudulta ja muualta Uudeltamaalta. Verstaalaiset edustivat pääasiallisesti alue-, ympäristö- ja asukasyhdistyksiä, mutta myös yksityisten asukkaiden osallistuminen oli huomattavaa. Ajan merkit -keskustelussa puheenvuoroja käyttivät enimmäkseen eri alojen asiantuntijat. Tulevaisuusverstaissa asioita käsiteltiin kolmessa vaiheessa. Keskeisiksi aihepiireiksi kaikissa verstaissa (kahdeksan kappaletta) muodostuivat hallintoon ja demokratiaan sekä yhdyskuntarakenteeseen liittyvät pohdinnat. Ajan merkit -keskustelussa esitetyistä puheenvuoroista suurin osa käsitteli liikennettä sekä ympäristöä ja luontoa. Tulokset osallistumis- ja vuorovaikutusmenetelmistä olivat hyviä ja vuorovaikutus jatkotyöhön kannustavaa. (Tukiainen 1997, 6)

Kehityksen megatrendit ja kuntien tulevaisuus

Kehityksen megatrendit ja kuntien tulevaisuus -julkaisussa Kivistö (1995) on eritelty ns. megatrendien kehitystä ja niiden vaikutusta kuntien tulevaisuuteen. Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa kokonaisnäkemys siitä, millaiseen tulevaisuuteen Suomen kuntien tulisi varautua, kun otetaan huomioon maailman- ja Euroopan laajuiset yleiset kehitystrendit. Lisäksi tavoitteena oli kehittää kuntien suunnittelijoiden ja päätöksentekijöiden käyttöön tulevaisuussuuntautunut systeemi- ja ajattelumalli, joka auttaa visiojohtamisen keinoin pitkän aikavälin kehitystä koskevassa päätöksenteossa ja kunnan strategisessa ohjauksessa. Kivistön mukaan merkittävimmät kehitys- ja muutostekijät kuntien tulevaisuuden kannalta liittyvät seuraaviin asioihin: väestönkehitys, tarvekentän muutokset, maailmantalouden kehitys, siirtyminen vuorovaikutteiseen tietoyhteiskuntaan, kasvavat ympäristöongelmat ja kestävä kehityksen haaste, päätöksentekojärjestelmän ja valtarakenteiden muutokset, alue- ja yhdyskuntarakenteen kehitys, lisääntyvä vapaa-aika, ihmiskuvan ja ihmisen tietoisuuden muutos sekä merkittävän kehityshypyn mahdollisuus. (Kivistö 1995, 9)

Valtioneuvoston tulevaisuusselonteot eduskunnalle (1996 ja 1997)

Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon ensimmäinen osa - Suomi ja Euroopan tulevaisuus (1996) - käsitteli Suomen kansainvälisen toimintaympäristön muutoksia ja erityisesti Euroopan kehityksen Suomelle asettamia haasteita. Tulevaisuusselonteon toisessa osassa (1997), joka on nimeltään Reilu ja rohkea - vastuun ja osaamisen Suomi, eritellään talouden, työn ja osaamisen keskinäisiä yhteyksiä ja kysytään, kuinka Suomi voi kehittää vahvuuksiaan ja ratkaista ongelmiaan korkean inhimillisen ja sosiaalisen pääoman yhteiskuntana.

*Kokkolanseutu 2020 -hankkeen seminaareihin 7.5. 1997 ja 17.6.1997 tai jompaan**kumpaan niistä osallistuneet henkilöt:*

<i>Esko Alasaarela</i>	<i>Chydenius-Instituutti</i>
<i>Markku Anttila</i>	<i>OMG Kokkola Chemicals Oy</i>
<i>Kauko Aronen</i>	<i>Suomen Kuntaliitto</i>
<i>Anne Brännström</i>	<i>Kokkolan kaupunki</i>
<i>Anna-Liisa Granskog</i>	<i>Himangan kunta</i>
<i>Bo Eklund</i>	<i>Kokkolan Puhelin Oy</i>
<i>Tapani Hankaniemi</i>	<i>Kälviän kunta</i>
<i>Göran Honga</i>	<i>Kokkolan kaupunki</i>
<i>Pirkko Häli</i>	<i>Kokkolan kaupunki</i>
<i>Antti Isotalus</i>	<i>Kokkolan kaupunki</i>
<i>Mervi Jokela</i>	<i>Keski-Pohjanmaan Yrittäjät ry</i>
<i>Iris Jurvansuu</i>	<i>Keski-Pohjanmaan Naiskomissio</i>
<i>Ilkka Kangas</i>	<i>Kokkolan kaupunki</i>
<i>Eero Kiiski</i>	<i>Kannuksen kaupunki</i>
<i>Keijo Knuuttila</i>	<i>Kemira Chemicals Oy Kokkolan tehtaat</i>
<i>Erkki Koivisto</i>	<i>Kannuksen kaupunki</i>
<i>Mauri Koivunen</i>	<i>Keski-Pohjanmaan koulutuskuntayhtymä</i>
<i>Keijo Koukkari</i>	<i>Chydenius-Instituutti</i>
<i>Tapio Kurki</i>	<i>Keski-Pohjanmaan Maaseutukeskus</i>
<i>Pehr-Göran Kåla</i>	<i>Keski-Pohjanmaan liitto</i>
<i>Seppo Kässi</i>	<i>Kokkolan kaupunki</i>
<i>Margita Lukkarinen</i>	<i>Keski-Pohjanmaan Naiskomissio</i>
<i>Harri Lundell</i>	<i>Keski-Pohjanmaan koulutuskuntayhtymä</i>
<i>Iris Myllykangas</i>	<i>Keski-Pohjanmaan koulutuskuntayhtymä</i>
<i>Marita Mäki</i>	<i>Chydenius-Instituutti</i>
<i>Timo Mämmi</i>	<i>Kälviän kunta</i>
<i>Saija Niemelä</i>	<i>Lohtajan kunta</i>
<i>Kristiina Niemi</i>	<i>Chydenius-Instituutti</i>
<i>Harri Nissinen</i>	<i>Kokkolan kaupunki</i>
<i>Markku Pohjonen</i>	<i>Kokkolan kaupunki</i>
<i>Roy Sabel</i>	<i>Keski-Pohjanmaan liitto</i>
<i>Matti Salomaa</i>	<i>K-P:n ammattikorkeakoulun opiskelijat</i>
<i>Altti Seikkula</i>	<i>Keski-Pohjanmaan liitto</i>
<i>Roy Skog</i>	<i>KTM Yrityspalvelui</i>
<i>Antero Taanila</i>	<i>Outokumpu Zinc Oyi</i>
<i>Marja-Liisa Tenhunen</i>	<i>Keski-Pohjanmaan Ammattikorkeakoului</i>
<i>Jorma Tikkanen</i>	<i>Himangan kuntai</i>
<i>Matti Uusi-Rauva</i>	<i>Lohtajan kuntai</i>
<i>Kari Urpilainen</i>	<i>Kokkolan kaupunkii</i>
<i>Mikko Viitasalo</i>	<i>Chydenius-Instituuttii</i>
<i>Seija Virkkala</i>	<i>Chydenius-Instituuttii</i>

KOKKOLANSEUTU VUONNA 2020 -HANKE

KYSELY

HYVÄ TULEVAISUUDEN TEKIJÄ

Seuraavilta sivuilta löydät Kokkolanseudun tulevaisuudenkuvia vuodelle 2020. Lyhyet tulevaisuudenkuvaukset on rakennettu Villa Elbassa 7.5. pidetyssä seminaarissa kertyneen aineiston eli fläppitauluille kirjoitettujen ajatusten ja ideoiden sekä käydyin keskustelun pohjalta. Tulevaisuudenkuvissa ovat painottuneet seminaarissa eniten mielenkiintoa herättäneet ajatukset eli seminaariin osallistujien mielenkiintoisimmiksi ja uskottavimmiksi valitsemat ideat. Vielä tässä vaiheessa tulevaisuudenkuvat on ryhmitelty seminaarissa käytetyn sektorijaottelun mukaisesti.

Pyydämme sinua ottamaan kantaa näihin tulevaisuuskuviin arvioimalla niiden toivottavuutta ja uskottavuutta. Tulevaisuudenkuvan **toivottavuudella** tässä yhteydessä tarkoitetaan sitä, kuinka toivottavana tai ei-toivottavana pidät tulevaisuudenkuvan toteutumista. Tulevaisuudenkuvan **uskottavuudella** tarkoitetaan tässä yhteydessä sitä, kuinka mahdollisena tai todennäköisenä pidät tulevaisuudenkuvan toteutumista. Pyydämme sinua ottamaan kantaa jokaisen tulevaisuudenkuvan uskottavuuteen ja toivottavuuteen ympäröimällä näkemystäsi parhaiten vastaava vaihtoehto.

Lomakkeessa on varattu runsaasti tilaa ajatuksiasi varten. Voit kommentoida esitettyjä tulevaisuudenkuvia, kirjoittaa uusia tulevaisuudenkuvia, kirjata ajatuksiasi tulevaisuudenkuvien toteutumiseen vaikuttavista tai tarkasteltavien sektoreiden kehitykseen yleensä vaikuttavista tekijöistä sekä pohdintojasi tulevaisuudenkuviin johtavista kehityspoluista.

Skenaariot** ovat mahdollisten tulevaisuuksien käsikirjoituksia, ne ovat vaihtoehtoisten tulevaisuuksien kuvauksia. Skenaarioihin sisältyvät **kehityspolut** ovat kuvauksia siitä, miten eri tulevaisuudentiloihin päästään/joudutaan eli kehityspolku on ajallisesti peräkkäisten tulevaisuudenkuvien sarja. **Tulevaisuudenkuva** on kuvaus tiettyyn ajankohtaan sijoittuvasta tulevaisuudesta. **Skenaariot eivät ole ennusteita, eivät myöskään strategioita eivätkä visioita.

Toivomme sinun täyttävän ja palauttavan käsilläolevan kyselyn mahdollisimman pian. Voit palauttaa täytetyn lomakkeen Chydenius-Instituuttiin 6.6. mennessä oheisessa palautuskuoressa, jonka postimaksu on maksettu.

Pyydämme sinua ilmoittamaan, missä roolissa/ominaisuudessa (esim. yritysten edustajana, kunnan virkamiehenä, luottamushenkilönä, alueen asukkaana, koulutuksen ammattilaisena jne.) ensisijaisesti kyselyyn vastasit. Halutessasi voit laittaa paperiin myös nimesi.

Arvioin tulevaisuudenkuvia ja esitin kommentteja ensisijaisesti _____ ominaisuudessa.

Osallistuitko 7.5. pidettyyn seminaariin? _____

Kokkolanseutu vuonna 2020 -hanke/Chydenius-Instituutti/Kysely toukokuussa 1997

Toivottavuus	Pidän kyseistä tulevaisuudenkuvaa Kokkolanseudulle -2 = uhkakuvana, -1 = ei-toivottavana, 0 = yhdentekevänä, 1 = toivottavana, 2 = ideaalisena
Uskottavuus	Pidän kyseisen tulevaisuudenkuvan toteutumista Kokkolanseudulla -2 = epäuskottavana, -1 = jokseenkin epäuskottavana, 1 = jokseenkin uskottavana, 2 = uskottavana

GATEWAY (transito, logistiikka, jatkojalostus) KOKKOLANSEUDULLA VUONNA 2020

Tulevaisuudenkuvia	Toivottavuus	Uskottavuus
*Kokkola on yksi niistä 2-3 satamasta Suomessa, joihin gateway on keskittynyt. Kotskoman rata Venäjällä on valmis. Läpikulkutuotteet on pysäytetty Kokkolanseudulle jalostettaviksi, mm. arktisia teräsrakenteita valmistetaan täällä ja seudulla toimii venäläisen teräsnauhan sinkityslaitos. Gateway Kokkolan osalta on kuitenkin laajempi asia kuin vain Venäjä tai Itä-Länsi. Bulk -läpikulkutavaralle saadaan lisäarvoa myös pakkaamalla se markkinointipakkauksiin täällä ja viemällä eteenpäin.a	-2 -1 0a 1 2	-2 -1 1 2
*Kokkolan gateway-asemalle on ominaista bulk läpikulku. Tavaravirtoja ei ole onnistuttu pysäyttämään ja lisäarvoa tuottamaan. Kokkolan satamalla on kuitenkin hyvä kapasiteetti transito liikenteen kauttakulkuun.a	-2 -1 0a 1 2	-2 -1 1 2
*Fyysisen gatewayn rinnalle on muodostunut gateway-klusterin kaupallinen osaaminen (mallia Rotterdam),a jonka syntyemisessä on ollut osuutensa myös koulutuksen suuntaamisella.a	-2 -1 0a 1 2	-2 -1 1 2
*Gateway on keskittynyt 2-3 satamaan Suomessa. Kokkola ei kuulu näihin.a	-2 -1 0 1 2	-2 -1 1 2

Huom. Tilan säästämiseksi on tästä liitteenä 3 olevasta kyselylomakkeesta jätetty pois joka toinen sivu. Jokaisen sektorin tulevaisuudenkuvien viereisellä sivulla (samalla aukeamalla) oli tyhjä tila, jonka käyttöä varten sivun yläosassa oli seuraava ohje: ”Ajatuksia, kommentteja, ideoita, pohdintaa ... (mm. kommentteja esitetystä tulevaisuudenkuvista, muita tulevaisuudenkuvia, tulevaisuudenkuvien toteutumiseen vaikuttavia tekijöitä, yleensä sektorin tulevaan kehitykseen vaikuttavia tekijöitä, pohdintoja tulevaisuudenkuviin johtavista kehityspoluista...)”

Toivottavuus	Pidän kyseistä tulevaisuudenkuvaa Kokkolanseudulle -2 = uhkakuvana, -1 = ei-toivottavana, 0 = yhdentekevänä, 1 = toivottavana, 2 = ideaalisena
Uskottavuus	Pidän kyseisen tulevaisuudenkuvan toteutumista Kokkolanseudulla -2= epäuskottavana, -1 = jokseenkin epäuskottavana, 1 = jokseenkin uskottavana, 2 = uskottavana

SUURTEOLLISUUS (OMG, KEMIRA, OUTOKUMPU...) KOKKOLANSEUDULLA VUONNA 2020

Tulevaisuudenkuvia	Toivottavuus	Uskottavuus
*Kokkolanseudun suurteollisuuden toimipaikkojen automaatioaste on hyvin korkea. Tämä on merkinnyt kapasiteetin kasvua, mutta samalla myös työvoiman vähenemistä. Yksi tehtaista on jopa kauko-ohjattu robottitehdas.t	-2 -1 0 1 2	-2 -1 1 2
*Suurteollisuuden jatkojalostusyriksiä on syntynyt merkittävästi sitten 1990-luvun. Nämä jatkojalostusyrikseltä paitsi tuottavat tavaroita ja energiaa, myös käsittelevät jätteitä jne. Myös alihankkijoiden käyttö on lisääntynyt.t Suurteollisuuden toimipaikat keskittyvät vielä aikaisempaa enemmän ydinosaamiseensa ja ostavat kaiken muunt ulkopuolelta.t	-2 -1 0t 1 2	-2 -1 1 2
*Suurteollisuuden toimipaikkojen toimintatapa on muuttunut bulkkituotannosta entistä enemmän asiakaslähtöiseen tuotantoon ja on syntynyt uutta erikoistuotantoa. Tutkimuspanostus on kasvanut huomattavasti ja tutkimuksent työpaikkamäärä on kymmenkertainen 1990-lukuun verrattuna. Uusia tuotteita kehitetään tiiviisti. Laatu, markkinointit ja lyhyt toimitusaika ovat kilpailuvaltteja.t	-2 -1 0t 1 2	-2 -1 1 2
*Kokkolanseudulle on tyypillistä ekologisesti modernisoitu suurteollisuus, jolle on kertynyt ympäristöosaamistat siinä määrin, että sitä pystytään viemään ulos jo merkittävästi. Ympäristöasiat ovat olleet jo pitkään kunnossa,t mutta nyt myös imago on hyvä.t	-2 -1 0t 1 2	-2 -1 1 2
*Kansainvälisen kehityksen ja kilpailuympäristön muutosten seurauksena tehtaat on lakkautettu.t	-2 -1 0t 1 2	-2 -1 1 2

Kokkolanseutu vuonna 2020 -hanke/Chydenius-Instituutti/Kysely toukokuussa 1997

Toivottavuus	Pidän kyseistä tulevaisuudenkuvaa Kokkolanseudulle -2 = uhkakuvana, -1 = ei-toivottavana, 0 = yhdentekevänä, 1 = toivottavana, 2 = ideaalisena
Uskottavuus	Pidän kyseisen tulevaisuudenkuvan toteutumista Kokkolanseudulla -2 = epäuskottavana, -1 = jokseenkin epäuskottavana, 1 = jokseenkin uskottavana, 2 = uskottavana

PIENET JA KESKISUURET TEOLLISUUSYRITYKSET KOKKOLANSEUDULLA VUONNA 2020

Tulevaisuudenkuvia	Toivottavuus	Uskottavuus
*Pikiruukissa on high-tech-yrityspuisto ja -tutkimuslaboratorio. Korkean teknologian tuotanto ja tuotteet ovat alueella erittäin vahvoja, sähkö- ja elektroniikkateollisuus on vahvasti vientivetoinen ja työllistävä. Tähän osaamiskeskittymään kytkettiin aikanaan myös alueella ennestään oleva osaaminen esim. kemianteollisuus ja osin myös perinteisiä aloja esim. puunjalostusteollisuuden ympärille erilaisten elektronisten ohjaus- ja valvontalaitteiden tuotantoa.	-2 -1 0 1 2	-2 -1 1 2
*Vaatus-, nahka- ja turkistuotanto on hiljaisen kauden jälkeen elpynyt korkean osaamisen design-tuotannoksi. Näiden alojen osaaminen ehdittiin siirtää sukupolvelta toiselle. Erilaisilla erikoistuotteilla on keskeinen rooli.	-2 -1 0 1 2	-2 -1 1 2
*Kokkolanseutu on osa (perinteisen) Keskipohjanmaan rannikkoseudun veneenvalmistuskeskittymää. Tämä keskittymä on merkittävin Euroopassa. Perinteiseen veneenrakennusosaamiseen (jossa alihankkijat ovat tärkeässä roolissa) on saatu menestyksekkäästi yhdistettyä myös markkinointiosaaminen.	-2 -1 0 1 2	-2 -1 1 2
*Keskeisessä roolissa pk-teollisuudessa on pienteollisuus, joka pohjautuu muun muassa ekologiseen tuotantoon (oman seutukunnan onnellisten raaka-aineiden jatkojalostus), kulttuuripohjaiseen pienteollisuuteen (esim. viulunrakennus) ja pienimuotoiseen puunjalostukseen. Etiikan korostuminen yritystoiminnassa tukee osaltaan tämentyyppistä yritystoimintaa.	-2 -1 0 1 2	-2 -1 1 2
*Kokkolanseudun pk-teollisuus perustuu yritysverkostoihin ja alihankintatoimintaan. Verkostoitunut alihankinta palvelee myös alueen suuryrityksiä.	-2 -1 0 1 2	-2 -1 1 2

Toivottavuus	Pidän kyseistä tulevaisuudenkuvaa Kokkolanseudulle -2 = uhkakuvana, -1 = ei-toivottavana, 0 = yhdentekevänä, 1 = toivottavana, 2 = ideaalisena
Uskottavuus	Pidän kyseisen tulevaisuudenkuvan toteutumista Kokkolanseudulla -2 = epäuskottavana, -1 = jokseenkin epäuskottavana, 1 = jokseenkin uskottavana, 2 = uskottavana

PALVELUALAN YRITYKSET ML. KAUPPA JA MATKAILU KOKKOLANSEUDULLA VUONNA 2020

Tulevaisuudenkuvia	Toivottavuus	Uskottavuus
*Puhdas luonto ja hiljaisuus ovat arvoja, joita osataan hyödyntää myös taloudellisesti. ”Tavallinen” maaseutu on erikoista ja hyödynnetty matkailussa. Kalastus-, metsästys- ja maatilamatkailun harjoittajat toimivat yhteistyössä. Keski-Eurooppalaiset kävelevät alueen metsissä. Keskeisimpiä vetovoimatekijöitä ovat luonto, rauha ja puhtaus.	-2 -1 0 1 2	-2 -1 1 2
*Merenkurkun alueen yritysten yhteistyö on tiivistä ja tämän seurauksena on syntynyt uusia liikennepalveluja. Nuorisomatkailu solmukohtanaan Villa Elba on voimakasta. Kokkolanseudun mm. Villa Elban kansainvälisten kontaktien ja ammattikorkeakoulun opiskelijavaihdon ansiosta alueelle on muuttanut muualta Euroopasta lahjakkaita nuoria, mikä on synnyttänyt audiovisuaalisen alan kulttuuria ja työpaikkoja. Kokkolan seutu mielletään kansainvälisenä kulttuurikeskuksena.	-2 -1 0 1 2	-2 -1 1 2
*Perinteinen fyysinen kauppa on supistunut elektronisen kaupankäynnin vallattua alaa. Ostokset päivittäistavaroissa tehdään verkon välityksellä. Rakennemuutos merkitsee myös uusia työpaikkoja esim. kuljetuksissa.	-2 -1 0 1 2	-2 -1 1 2
*Alueella sijaitsevat tietotekniikan pienet yritykset tuottavat maailmanlaajuisia atk-palveluita. Tietoverkkojen välityksellä käydään myös maailmanlaajuisia kauppaa.	-2 -1 0 1 2	-2 -1 1 2
*Kaupungin keskusta on autioitunut, koska kaupankäynti on siirtynyt kaupungin laitamille. Kotitaloudet ostavat suuren osan palveluistaan pienyrityksiltä.	-2 -1 0 1 2	-2 -1 1 2

Toivottavuus	Pidän kyseistä tulevaisuudenkuvaa Kokkolanseudulle -2 = uhkakuvana, -1 = ei-toivottavana, 0 = yhdentekevä, 1 = toivottavana, 2 = ideaalisena
Uskottavuus	Pidän kyseisen tulevaisuudenkuvan toteutumista Kokkolanseudulla -2 = epäuskottavana, -1 = jokseenkin epäuskottavana, 1 = jokseenkin uskottavana, 2 = uskottavana

MAATALOUS JA ELINTARVIKETEOLLISUUS KOKKOLANSEUDULLA VUONNA 2020

Tulevaisuudenkuvia	Toivottavuus	Uskottavuus
*Kokkolanseudun maataloustuotteet (tuotetut ja jalostetut) ovat kalliita merkkituotteita. Laatu järjestelmä elintarviketuotannossa (myös maatalojen) ovat itsestäänselvyys.a	-2 -1 0a 1 2	-2 -1 1 2
*Maatilatalous (sisältäen myös metsähoitoon, karjanhoidon ja kädentaidot) on yhteiskunnan takuujärjestelmä, jolla pidetään yhteiskuntaa pystyssä.a	-2 -1 0 1 2	-2 -1 1 2
*Keskeinen rooli on pienviljelijöillä ja elämäntapaviljelijöillä. Maatalouden ja yrittäjyyden raja on hämärtynyt, a maaseutu pitkälti erikoisosaamisen ja pienyrittäjyyden varassa.a	-2 -1 0 1 2	-2 -1 1 2
*Maatalojen lukumäärä on pudonnut alle viidennekseen 1990-luvulta. Luomun suurtuotantoa.a	-2 -1 0 1 2	-2 -1 1 2
*Tuottajien ja viljelijöiden yhteistoiminta on tiivistä sisältäen mm. kone- ja hankintaosuuskuntia.a	-2 -1 0 1 2	-2 -1a 1 2
*Ulkomaiset elintarvikejätit ovat vallanneet alueen suuret elintarvikejalostajat, joiden toiminta täällä on kokonaan loppunut. Aukot täyttyvät pienten tuottajien verkostoilla.a	-2 -1 0a 1 2	-2 -1 1 2

Toivottavuus	Pidän kyseistä tulevaisuudenkuvaa Kokkolanseudulle -2 = uhkakuvana, -1 = ei-toivottavana, 0 = yhdentekevänä, 1 = toivottavana, 2 = ideaalisena
Uskottavuus	Pidän kyseisen tulevaisuudenkuvan toteutumista Kokkolanseudulla -2 = epäuskottavana, -1 = jokseenkin epäuskottavana, 1 = jokseenkin uskottavana, 2 = uskottavana

JULKISET VS. YKSITYISET SOSIAALIPALVELUT SEKÄ EPÄVIRALLINEN SEKTORI KOKKOLANSEUDULLA VUONNA 2020

Tulevaisuudenkuvia	Toivottavuus	Uskottavuus
*Julkiset hyvinvointipalvelut ovat supistuneet niin, että lähes kaikki palvelut järjestetään kansalaisaktiviteetin varassa.	-2 -1 0 1 2	-2 -1 1 2
*Vapaaehtoistyöstä on siirrytty ammatilliseen työhön, jolloin sosiaalitaloudesta on tullut merkittävä työllistäjä.	-2 -1 0a 1 2	-2 -1a 1 2
*Kunnat ovat kehittyneet kantamaan vastuun asukkaistaan.	-2 -1 0a 1 2	-2 -1 1 2
*Pääosa palveluista hoidetaan markkinaehtoisesti, sosiaalivakuutukset (vapaaehtoiset) ovat yleisiä.	-2 -1 0a 1 2	-2 -1a 1 2
*Sosiaalitekнологia on kehittynyt voimakkaasti esim. vanhuksat asuvat kotona tekniikan apuvälineiden avulla.	-2 -1 0a 1 2	-2 -1 1 2
*Kokkolanseutu on tunnettu hyvistä palveluista maksukykyisille eläkeläisille. Täällä hoidetaan maan vanhuksia (jopa ulkomailta tullaan) ja tätä kautta on työllistynyt merkittävä osa alueen väestöä.	-2 -1 0a 1 2	-2 -1 1 2

Toivottavuus	Pidän kyseistä tulevaisuudenkuvaa Kokkolanseudulle -2 = uhkakuvana, -1 = ei-toivottavana, 0 = yhäntekevänä, 1 = toivottavana, 2 = ideaalisena
Uskottavuus	Pidän kyseisen tulevaisuudenkuvan toteutumista Kokkolanseudulla -2 = epäuskottavana, -1 = jokseenkin epäuskottavana, 1 = jokseenkin uskottavana, 2 = uskottavana

KOULUTUS KOKKOLANSEUDULLA VUONNA 2020

Tulevaisuudenkuvia	Toivottavuus	Uskottavuus
*Osaamisesta on tullut rekrytoinnin tärkein peruste, ei muodollisesta tutkinnosta. Alueella on paljon monialaosaajia.a	-2 -1 0 1 2a	-2 -1 1 2
*Kokkolassa toimii luovien lahjakkaiden erityiskoulu, jonka kantavina ajatuksina ovat yrittäjäyys, uskallus jaa ennakkoluulottomuus. Koulu on vetovoimatekijä, joka tuo alueelle osaavia ihmisiä.a	-2 -1 0a 1 2	-2 -1 1 2
*Sadat väitöstilaisuus pidetään Kokkolassa Chydenius-Instituutissa. Tohtoreiden määrä on kasvanut huikeastia sitten 1990-luvun. Alueella on kysyntää tohtoritason osaajille.a	-2 -1 0 1 2	-2 -1 1 2
*Ammatillinen koulutus on keskitetty kokonaan Kokkolaan, josta saadaan kaikki palvelut. Muutenkin on tapahtunuta keskittymistä esim. kaikilla alueen oppilaitoksilla on yhteinen yrityspalvelukeskus, joka hoitaa myös rekrytointia.a	-2 -1 0a 1 2	-2 -1 1 2
*Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu on kansainvälisesti tunnettu ohjelmistotekniikan ja sosiaalitekniikana opetuksesta ja soveltavasta tutkimuksesta.a	-2 -1 0a 1 2	-2 -1 1 2
*Koulutus Kokkolanseudulla on taantunut. Alueen oppilaitokset eivät osoittautuneet 1990-luvun ponnisteluistaa huolimatta riittävän vetovoimaisiksi.a	-2 -1 0a 1 2	-2 -1 1 2

Toivottavuus	Pidän kyseistä tulevaisuudenkuvaa Kokkolanseudulle -2 = uhkakuvana, -1 = ei-toivottavana, 0 = yhentekevänä, 1 = toivottavana, 2 = ideaalisena
Uskottavuus	Pidän kyseisen tulevaisuudenkuvan toteutumista Kokkolanseudulla -2 = epäuskottavana, -1 = jokseenkin epäuskottavana, 1 = jokseenkin uskottavana, 2 = uskottavana

KULTTUURI KOKKOLANSEUDULLA VUONNA 2020

Tulevaisuudenkuvia	Toivottavuus	Uskottavuus
*Kulttuurin ja elinkeinoelämän yhteistyö on tiivistä. Musiikki on edelleen eurooppaliigan huippua ja elinkeinoelämää hyödyntää sen tunnettuutta. Vastavuoroisuus toimii kumpaankin suuntaan.a	-2 -la 0 1 2	-2 -la 1 2
*Kulttuuriin (taiteet, urheilu ym.) liittyvissä suurissa hankkeissa ja investoinneissa ollaan oltu Kokkolan seutukuntaa laajemmassa yhteistyössä, jolloin on saatu alueelle riittäviä vetovoimatekijöitä.a	-2 -la 0 1 2	-2 -la 1 2
*Kulttuuritoiminnassa keskeinen rooli on laajojen kansalaispiirien omaehtoisessa toiminnassa.a	-2 -1 0 1 2	-2 -la 1 2
*Kokkolanseudulla tuotetaan alueen historiaan perustuvia suurproduktioita, joista on tullut merkittäviä kulttuurimatkailuna vetovoimatekijöitä.a	-2 -1 0a 1 2	-2 -la 1 2
*Kulttuuriteollisuus on noussut tärkeäksi elinkeinoksi.a	-2 -la 0 1 2	-2 -la 1 2

Toivottavuus	Pidän kyseistä tulevaisuudenkuvaa Kokkolanseudulle -2 = uhkakuvana, -1 = ei-toivottavana, 0 = yhdentekevä, 1 = toivottavana, 2 = ideaalisenas
Uskottavuus	Pidän kyseisen tulevaisuudenkuvan toteutumista Kokkolanseudulla -2 = epäuskottavana, -1 = jokseenkin epäuskottavana, 1 = jokseenkin uskottavana, 2 = uskottavanas

HALLINTOSEKTORI: KUNTIEN ASEMA, ALUEHALLINTO JA ALUEPOLITIikka KOKKOLANSEUDULLA VUONNA 2020

Tulevaisuudenkuvia	Toivottavuus	Uskottavuus
*Kunnat eivät itse tuota palveluita, vaan ostavat ne muilta. Kuntien organisaatiot ovat kevyitä.s	-2 -1 0 1 2	-2 -1 1 2
*Kuntakentän hajanaisuus ja kyvyttömyys yhteistyöhön on johtanut valtion vahvaan rooliin alueellisessä kehittämissä.s	-2 -1 0 1 2	-2 -1 1 2
*Kunnat ovat fuusioituneet isoiksi yksiköiksi (esim. Kokkola, Kälviä ja Lohtaja ovat yhdistyneet).s	-2 -1 0 1 2	-2 -1 1 2
*Kansalaisten kunta, lähidemokratia on arkipäivää.s	-2 -1 0 1 2	-2 -1 1 2
*Seutukunnassa yhteistyö ja työnjako toimii hyvin.s	-2 -1 0 1 2	-2 -1 1 2
*Ohjaava aluepolitiikka puuttuu ja alueet joutuvat tulemaan toimeen omillaan.s	-2 -1 0 1 2	-2 -1 1 2
*Kokkolanseutu on sukupuolten välisen tasa-arvon pohjoinen pilotti sekä hallinnossa että muilla aloilla.s	-2 -1 0 1 2	-2 -1 1 2